

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Euroregiony a transhraniční regiony v Evropě –
analýza česko-německého pohraničí**

Lucie Mudráková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Euroregiony a transhraniční regiony v Evropě –
analýza česko-německého pohraničí**

Lucie Mudráková

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

Ráda bych poděkovala vedoucímu své diplomové práce, PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D., za odborné vedení práce, podnětné rady a čas, který mé práci věnoval.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK A AKRONYMŮ	7
ÚVOD.....	9
1 REGION JAKO FENOMÉN V MEZINÁRODNÍM PROSTORU	17
1.1 Definice základních pojmů	19
1.1.1 Regionalismus	19
1.1.2 Mikroregion	21
1.1.3 Hranice	23
1.2 Transhraniční a přeshraniční region	26
1.2.1 Sociokulturní povaha transhraničních a přeshraničních regionů.....	27
1.2.2 Euroregiony a transhraniční regiony.....	31
2 EVROPA – PROSTOR PŘESHraniČNÍ SPOLUPRÁCE	35
2.1 Přeshraniční spolupráce v EU – vznik a vývoj.....	36
2.1.1 Hlavní instituce.....	36
2.1.2 Vývoj přeshraniční spolupráce v EU do roku 1990	38
2.1.3 Vývoj přeshraniční spolupráce v EU od roku 1990	40
2.1.4 Rozdílnost euroregionů	42
2.2 Sociokulturní spolupráce v euroregionech – vybrané případy.....	44
2.2.1 EUREGIO	45
2.2.2 Region Sønderjylland-Schleswig.....	48
2.2.3 Euroregion Pomerania	52
2.2.4 Shrnutí	56
3 PŘÍPAD ČESKO-NĚMECKÉHO POHRANIČÍ	57
3.1 Historické pozadí vztahů mezi Českou republikou a Německem	58
3.1.1 Vývoj česko-německých vztahů do 20. století	58
3.1.2 Vývoj česko-německých vztahů ve 20. století do současnosti.....	61
3.2 Česko-německé euroregiony – obecný přehled	67
3.2.1 Euroregion Neisse-Nisa-Nysa	69
3.2.2 Euroregion Elbe/Labe	70
3.2.3 Euroregion Erzgebirge-Krušnohoří.....	71
3.2.4 EUREGIO EGRENSIS	71
3.2.5 EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Mühlviertel	72

3.3 Sociokulturní přeshraniční spolupráce – EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Mühlviertel	73
3.3.1 Sociokulturní spolupráce jako aktivita v euroregionu.....	73
3.3.2 Instituce a organizace euroregionu	74
3.3.3 Povaha sociokulturní spolupráce	76
3.3.4 Shrnutí	79
ZÁVĚR.....	81
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	88
Literatura.....	88
Internetové zdroje.....	95
RESUMÉ.....	99
PŘÍLOHY	101
Příloha č. 1: Seznam euroregionů do roku 1989.....	102
Příloha č. 2: Euroregiony Německa	103
Příloha č. 3: EUREGIO	104
Příloha č. 4: Region Sønderjylland-Schleswig.....	105
Příloha č. 5: Transhraniční region Šlesvicko	106
Příloha č. 6: Euroregion Pomerania	107
Příloha č. 7: Mapa německého osídlení v Čechách a na Moravě kolem roku 1910	108
Příloha č. 8: Euroregiony v České republice	109
Příloha č. 9: Přehled malých projektů v letech 2008–2013.....	110

SEZNAM ZKRATEK A AKRONYMŮ

AEBR	Asociace evropských příhraničních regionů (<i>Association of European Border Regions</i>)
BdV	Svaz vyhnanců (<i>Bund der Vertriebenen</i>)
CoR	Výbor regionů (<i>Committee of the Regions</i>)
COTER	Komise pro politiku územní soudružnosti (<i>Commission for Territorial Cohesion Policy</i>)
EAGGF	Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond (<i>European Agricultural Guidance and Guarantee Fund</i>)
EGTC	Evropské uskupení teritoriální spolupráce (<i>European Grouping of Territorial Cooperation</i>)
ENPI	Evropský nástroj sousedství a partnerství (<i>European Neighbourhood and Partnership Instrument</i>)
ERDF	Evropský fond regionálního rozvoje (<i>European Regional Development Fund</i>)
ESF	Evropský sociální fond (<i>European Social Fund</i>)
FIFG	Finanční nástroj na podporu rybolovu (<i>Financial Instrument for Fisheries Guidance</i>)

INTERREG	Iniciativa společenství zaměřená na stimulaci meziregionální spolupráce <i>(Community initiative which aims to stimulate interregional cooperation)</i>
LACE	Zapojení, asistence a spolupráce pro evropské hraniční regiony <i>(Linkage, Assistance and Cooperation for the European Border Regions)</i>
MEDA	Doprovodná opatření <i>(Mesures d'accompagnement)</i>
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek <i>(Nomenclature of Units for Territorial Statistics)</i>
PHARE	Polsko a Maďarsko: Akce pro restrukturalizaci hospodářství <i>(Poland and Hungary: Action for the Restructuring of the Economy)</i>
PHARE CBC	PHARE přeshraniční spolupráce <i>(PHARE Cross-border Cooperation)</i>
REGI	Výbor pro regionální rozvoj <i>(Committee on Regional Development)</i>
TACIS	Technická pomoc pro Společenství nezávislých států <i>(Technical Assistance to the Commonwealth of Independent States)</i>

ÚVOD

Geografické aspekty mezinárodního prostoru jsou významnými ukazateli při posuzování procesů a vztahů v rámci domácí a zahraniční politiky států. Důležitost oboru politická geografie a jeho význam pro oblast mezinárodních vztahů můžeme vidět jak v historickém vývoji jednotlivých státních území, která se během tohoto vývoje různě proměňovala, tak v současných mezinárodně-politických procesech.

Příkladem oblasti, která se do současnosti vyznačuje kulturní rozmanitostí a poměrně velkým počtem etnických a národnostních skupin na svém území, je Evropa. Existence těchto skupin vnáší mimo jiné otázky do problematiky hranic jako dělicích linií mezi evropskými zeměmi a jejich národy. Oblasti, které do jisté míry nerespektují státní hranice a jsou tvořeny částmi různých států, jsou v rámci politické geografie označeny za transhraniční či přeshraniční regiony. V posledních několika desítkách let se můžeme v Evropě setkat také s pojmem „euroregion“, který je jako forma přeshraničního regionu zastřešen Evropskou unií.

Název předkládané práce zní „Euroregiony a transhraniční regiony v Evropě – analýza česko-německého pohraničí“. Tradičními transhraničními regiony jsou v Evropě například Tyrolsko či Šlesvicko, které jsou charakterizovány společným historickým vývojem a zakotvenými kulturními vztahy a spoluprací mezi obyvateli jednotlivých zemí, jejichž hranice tyto regiony překrývají. Téma práce bylo zvoleno na základě rostoucího významu evropské přeshraniční spolupráce v rámci EU. Euroregiony, které jsou formou této spolupráce v EU a jsou považovány za významné činitele přispívající k dalšímu vývoji evropské integrace, často vznikají v rámci historicky nastavené přeshraniční spolupráce a interakce mezi obyvateli jednotlivých států. Téma bylo dále zvoleno s ohledem na problematiku vztahů mezi Českou republikou a

Německem, která je spojována především s událostmi během druhé světové války a po ní. Vztahy mezi Českou republikou a Německem jsou dnes podporovány mimo jiné také prostřednictvím euroregionů a v rámci této spolupráce jsou realizovány projekty rozličného charakteru. Současná spolupráce však probíhá v kontextu vývoje vztahů těchto dvou zemí, a to také právě s ohledem na jeho problematické etapy.

Výzkumná otázka předkládané práce zní, zda můžeme v rámci česko-německé spolupráce ve formě euroregionu najít takové znaky, které by vypovídaly o snaze navázat na transhraniční povahu česko-německého pohraničí před událostmi druhé světové války. Výchozími hypotézami pro mou práci jsou tvrzení, že transhraniční region je do jisté míry etnicky homogenním a historicko-kulturním celkem a že česko-německá spolupráce ve formě euroregionu může, i přes komplikovaný vývoj vztahů mezi zeměmi, udržovat a podporovat tradiční kulturní vazby mezi obyvateli, kteří v pohraničí obou zemí žijí. Toto druhé tvrzení lze podpořit následujícími argumenty. Mimo zmíněné události spojené s druhou světovou válkou můžeme ve vývoji česko-německých vztahů najít taková období, ve kterých lze pozorovat významné prolínání české a německé kultury. Také česko-německé pohraničí mělo v minulosti specifickou historicko-kulturní povahu. Odkaz vzájemného vztahu české a německé kultury může být nadále podporován právě prostřednictvím přeshraniční spolupráce ve formě euroregionu, v rámci které je kladen důraz na podporu a udržování dobrých sousedských vztahů mezi zeměmi a rozvíjení jejich tradičních kulturních vazeb. Sociokulturní spolupráce v euroregionech má obecně podporovat celkovou stabilitu přeshraniční oblasti a je vedle projektů rozvojové či ekonomické povahy ze strany EU také podporována. Význam tradičních historicko-kulturních přeshraničních regionů v Evropě bývá udáván jako předpoklad pro úspěšný rozvoj přeshraniční spolupráce – lze tak vidět jistou spojitost

mezi současnou spoluprací ve formě euroregionu a historicko-kulturním dědictvím v přeshraniční oblasti, kde se daný euroregion nachází. V současnosti existuje mezi Českou republikou a Německem pět euroregionů (a Evropský region Dunaj-Vltava v počáteční fázi svého fungování), které jsou prostorem pro společný rozvoj přeshraničního prostoru mezi oběma zeměmi. O tom, zda bude sociokulturní spolupráce v rámci konkrétního euroregionu podporována, rozhodují nicméně aktéři konkrétní přeshraniční spolupráce. Cílem předkládané práce je tedy představit podobu možné sociokulturní spolupráce ve vybraném česko-německém euroregionu a pokusit se zodpovědět stanovenou výzkumnou otázku.

S ohledem na původní projekt předkládané diplomové práce byl upřesněn její název dle původního tématu „Transhraniční regiony v Evropě – situace česko-německého pohraničí“. Dále byla také více specifikována hlavní oblast zájmu práce, kterou je tedy sociokulturní spolupráce v euroregionech. Také výsledná analýza česko-německé spolupráce byla provedena v rámci jednoho vybraného euroregionu, a to s ohledem na problematiku vývoje česko-německých vztahů a na rozsah předkládané práce.

Přeshraniční spolupráce v česko-německém pohraničí je v práci uchopena z pohledu mezinárodních vztahů. Spolupráce mezi zeměmi a jejich obyvateli, která existuje a je navazována přes ustanovené státní hranice, je problém velmi široký a různorodý a těší se zájmu nejen mezinárodních vztahů a politologie, ale také například antropologie, sociologie či historických věd. Tato práce tak nabízí jen jeden z pohledů na problematiku přeshraničních a transhraničních regionů a musí nutně opomenout další možná uchopení, která jsou nicméně pro tuto problematiku také relevantní. S ohledem na rozsah práce je tak

zkoumána jen specifická oblast přeshraniční spolupráce. Další sféry této spolupráce jsou zmiňovány jen okrajově a v přímé souvislosti se zkoumanou oblastí, nebo jsou zcela vynechány.

Problematika transhraničních a přeshraničních regionů je velmi obsáhlá a rozmanitá, a stejně tak existuje velké množství literatury, která se této problematice věnuje. S ohledem na tuto rozmanitost, která se projevuje tedy nejen v literatuře, ale poté i v praktickém fungování a podobě přeshraniční spolupráce mezi zeměmi, je víceméně nemožné najít dva stejné příklady euroregionů. Z tohoto důvodu se zaměřuji na vybranou oblast spolupráce v rámci vybraného česko-německého euroregionu jako na specifický případ. Hlavní metodou práce je analýza relevantních dokumentů a literatury. Pro komplexní uchopení zde analyzovaných problémů byly zvoleny prameny z odborných časopisů a knih a zároveň byla kombinována anglicky, německy a česky psaná literatura a prameny. Hlavní analýza vybraného případu euroregionu v česko-německém pohraničí je poté zaměřena na tři vybrané oblasti, skrze které je přiblížena povaha a intenzita sociokulturní spolupráce v tomto euroregionu.

Konkrétními autory, kteří se věnují problematice regionalismu a regionů v mezinárodním prostředí a z jejichž knih a článků ve své práci čerpám, jsou například John Agnew, Björn Hettne, Fredrik Söderbaum, Markus Perkmann, Peter Schmitt-Egner, Luis de Sousa, Henk van Houtum či Martin van der Velde. Významnými zdroji informací byly pro mou práci odborná periodika jako „Journal of Borderlands Studies“ či „Journal of European Integration“. V rámci problematiky historického vývoje česko-německých vztahů byly informace čerpány ze sborníků, které vznikly ve spolupráci českých a německých autorů. Významným zdrojem informací v oblasti česko-německých vztahů byly také články

k tomuto tématu na internetových stránkách instituce Bundeszentrale für politische Bildung, konkrétně tedy články internetové verze periodika „Informationen zur politischen Bildung“, který tato instituce vydává. Dalšími zdroji informací, které byly v práci analyzovány, jsou oficiální internetové stránky a dokumenty orgánů EU, spolupracujících institucí, jednotlivých euroregionů, které jsou v práci představeny, a dalších podkladů, které dané euroregiony poskytují pro přehled své činnosti a cílů spolupráce, realizovaných a plánovaných projektů atd.

V první kapitole, která je teoretickou částí práce, bude představena diskuze o podobě a charakteru přeshraničních regionů, a to jak z obecné perspektivy, tak s ohledem na evropský prostor. Postupně jsou představeny základní termíny, které se k této problematice vztahují. Ve druhé části kapitoly je poté věnován prostor již konkrétně transhraničním a přeshraničním regionům, a to především se zaměřením na jejich sociokulturní povahu. Nejdříve je představena historická a kulturní povaha transhraničního a přeshraničního regionu dle vybraných autorů. Poté je představen euroregion jako specifická forma přeshraničního regionu a spolupráce v prostředí EU. Ve své práci operuji s termínem „transhraniční region“, který v českém prostředí používá Bořivoj Hnízdo ve své knize „Mezinárodní perspektivy politických regionů“ z roku 1995, přičemž sám Hnízdo tento pojem nahrazuje také termínem „mezihraniční region“. V anglicky psané literatuře se poté můžeme setkat především s termínem „cross-border region“, tedy přeshraniční region. Ačkoli Hnízdo definuje transhraniční region jako region překrývající státní hranice a spojující hraniční oblasti „minimálně dvou států v jednotící politický region“ (Hnízdo, 1995: 64), sám v evropském prostoru představuje významnou úlohu sociokulturních vztahů v těchto regionech, přičemž je rozděluje na regiony „národní“, „regionální“ a „se smíšeným etnikem“ (tamtéž: 87). V anglicky psané literatuře vyjadřuje „cross-border region“

několik různých podob přeshraničního regionu, mezi něž patří také přeshraniční region vyznačující se společně sdílenými kulturními prvky a historií. Takový přeshraniční region do jisté míry může odpovídat transhraničním regionu, který Hnízdo představuje v evropském prostoru. Euroregion jako fenomén, který vzniká v rámci evropské integrace, se může rozprostírat na historicky a kulturně daných přeshraničních a transhraničních oblastech.

Druhá kapitola je již blíže zaměřena na přeshraniční spolupráci v rámci EU. Zatímco v teoretické části jsou transhraniční a přeshraniční regiony spolu s euroregiony představeny v obecnější rovině, v této kapitole je již větší pozornost věnována konkrétním možným podobám přeshraniční spolupráce, především se zaměřením na její sociokulturní oblast. Nejdříve jsou představeny hlavní instituce, které jsou s evropskou přeshraniční spoluprací spojeny. Poté je pozornost věnována vývoji této spolupráce s důrazem na nejdůležitější data a události. Vývoj přeshraniční spolupráce je zde rozdělen na dvě části, a to do roku 1990 a od roku 1990. Toto rozdělení má reflektovat vývoj, který byl do 90. let charakterizovaný především rozdělením Evropy v rámci bipolární konfrontace. Po roce 1990 lze pak pozorovat nárůst tvorby nových přeshraničních regionů, a to v souvislosti se vstupem nových států do EU. Ve druhé části kapitoly jsou představeny tři vybrané euroregiony, z nichž každý je tvořen z části územím Německa – euroregion EUREGIO mezi Německem a Nizozemskem, Region Sønderjylland-Schleswig mezi Německem a Dánskem a Euroregion Pomerania mezi Polskem, Německem a Švédskem, přičemž hlavní pozornost je věnována především spolupráci mezi polskou a německou stranou. Tyto euroregiony byly vybrány záměrně – EUREGIO je vůbec prvním euroregionem, který v prostoru evropské integrace vznikl, dánsko-německý euroregion je poté vytvořen na území transhraničního regionu

Šlesvicko a Euroregion Pomerania je příkladem euroregionu, který vzniká po skončení studené války v bývalém prostoru východního bloku. Ve všech případech je nejdříve představeno historické a kulturní pozadí oblasti, vytvořené instituce euroregionu a konkrétní projekty sociokulturní povahy.

Třetí kapitola práce je věnována analýze vybraného euroregionu v prostoru česko-německého pohraničí. Nejdříve je stručně nastíněn vývoj česko-německých vztahů v období do 20. století a ve 20. století do současnosti. Větší pozornost je v tomto přehledu věnována vývoji na území Čech, který dobře ukazuje provázanost české a německé historie a kultury, zároveň ale také představuje ty události, které měly vliv na problematickou povahu česko-německých vztahů. Celkově je věnován prostor především nejvýznamnějším dějinným událostem, které výrazně ovlivnily nejen vztahy mezi oběma zeměmi, ale také povahu česko-německého pohraničí. Stručně je dále také představena konkrétní podoba evropské přeshraniční spolupráce v případě České republiky a všechny vzniklé euroregiony, v rámci nichž probíhá spolupráce s německou stranou. V závěru kapitoly je již představena samotná analýza vybraného euroregionu, kterým je evropský přeshraniční region EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Mühlviertel. I přestože se spolupráce v tomto euroregionu účastní také rakouská strana, je pozornost věnována opět hlavně česko-německé spolupráci. Euroregion byl vybrán z toho důvodu, že Bavorsko, které se na německé straně účastní spolupráce, se stalo hlavní oblastí, do které mířilo vysídlené sudetoněmecké obyvatelstvo po druhé světové válce. Zároveň je v této oblasti v současnosti budována nová forma přeshraniční spolupráce, tzv. Evropský region Dunaj-Vltava. V rámci samotné analýzy budou zkoumány tři oblasti, dle kterých bude představena povaha a význam sociokulturní spolupráce v euroregionu – postavení sociokulturní

spolupráce v rámci ostatních cílů a priorit euroregionu, instituce a orgány euroregionu (se zaměřením na existenci možných společných institucí pro oblast sociokulturní spolupráce) a povaha sociokulturní spolupráce dle příkladů realizovaných a plánovaných projektů. Zohledněno je hlavně období mezi lety 2007–2013, kdy Česká republika jako člen EU mohla poprvé čerpat z poskytnutých finančních prostředků po celé období.

V závěru práce budou představeny výsledky analýzy vybraného euroregionu v česko-německém pohraničí, a to s ohledem na stanovené hypotézy a výzkumnou otázku této práce. Výsledky analýzy budou představeny také v celkovém kontextu problematiky přeshraniční spolupráce v EU.

1 REGION JAKO FENOMÉN V MEZINÁRODNÍM PROSTORU

Pojem „region“ je označením pro určitý prostor či teritorium, které může mít různou velikost. Obecně může být region definován jako území s danými charakteristikami, které je částí světa či nějakého státu a které se nemusí vždy vyznačovat stálými hranicemi.¹ V rámci politické geografie může být region vymezen také jako typ území, které je definováno svou historickou, kulturní, ekonomickou, sociální a politickou odlišností od okolních oblastí. Toto území ale nemusí být totožné s formální politickou jednotkou, kterou je například stát (Dahlman, 2009: 210).

Dle Hnízda bývá region v obecném pojetí spojován s územím menším, než je suverénní stát (Hnízdo, 1995: 6), v mezinárodním prostoru nicméně dle něj existují regiony, které mohou být svou rozlohou větší než území státu. Největšími regiony jsou panregiony či makroregiony, které svou velikostí zahrnují „kontinentální prostor“ a vyznačují se společně sdílenými politickými a civilizačními prvky. Po nich následují transnacionální politické regiony, které jsou tvořeny nejméně dvěma zeměmi se společnými kulturními a politickými charakteristikami. Třetím typem jsou dle Hnízda transhraniční regiony, které definuje jako „jednotící“ politické regiony o malé rozloze, které zahrnují hraniční území alespoň dvou států (tamtéž: 64). Pro porovnání a doplnění stojí za zmínku například shrnutí Carolyn Gallaher, která tvrdí, že v politické geografii je termín „region“ používán k popisu oblastí, které sdílejí společné znaky. Na nejvyšší úrovni může termín region vyjadřovat uskupení několika států, které sdílejí nějaké společné charakteristiky, příkladem může být region Latinská Amerika. Regiony ale mají odkazovat

¹ Oxford Dictionaries. Definition of region in English. Dostupné na: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/region>, 15. 1. 2014.

i k substátním územím, která se vyznačují například společným jazykem či kulturou a historií (Gallaher, 2009: 187).

Téma této práce je spojeno s regiony v mezinárodním prostoru. S ohledem na tuto skutečnost je zde vhodné zmínit proměňující se roli státu jako suverénního aktéra. Jak tvrdí například Agnew, v současném vnímání teritoriality v mezinárodní politice se vyskytly tři problematické předpoklady, které dnes bývají zpochybňovány, a to, že stát má výlučnou suverénní moc nad svým územím, že domácí a zahraniční politika jsou dvě oddělené a vzdálené oblasti, a že hranice státu jsou shodné s hranicemi, které definují určitou společnost (Agnew, 2002: 133). Především první a poslední tvrzení se problematiky přeshraničních regionů týkají. Některé části státu mohou usilovat o vlastní autonomii, či zcela o svou nezávislost a území určitého státu nemusí být nutně národnostně homogenní – v obou případech mohou vznikat regiony, které do určité míry nastavené hranice států nebudou respektovat. Autorem, který se poté také věnuje roli státu v mezinárodním prostředí v současných podmínkách globalizovaného světa, je Andrew Hurrell. Dle Hurrella nemohou být některé procesy v současném mezinárodním prostředí vnímány jen v rámci státu, konkrétně například oblast sociálních vztahů. Posuzování těchto vztahů v mezinárodním prostoru má být ovlivněno spíše fenomény jako tržní výměna, vzájemnost a solidarita, než politická kontrola a dohodnutá politická koordinace. Takové vnímání sociálních vztahů v mezinárodním prostoru má zdůrazňovat komplexnost těchto vztahů a strukturu sociálního života, která je často oddělena od moci a zákonů státu. Globalizace má poté tento vývoj v současnosti posilovat (Hurrell, 2007: 6). Mimo vymezení proměny role státu z pohledu politické geografie je tak nutné zohlednit i další vlivy, které mají na určité ubývání moci státu v mezinárodním prostoru vliv, a tedy i vliv na regiony,

kteřé jsou tvořeny z území několika států, a to do určité míry bez ohledu na jejich hranice.

1.1 Definice základních pojmů

V této podkapitole budou blíže představeny obecné pojmy, které se vztahují k problematice práce. Prvním pojmem je „regionalismus“, který je zde definován především v kontextu současných pohledů na tento fenomén, dále je představen termín „mikroregion“ jako jedna z kategorií a podob, kterou region může v mezinárodním prostoru mít, a termín „hranice“, jehož definice a vymezení je důležité pro pochopení transhraničních a přeshraničních vztahů.

1.1.1 Regionalismus

Pojem regionalismus v současnosti označuje přístup, který se zabývá snahami o nastavení „regionálního řádu“, a to buď v rámci nějaké části geografického prostoru, nebo jako typu světového řádu. Pojem regionalismus bývá částečně spojován s pojmy „program“ či „strategie“, a má vysvětlovat vytváření formálních institucí v rámci regionů. Od pojmu regionalismus bývá potom oddělen pojem regionalizace, která je vysvětlována jako proces, který vede k vytváření modelů kooperace, integrace, vzájemného doplňování a sblížování, a to v rámci specifického geografického prostoru, kde se střetávají různé státy a národy. Regionalismus je tak na rozdíl od regionalizace, která je chápána jako proces, spíše formálním vnímáním současných regionů (Hettne – Söderbaum, 2000: 457–458).

Dle Wunderlicha, který také vymezuje termíny regionalismus a regionalizace, je regionalismus obecným pojmem, který vyjadřuje formální a zamýšlené procesy politické, bezpečnostní či ekonomické kooperace. Regionalizace má dle něj na druhou stranu představovat

spíše empirický směr a jako proces má být daleko spontánnější než regionalismus. Regionalizace jako proces je na rozdíl od regionalismu řízena spíše soukromými aktéry, kteří působí v rámci trhů, investičních toků a jiných přeshraničních aktivit. Regionalismus tak můžeme chápat spíše jako proces probíhající „ze shora dolů“, regionalizaci poté jako proces „zespodu nahoru“. Jak autor ale podotýká, regionalismus a regionalizace se vzájemně nevylučují, spíše se vzájemně doplňují (Wunderlich, 2007: 3).

Důležité je také zmínit, že současný regionalismus je označován jako „nový regionalismus“ a jako směr se začal objevovat v 80. letech. Představuje tak současný přístup ke zkoumání regionů a navazuje na tzv. „starý regionalismus“, který se stal hlavním přístupem v 50. letech, nicméně v 70. letech začal stagnovat. Hlavním znakem nového regionalismu je reflexe rychle se proměňujícího prostředí, přičemž tato změna souvisí s koncem studené války a procesem globalizace. Nový regionalismus je otevřenější k současným procesům v mezinárodním systému, má lépe vysvětlovat vzájemnou závislost (interdependenci) současné globalizované politické ekonomie a spletitý vztah mezi globalizací a regionalizací. Zároveň je pozornost věnována jak státním, tak nestátním aktérům. Globální, regionální, státní ani lokální úroveň nemá mít v rámci nového regionalismu přední postavení nad ostatními úrovněmi, protože všechny úrovně jsou vzájemně provázané (Hettne – Söderbaum, 2000: 457). Nový regionalismus má také daleko lépe teoreticky pracovat s regiony v současných podmínkách mezinárodního prostředí. Na rozdíl od starého regionalismu má současný směr zlepšit uznání regionů nejen jako důležitých kvantitativních, ale také kvalitativních faktorů v globální politice (Breslin – Higgott, 2000: 349).

Dle Hettneho a Söderbauma je teorie nového regionalismu schopna pojmout lépe proces regionalizace v jeho rozmanitosti – dle autorů je nutné rozlišovat různé typy regionalismů a regionalizací, tedy různé typy regionálních projektů a aktivit, a to s ohledem na různé vlivy a úrovně, kde tyto procesy probíhají (Hettne – Söderbaum, 2000: 458). Proces regionalizace má různé stupně, může být úmyslný i neúmyslný a může probíhat nerovnoměrně v kontextu různých dimenzí, se kterými pracuje teorie nového regionalismu – dimenze ekonomiky, politiky, kultury, bezpečnosti, atd. (tamtéž: 462). Dle nového regionalismu není region vnímán staticky, ale dynamicky ve svém rozvoji a schopnosti otevřeně reagovat na změny a adaptovat se. Nový regionalismus tak uznává vícedimenzionální formu integrace, která zahrnuje ekonomické, kulturní, politické a sociální aspekty, a rozšiřování regionálních aktivit za hranici tvorby zón volného obchodu a bezpečnostních režimů (Farrell, 2005: 8).

1.1.2 Mikroregion

Jak již bylo řečeno, region, který můžeme chápat jako určitou celistvou oblast, se vyznačuje různými velikostmi svého území. Jednou z klasifikací regionů dle velikosti může být rozdělení regionů v mezinárodním prostředí na makroregiony (panregiony), transnacionální regiony a transhraniční regiony dle Hnízdovy typologie (viz výše). Podobně pak například Söderbaum představuje rozdělení regionů na makroregiony, subregiony a mikroregiony.² Makroregiony jsou dle něj velké geografické jednotky či subsystémy. Tento typ regionů má být určitým stupněm mezi státní a globální úrovní, za příklad může být uvedena Evropa či Evropská unie (dále EU). Mikroregiony se poté objevují a fungují v rámci státní či lokální (místní) úrovně, přičemž mohou

² Autor sice zmiňuje tyto tři stupně regionů, hlavní pozornost ale věnuje hlavně makroregionům a mikroregionům, a proto ani zde nejsou subregiony blíže zmíněny (pozn. autorky).

být buď substátními či přeshraničními regiony (Söderbaum, 2005: 87). Tyto typy regionů jsou tak do jisté míry podobné makroregionům a transhraničním regionům dle Hnízdova rozdělení.

Mikroregionalismus představuje nejnižší úroveň, na které dochází v současných podmínkách globalizace a větších regionálních procesů k určité kooperaci. S ohledem na současné ekonomické prostředí představují mikroregiony například autoři Hettne a Söderbaum. Rozsáhlejší procesy regionalizace mají vytvářet možnosti pro méně ekonomicky dynamické substátní nebo přeshraniční regiony, aby získaly přímý přístup k větším regionálním ekonomickým systémům. Tyto mikroregiony mají často obcházet státy a jejich instituce, jejichž území zahrnují nebo na jejichž území existují (Hettne – Söderbaum, 2000: 465).

V současnosti se ve světovém měřítku můžeme setkat s různými typy mikroregionů. Tyto regiony mohou mít podobu přeshraničních regionů, rozvojových koridorů, iniciativ územního rozvoje atd. Stejně tak se tyto regiony liší dle oblasti, ve které se nacházejí – některé mikroregiony jsou pod dohledem státu se slabou mírou institucionalizace, na druhou stranu v prostředí tržní ekonomiky s dobrým postavením soukromého sektoru se mikroregiony vyznačují vysokým počtem interakcí, které bývají často iniciovány nestátními aktéry. U euroregionů jako známých příkladů přeshraničních mikroregionů je tak nutné zohledňovat evropské prostředí (tamtéž).

Dále lze mikroregiony také odlišit dle procesů, které v jejich rámci probíhají. Dle Söderbauma můžeme rozlišit nejméně pět různých mikroregionů: fyzicko-geografické mikroregiony, které byly zformovány pod vlivem geografických podmínek, kulturní mikroregiony, ekonomické mikroregiony, administrativní či plánovací mikroregiony a politické mikroregiony (Söderbaum, 2005: 93). Různá pojetí mikroregionů svědčí o

tom, že se do současnosti jedná o problematiku, která nemá jednotné uchopení a ve které lze těžko najít nějaká obecnější tvrzení. K nejednotnosti v tomto uchopení poté přispívá skutečnost, že mikroregiony je nutné posuzovat také dle toho, v jakém prostředí vznikají a fungují. Hlavním prostředím, které je v této práci posuzováno a zkoumáno, je Evropa a EU. EU je regionálním uskupením, které dosáhlo mezi regionálními organizacemi poměrně vysoké míry integrace. Mikroregiony, které tedy vznikají v rámci EU jako euroregiony, tak mají velmi dobré podmínky v porovnání s ostatními typy mikroregionů v jiných oblastech, protože aktéři, kteří v těchto mikroregionech působí, se mohou částečně podílet na procesu rozhodování v EU (Söderbaum, 2005: 96).

1.1.3 Hranice

Tato práce se zaměřuje na transhraniční regiony, které, jak je uvedeno výše, překračují hranice minimálně dvou států. V politické geografii je hranice linií (čárou), která od sebe státy odděluje. Vymezuje a ohraničuje tak nejen území nějakého státu, ale i sféru jeho suverenity a schopnosti chránit, kontrolovat a spravovat toto území. Stejně tak je nutné říct, že v podmínkách současného mezinárodního systému jsou hranice spíše propustné a nelze o nich uvažovat jako o neprostupných bariérách. Hranice tak mohou být vnímány jako místa spojování, kde se obyvatelé jednotlivých zemí setkávají, sdružují a sousedí spolu (Mountz, 2009: 200). Ne všude jsou ale hranice stejně propustné, a je tak nutné rozlišovat hranice jednotlivých států v různých světových oblastech.

Hranice může být chápána dvěma způsoby. Zaprvé můžeme hranici definovat jako politicko-geografickou oblast, která leží za určitým územím státu, které je na rozdíl od této oblasti více politicky integrované. Tato oblast představuje tradičně určitý prostor či „pás“, kde stát může ještě uplatnit svou moc. V anglicky psané literatuře se tato oblast

označuje jako „Frontier“ (Glassner – Fahrer, 2004: 72). Druhým pojetím hranice je hranice jako dělicí linie, která je často ustanovena skrze pohraniční oblast (tamtéž: 73), tedy skrze oblast, která odpovídá prvnímu pojetí hranice jako okrajového území určitého státu.

Pohraniční oblasti v okolí hranic jsou velmi často „přechodnými zónami“. Tato skutečnost má tak vliv na obyvatele, kteří v těchto oblastech žijí. Pohraničí je z tohoto hlediska místem, kde se střetávají různé kultury. Kulturní výměna v těchto oblastech je ale velmi často nejasně rozeznatelná, a to kvůli politickým hranicím, které pohraničí protínají a překračují. Lidé žijící v pohraničí se přitom často zajímají hlavně o své lokální záležitosti, než o dění v hlavním městě a centrální oblasti jejich státu. Z toho vyplývá, že mohou navázat daleko silnější vztahy s obyvateli na druhé straně hranice, než s obyvateli své vlastní země (tamtéž). Pokud chápeme tradičně a historicky hranice jako určitou „schránku“ suverénních států, pohraničí těchto států je pak především jakýmsi přirozeným ochráncem před hrozbami zvenčí a okrajovou sférou státu. Taková oblast zaostává ve svém rozvoji za centrem (Van der Velde – Van Houtum, 2003: 4–5). I takové pojetí pak přispívá k tvrzení, že obyvatelé těchto oblastí mají většinou slabší vztahy k centrální části státu, ve kterém žijí. Periferní postavení pohraničí zůstává aktuální i do současnosti. I přestože prostor EU již dnes není prostorem, kde by pohraničí mělo obrannou roli ve smyslu nějakého ozbrojeného konfliktu, mají stále existovat určité sklony tyto oblasti ze strany center států opomíjet. Tento jev přispívá, konkrétně tedy v případě evropské integrace, k určité přeshraniční solidaritě, která by měla vytvářet pozitivní prostředí pro kooperaci (tamtéž: 5).

V rámci EU dnes již nenajdeme podobné hraniční spory³ jako například v případě Indie, Pákistánu a Číny o oblasti Džammú a Kašmír, ani zde nenajdeme typ militarizované hranice, která odděluje například Severní a Jižní Koreu. Prostředí EU můžeme s ohledem na problematiku hranic považovat za stabilní a nekonfliktní oblast. S touto skutečností také souvisí rozdíly v dopadech, které mají hranice na okolní prostředí a obyvatele pohraničí. Tyto dopady například ovlivňuje míra propustnosti hranic, neboli do jaké míry existuje mezi příhraničními oblastmi na obou stranách hranice vzájemná interakce mezi obyvateli zemí, které jsou touto hranicí odděleny. Intenzita této interakce může reflektovat prostředí politických vztahů mezi jednotlivými sousedními zeměmi a také to, do jaké míry může přeshraniční interakce podporovat a přispívat k mírové podobě těchto vztahů (Newman, 2003: 126). EU a její členské státy, jak již je zmíněno výše, patří mezi oblasti, kde je této kooperaci věnována pozornost a kde vznikají oficiální projekty přeshraniční spolupráce (euroregiony).

V současném mezinárodním prostředí ovlivněném globalizačními procesy se vedle redefinice suverenity jednotlivých států můžeme setkat také s koncepty, které zpochybňují tradiční charakter hranic jako dělicích a neprostupných linií vymezujících sféru moci a působnosti států. I přestože státy a hranice dosud reálně existují, některé vlivy mají přispívat k vysoké propustnosti hranic a oslabení jejich tradiční funkce. Jednou z disciplín, která se zaměřuje na postavení a roli hranic v současném mezinárodním prostředí, je „Teorie hranic“ (Border Theory). Ta se například v rámci pohraničí a hranic jako dělicích linií věnuje jevům,

³ Hraniční spory představují překážku pro země, které se chtějí stát členskými státy EU. Oficiálně mají uchazečské země vyvinout ještě před přijetím do unie veškerou snahu, aby své existující hraniční spory vyřešily. Pokud nejsou schopny tyto spory urovnat, musí se zavázat k tomu, že nebudou bránit postoupení těchto sporů Mezinárodnímu soudnímu dvoru. Zdroj: Evropská komise. Zastoupení v České republice. Agenda 2000 a její hodnocení. Dostupné na: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/agenda2000.pdf>, 15. 1. 2014.

jako jsou přeshraniční finanční toky a přesuny, a to konkrétně například migrující dělníci, uprchlíci, turisté či pašeráci (Delaney, 2005: 64). Je však důležité hranice posuzovat dle konkrétního státu, jehož území vymezují, a celkového politického prostředí mezi ním a zeměmi, se kterými sousedí. V některých oblastech může být propustnost hranic vnímána jako přínosná, jinde ale může být tato propustnost chápána negativně, například v souvislosti s ilegálním obchodem a uprchlíky. V některých oblastech si pak hranice stále zachovává charakter neprostupné bariéry, která od sebe striktně odděluje jednotlivá státní území.

1.2 Transhraniční a přeshraniční region

Transhraniční a přeshraniční regiony jsou prostorem, kde probíhá setkávání a spolupráce mezi obyvateli, kteří v těchto regionech žijí a jsou zároveň občany minimálně dvou států, jejichž státní hranice tyto regiony překrývají (viz výše). Transhraniční region je termín, který v českém prostředí používá Bořivoj Hnízdo ve své typologii mezinárodních regionů. Přeshraniční region (cross-border region) je poté termín, který se objevuje v anglicky psané literatuře. V současnosti jsou přeshraniční regiony označovány také jako tzv. mikroregiony, v jejichž rámci probíhá kooperace, která je tradičně pozorovatelná především na vyšší úrovni regionálních procesů (viz výše). Přeshraniční kooperaci můžeme popsat jako síť či systém, který zahrnuje jak státní, tak nestátní a dokonce i nadnárodní aktéry, kteří svou činností přispívají k tomuto typu spolupráce (Scott, 1999: 606–607).

V této podkapitole bude nejdříve představen transhraniční a přeshraniční region dle definic jednotlivých autorů, a to především

s ohledem na sociokulturní⁴ povahu tohoto regionu. Poté bude stručně představen euroregion jako specifická forma přeshraniční spolupráce v rámci EU.

1.2.1 Sociokulturní povaha transhraničních a přeshraničních regionů

Regiony, které vznikají bez ohledu na hranice jednotlivých států a tvoří v tomto prostoru dle různé míry jednotné celky, jsou v celosvětovém měřítku velmi rozmanité. Obecně je velmi složité najít společné ukazatele pro všechny případy těchto regionů. Transhraniční a přeshraniční regiony se liší dle jednotlivých světových oblastí a politického kontextu zemí, které zahrnují. Je proto nutné posuzovat konkrétní případ transhraničního či přeshraničního regionu dle politicko-geografického prostředí, ve kterém se nachází, a zohlednit formu hranice, která od sebe odděluje země, jejichž území takové regiony tvoří (viz výše). Definice přeshraničních regionů se dále liší dle problematiky, která je v případě daného regionu zkoumána. Častou oblastí zájmu v evropském prostoru je u přeshraničních regionů například struktura vládnutí či ekonomická spolupráce (například Perkmann, 2003; Perkmann, 2007; Scott, 1999).

V této části práce bude transhraniční (a přeshraniční) region představen jako kulturní prostor a oblast kulturní interakce, a to s ohledem na již zmíněné prostředí Evropy. Přeshraniční interakce jako taková není záležitostí současnosti a současných přístupů ke zkoumání přeshraničních (a transhraničních) regionů. V historii byly hranice, které oddělovaly jednotlivé státy od sebe, jen vzácně striktně neprostupné

⁴ Sociokulturní povahou je zde míněn takový charakter regionu, který vypovídá o historickém vývoji, společných kulturních prvcích a o spolupráci, která je zaměřená na kulturní projekty s ohledem na společně sdílené tradice a zvyky obyvatel, kteří v tomto regionu žijí. Přídavné jméno „sociokulturní“ se v tomto smyslu objevuje například ve spojení sociokulturní antropologie, což je obor „studující sociální struktury a kulturní vzorce, jejich původ, proměny, současný vztah a perspektivy“ (Dohnalová – Malina, 2006: 593–594).

(Söderbaum, 2005: 92). Kulturní přeshraniční mikroregion, jako jeden z pěti možných typů mikroregionů (viz výše), se často vyznačuje sdílenou historií, jednotným náboženským vyznáním a lingvistickými a kulturními podobnostmi. Mimo evropský prostor je takovým regionem například Kurdistán⁵ (tamtéž: 93). Přeshraniční region tak může být jednotný s ohledem na svá kulturní specifika a historický vývoj.

Dle Hnízda jsou evropské transhraniční regiony velmi rozmanité, v některých případech lze nicméně pozorovat významnou roli sociokulturních znaků. Příkladem může být Baskicko, které je považováno za transhraniční region národního typu, tudíž významným sjednocujícím prvkem v tomto příkladu je důraz na společnou národní identitu (Hnízdo, 1995: 87). Dalším typem může být Šlesvicko, které je transhraničním regionem se „smíšeným etnikem“ (tamtéž: 87–88) či Tyrolsko, které je regionem mezi Rakouskem a Itálií, přičemž v italské části regionu se nachází významná německy mluvící menšina (tamtéž: 88). Také Sápmi (Laponsko) může být příkladem transhraničního regionu, kde hraje důležitou roli etnicita (tamtéž: 89). Některé z transhraničních regionů již dnes neexistují a jsou historickými příklady. Mohou si ale do současnosti zachovávat jistý „transhraniční charakter“, a to s ohledem na svou původní povahu etnicky smíšených regionů a na přetrvávající kulturní vazby mezi obyvateli – příkladem může být Těšínsko či Dobruška (tamtéž: 90).

Definovat kulturní povahu transhraničního a přeshraničního regionu je velmi složité, protože samotné příklady evropských regionů jsou velmi různé a každý příklad je sám o sobě specifický. O výše zmíněných regionech lze tvrdit, že se všechny vyznačují stejnou podobou interakce mezi obyvateli zemí, jejichž hranice tyto regiony překrývají. Tato interakce

⁵ Kurdistán zahrnuje území dnešního Turecka, Íránu, Iráku a Sýrie (Hnízdo, 1995: 85).

se historicky vyvíjela a obyvatelé takových regionů mezi sebou dokázali vytvořit speciální vztahy. Dle Söderbauma je přeshraniční mikroregionalismus horizontální (na rozdíl od vertikálního sub-státního mikroregionalismu), tudíž proces interakce probíhá mezi aktéry se stejným postavením a na jedné úrovni. Spolupráce zahrnuje širokou škálu různých soukromých i veřejných aktérů. Mimo ekonomické a politické motivy tak mohou být do této přeshraniční interakce zařazeny i motivy kulturní (Söderbaum, 2005: 95).

Sociokulturní znaky jako jeden soubor charakteristik regionu mohou být různě vysvětleny. Schmitt-Egner například tvrdí, že region se vyznačuje územím definovaným sociální povahou v tom smyslu, že je v čase tvořeno lidmi, a tudíž tak historickým „produktem“ sociální a politické interakce (Schmitt-Egner, 2002: 182). Kulturní charakteristiky regionu mohou být spolu s geografickými, sociálními a psychologickými charakteristikami označeny také jako základní či přirozené rysy, které definují určitý region (Greta – Lewandowski, 2010: 14). De Sousa již konkrétně u pohraničních oblastí v Evropě zmiňuje roli kulturních a sociálních přeshraničních toků, které mají důležitý význam vedle vlivů ekonomických a politických (De Sousa, 2012: 3). V evropském prostoru se můžeme setkat s přeshraničními regiony, které jsou právě díky společné historii a kulturní identitě považovány za velmi vhodné prostředí pro rozvoj přeshraniční spolupráce (European Union, 2009: 4). Pokud vnímáme transhraniční (a přeshraniční) regiony jako regiony se společnou historií a kulturními znaky (jazyk, náboženství, sdílení tradic atd.), mohou s ohledem na tuto skutečnost překonávat některé komplikace přeshraniční spolupráce mezi zeměmi. Přeshraniční spolupráce se z kulturního hlediska musí potýkat s rozdílnými vzorci hodnot, norem, zvyků a symbolů mezi zeměmi, jejichž území jsou v této spolupráci zahrnuta (Van Houtum, 2000: 65).

Při vymezení regionu z kulturního hlediska je často zmiňována společná identita či regionální identita území. Problémem, který zde nastává, je definice pojmu „regionální identita“, která může být tvořena z různých dílčích znaků, jako je například společná historie či jazyk, stejně tak ale může obsahovat například způsoby, jakými obyvatelé vnímají určité symboly či zvyky. Cílem této práce není hlubší analýza pojmu „regionální identita“, nicméně při posuzování kulturní povahy transhraničního regionu je tento pojem často zmiňován. Schmitt-Egner například představuje sdílenou identitu jako nutný prvek pro označení regionu jako oblasti kulturní činnosti (cultural action space), a to v různých spojeních. Společná identita může být viděna například v tom, jak lidé definují svůj vztah ke krajině, kde žijí, v jejich chápání regionu jako prostoru zážitků a událostí v kontextu emocí, ve vnímání regionu jako prostoru kolektivních historických vzpomínek či jako sociálního prostoru, ve kterém dochází mezi obyvateli ke každodenním interakcím (Schmitt-Egner, 2002: 195). Paasi jako další z autorů, kteří se společné identitě v určitém geografickém prostoru věnují, také zdůrazňuje problémy s definicí regionální identity. Dle něj vypovídá o regionální identitě mnoho různých faktorů: vnímání přírody, krajiny a životního prostředí regionu, kultura či etnicita, dialekty, zda je v regionu pozorovatelný ekonomický růst či recese, postavení regionu jako periferie či dobré vztahy s centrem, marginalizace, stereotypní představy o národu či komunitách, a to jak o vlastním národu, tak o národu druhém, atd. (Paasi, 2003: 477). Dle autora je regionální identita formou sociální a kulturní činnosti v určitém geografickém prostoru a nelze ji vnímat staticky a abstraktně (tamtéž: 478).

Vysvětlení a chápání sociokulturní povahy přeshraničních regionů se liší dle jednotlivých autorů a stejně tak je tato problematika komplikována jedinečností každého regionu. Kulturní povaha regionu se

obecně vyznačuje velkým počtem vlivů a je velmi těžké určit, co má být tímto označením přesně míněno. S ohledem na téma práce a tuto nejednotnost je zde kulturní povahou transhraničního (přeshraničního) regionu myšlena společná historie regionu a jeho obyvatel, kteří jsou dle nastavených hranic občany různých zemí. Důsledkem společného historického vývoje v takových oblastech si ale obyvatelé uchovali určité společné znaky (jazyk, náboženství, tradice), které kulturně definují takový region a odlišují ho od okolního prostoru.

1.2.2 Euroregiony a transhraniční regiony

Jak již je zmíněno v první části této kapitoly, euroregiony⁶ mají být příkladem fungujících přeshraničních mikroregionů v Evropě. Jsou tak považovány za typ přeshraničního regionu v prostoru EU a tento prostor jejich podobu ovlivňuje. Definice euroregionů jsou si dle jednotlivých autorů podobné, jedná se ale o definice spíše obecné. Euroregiony jsou tak například definovány jako evropské přeshraniční regiony, které se často stávají uskupeními lokálních či regionálních úřadů a správních orgánů (Perkmann, 2007: 254), či jako kooperativní uspořádání mezi sousedícími lokálními úřady, které spadají pod různé státy a leží v blízkosti jejich hranic (Perkmann, 2003: 7). Dále může být euroregion definován jako přeshraniční region překračující hranice minimálně dvou států a vyznačující se společnou teritoriální strategií vývoje a regionálními specifiky (Medeiros, 2011: 146). Euroregion má mít spolu s ostatními přeshraničními regiony stejné kořeny a původ – přeshraniční regiony mají obecně pramenit z rozvojových procesů, které jsou využívány sousedními

⁶ Termín „euroregion“ je zastřešujícím pojmem pro různé podoby přeshraniční spolupráce v EU. Euroregionem jsou všechny přeshraniční regiony v EU nazvané Euregio, Euregion, Europaregion, Grand Region, Regio či Council. Povahu euroregionu má také region Nova Raetia, který je tvořen teritoriálními uskupeními mezi Švýcarskem, Itálií a Rakouskem. Euroregion může být také tvořen jen obcemi či okresy. Zdroj: Council of Europe. What is Euroregion. Dostupné na: http://www.coe.int/t/dgap/localdemocracy/areas_of_work/transfrontier_cooperation/euroregions/what_is_EN.asp, 21. 1. 2014.

zeměmi ke společné spolupráci (Greta – Lewandowski, 2010: 16). Asociace evropských příhraničních regionů (AEBR) popisuje euroregion jako spojení regionálních a lokálních správních orgánů z obou stran hranice, či jako organizace se stálým sekretariátem, experty a administrativním personálem (AEBR, 2000: 9).

V prostoru EU určuje povahu euroregionů také jejich existence v širším integračním procesu. Euroregiony jsou podporovány ze strany EU a mohou být označeny jako „mikromodel“ evropské integrace (De Sousa, 2012: 8), nejsou ale ve své podobě stejné a v oficiální struktuře se mohou mezi sebou lišit. Přeshraniční spolupráce může mít obecně různé formy – některé spolupráce zůstávají neformální či příležitostné, u jiných jsou přijata taková opatření, aby spolupráce mohla probíhat v souladu s vyššími politickými závazky – v rámci takové kooperace působí lokální či regionální orgány na obou stranách hranice společně dle veřejných či soukromých právních úprav (tamtéž: 8–9). Některé euroregiony tak mají větší přeshraniční charakter a v jejich rámci funguje nějaká trvalá administrativní struktura s vlastními zdroji, například sekretariát a technický a administrativní personál. Jiné euroregiony fungují jako pravidelné fórum složené z reprezentantů různých lokálních či regionálních úřadů na obou stranách hranice. Mnoho euroregionů je neziskovými asociacemi či nadacemi a fungují v souladu se zákony státu, na jehož území se nacházejí, a jiné euroregiony fungují na základě veřejného práva a mezistátních dohod (tamtéž: 8).

Sociokulturní sféra spolupráce je v případě euroregionů jednou z podporovaných aktivit. Mezi primární cíle EU v přeshraničních projektech patří ekonomický rozvoj, zlepšení stavu přeshraniční infrastruktury či projekty na ochranu životního prostředí. Sociokulturní cíle jsou nicméně také zahrnuty (Scott, 1999: 609). Medeiros například tvrdí,

že o fungování a existenci euroregionu lze mluvit jen v případě, že je tento region ustanoven v rámci přeshraničního regionu, který se vyznačuje dlouhodobou tradicí přeshraničních vztahů, silnou kulturní identitou, a je tak jasně vymezen vůči okolním oblastem (Medeiros, 2011: 149). Euroregiony mají být jako „síla“, která řídí rozvoj pohraničních oblastí, ovlivněny mimo ekonomické faktory také faktory historickými a kulturními. Rozhodující vliv tak má společná historie oblasti a společné kulturní a lingvistické znaky obyvatel, kteří v těchto regionech žijí. Stejně tak má hrát roli sociální charakter přeshraniční spolupráce, v rámci které jsou zohledněny dobré vztahy obyvatel sousedních zemí s ohledem na kulturní identitu všech zúčastněných stran (Greta – Lewandowski, 2010: 18).

Kulturní projekty jsou oficiálně zahrnuty v programu evropské přeshraniční spolupráce a je jim zde připsána stejná důležitost, jako například spolupráci v rozvoji ekonomiky a infrastruktury. Kultura je jednou z hlavních oblastí, které jsou ze strany EU financovány a podporovány, přičemž skutečnost, zda bude kulturní spolupráce zahrnuta do programu euroregionu, se řídí dle společného zájmu stran kooperace (AEBR, 2000: 9). Sociokulturní povaha spolupráce je oficiálně vnímána jako klíčová pro rozvoj celého regionu. Pochopení kulturní charakteristiky přeshraničního regionu má vést k vytváření vztahu, který je založen na vzájemné důvěře mezi aktéry spolupráce. Podpora sociokulturních projektů má tak význam pro celkovou prosperitu regionu, protože stabilní území s dobrými vztahy má být vhodné pro investice (tamtéž: 165). Důraz na sociokulturní rozvoj euroregionů lze vidět i v oficiálních záměrech EU. Mimo obecná vyjádření pro celkovou podporu regionu v této oblasti se objevují konkrétní požadavky, a to například na zlepšení vyplácení prostředků na kulturní činnosti, na zlepšení dostupnosti informací o prostředcích, projektech a umělcích, na budování zařízení pro výuku

jazyků na všech úrovních vzdělávání, nebo například na rozvoj kulturního turismu a kulturně-historických projektů (AEBR, 2000: 168–169).

S ohledem na výše uvedené definice a charakteristiky lze vztahy mezi zmíněnými typy regionů shrnout následovně: v rámci Evropy jsou transhraniční regiony dle Hnízda historicky danými přeshraničními regiony. Tyto regiony fungovaly a existovaly bez ohledu na evropskou integraci. Přeshraniční region jako pojem je poté obecným označením pro oblast, ve které probíhá přeshraniční spolupráce a která je dle konkrétních oblastí více či méně formální. Historické a kulturně jednotné přeshraniční regiony s dlouhou tradicí vztahů mezi obyvateli tak více méně odpovídají v evropském prostředí regionům transhraničním. Transhraniční a přeshraniční regiony mohou být také dle výše zmíněných charakteristik vnímány jako kategorie, ze kterých vycházejí euroregiony jako konkrétní případy těchto regionů v prostoru evropské integrace. Historický vývoj transhraničních (a přeshraničních) regionů má velký význam – tyto regiony představují stabilní prostor pro spolupráci mezi zeměmi, která nemusí být podporována nadnárodní institucí. Oproti euroregionům je tak kooperace v těchto regionech přirozenější. Euroregiony jsou nástrojem EU a jako takové plní funkci rozvoje v různých oblastech, z nichž zde byla představena oblast sociokulturní. Finanční podpora euroregionů od EU je jejich významnou charakteristikou. Nicméně i u euroregionů je kladen důraz na historickou a kulturní blízkost pohraničních oblastí jednotlivých států. Dobré vztahy v těchto oblastech mají být zárukou úspěšné spolupráce.

2 EVROPA – PROSTOR PŘESHraniČNÍ SPOLUPRÁCE

Jak již bylo řečeno v teoretické části, v Evropě mají nejen transhraniční regiony, ale také euroregiony svoji specifickou podobu. Evropa jako taková je prostorem bohatého historického vývoje, kde bylo do současnosti zachováno poměrně velké množství etnických skupin. Dále lze říct, že Evropa je oblastí, ve které se překrývají různé kultury a nelze tak tvrdit, že je prostorem „monolitických entit“ – tradičně se zde střetávají náboženské, kulturní, jazykové a politické skupiny a v rámci tohoto prostoru lze najít mnoho různých interpretací historických událostí (Balibar, 2004: 5).

Jak shrnuje O'Dowd, v Evropě byl po staletí pozorovatelný proces integrace menších států do větších politických celků. Ve 20. století nicméně došlo k rozpadu mnohonárodnostních říší a vzniku velkého počtu nových států a nových hranic. Počet etnických skupin přesto do současnosti převyšuje počet států v Evropě a dle autora je odvážné tvrdit, že je v tomto prostředí proces rozpadu a vytváření států u konce (O'Dowd, 2003: 15–16). Tuto tezi doplňuje dále Keating svým tvrzením, že Evropa se jako prostor stále vyvíjí a je tak příliš předčasné vnímat její současnou podobu jako konečnou (Keating, 2008: 635).

Za znaky celoevropské identity můžeme považovat společný historický vývoj kontinentu, především dědictví starověkého Řecka, Říma a křesťanství (Wunderlich, 2007: 141). Evropská integrace sjednocuje státy v jeden celek v prostoru, který je ovlivněn společnými kulturními prvky. Na druhou stranu, jak je řečeno výše, je tento prostor zároveň velmi heterogenní. Kulturní pestrost poté doplňuje i postavení, kterou má v EU region jako geografický celek. Dle Keatinga došlo v posledních dvaceti letech k odklonu pozornosti od národního státu jako suverénního aktéra v EU. Do popředí se dostaly regiony a v mnoha případech regiony

překračující státní hranice (Keating, 2004: 193). V tomto kontextu se regiony vytvářejí jako funkční jednotky pro ekonomický rozvoj oblastí. Jak již ale bylo zmíněno výše, mohou být regiony dále také hlouběji integrovaným prostorem, a to především tam, kde je silná kulturní identita (tamtéž).

Oblast přeshraniční spolupráce v prostoru EU se stává příležitostí pro zkoumání tvorby společných zájmů a uznávání odlišností (O'Dowd, 2003: 32). A právě kulturní a historická rozmanitost způsobuje, že ačkoli jsou euroregiony vytvořeny ze společného základu jako prostor rozvoje pohraničních oblastí, ve své sociokulturní povaze se liší dle specifik jednotlivých zemí.

2.1 Přeshraniční spolupráce v EU – vznik a vývoj

2.1.1 Hlavní instituce

V rámci EU se regiony zabývá regionální politika. Její vznik je datován již do roku 1958, kdy Římská smlouva ustanovila tzv. Evropský sociální fond (ESF), který měl být finanční pomocí pro chudé oblasti. Dalším důležitým fondem, který byl v rámci této politiky následně zřízen, je Evropský zemědělský podpůrný a záruční fond (EAGGF), který měl pomoci vyrovnat rozdíly mezi regiony v oblasti zemědělství. Třetí důležitý fond vznikl v roce 1975 pod názvem Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF). Od roku 1988 jsou tyto fondy označovány jako strukturální, přičemž v roce 1993 se do této skupiny přidal ještě Finanční nástroj pro podporu rybolovu (FIFG) (Archer, 2008: 85). Na vývoj regionální politiky měly vliv především tři události: zřízení ERDF jako hlavního zdroje financí pro regionální politiku, proměna unie vlivem Jednotného evropského aktu a Maastrichtské smlouvy, kdy se rozvoj v regionech zintenzivnil, a situace

spojená s rozšiřováním EU po roce 1990, kdy se regionální politika musela přizpůsobit nárůstu nových členských států (Bourne, 2007: 297).

Regiony přeshraniční spolupráce jsou jako malé regiony zařazeny pod úroveň NUTS 3.⁷ Klasifikace NUTS je hierarchizovaný systém, který ekonomicky rozděluje prostor EU a umožňuje tak efektivní získávání statistických údajů a tvorbu socioekonomických analýz. NUTS má tři stupně, které rozdělují regiony dle velikosti – NUTS 1, NUTS 2 a již zmíněný stupeň NUTS 3.⁸ Programy financování euroregionů se poté po obdobích vyvíjejí a proměňují. Jedním z hlavních nástrojů EU, které jsou s financováním přeshraniční spolupráce spojeny, je iniciativa Evropské komise INTERREG. Poslední etapou, kdy zahrnovala pod názvem INTERREG III všechny členské státy, bylo rozmezí let 2000–2006. Obecně je INTERREG rozdělen do tří úrovní, kdy konkrétně INTERREG IIIa byl název pro přeshraniční spolupráci, IIIb pro nadnárodní spolupráci a IIIc pro meziregionální spolupráci. Pro období 2007–2013 byla tato iniciativa pro Českou republiku nahrazena programy cíle Evropská územní spolupráce, které probíhají na všech výše zmíněných stupních.⁹ Meziregionální úroveň si v tomto případě zachovala název INTERREG IVc.¹⁰

Významnou institucí, která analyzuje situaci v pohraničních regionech a úzce spolupracuje s EU, je AEBR. AEBR se zajímá o konkrétní problémy jednotlivých regionů a jejich zájmy se poté snaží

⁷ Evropská komise. Regionální politika – Inforegio. Které regiony? 15. 4. 2011. Dostupné na: http://ec.europa.eu/regional_policy/archive/policy/region/index_cs.htm, 5. 2. 2014.

⁸ European Commission – eurostat. NUTS - Nomenclature of territorial units for statistics. Introduction. Dostupné na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction, 5. 2. 2014.

⁹ Strukturální fondy. INTERREG III. Dostupné na: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Informace-a-dokumenty/Glosar/I/Interreg-III>, 5. 2. 2014.

¹⁰ Cíl 3 – Evropská územní spolupráce. Centrum pro regionální rozvoj České republiky. Evropská územní spolupráce 2007–2013. Dostupné na: http://www.cil3.cz/evropska_uzemni_spoluprace.htm, 5. 2. 2014.

přenášet jak na nadnárodní úroveň, tak na úroveň jednotlivých států (De Sousa, 2012: 9). Od roku 1990 začala AEBR úzce spolupracovat s Evropskou komisí v rámci projektu LACE, který byl zaměřen na celkový rozvoj a pomoc pohraničním regionům (AEBR, 2000: Introduction). Regionální politiku EU a oblast regionální spolupráce a rozvoje pak zastřešují následující instituce a orgány: Generální ředitelství pro regionální politiku v rámci Evropské komise, Výbor pro regionální rozvoj (REGI) pod Evropským parlamentem, Komise pro územní soudržnost (COTER) pod Výborem regionů (CoR) a Hospodářský a sociální výbor. Hlavními zdroji finančních prostředků jsou ERDF a ESF.¹¹ Fondy, ze kterých lze čerpat, se poté liší nejen dle období, pro které jsou stanoveny, ale i dle konkrétní členské země, konkrétního regionu a oblasti či tématu spolupráce.¹²

2.1.2 Vývoj přeshraniční spolupráce v EU do roku 1990

Diskuze nad ustanovením přeshraničních režimů v západní Evropě se vedla již od 50. let 20. století, kdy byla navrhována idea evropského prostoru bez hranic jako bariér. Cílem přeshraniční spolupráce měla být nejen poválečná obnova a posílení míru skrze přeshraniční kontakty, ale i zvýšení životní úrovně obyvatel pohraničních oblastí (AEBR, 2000: 6). První euroregion vznikl v roce 1958 pod názvem „EUREGIO“ mezi Německem a Nizozemskem a oficiálně tak zahájil tvorbu euroregionů (Perkmann, 2003: 3). Od 60. let byla hlavní institucí pro přeshraniční spolupráci Evropská komise, která podporovala šíření demokracie na lokální úrovni a dobré sousedské vztahy (De Sousa, 2012: 9). V roce 1971 poté vzniká již zmíněná AEBR (AEBR, 2000: 6).

¹¹ Euroskop.cz. Regionální politika. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/8948/sekce/regionalni-politika/>, 5. 2. 2014.

¹² European Commission. Regional Policy – Inforegio. In your country. Programmes. Dostupné na: http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/index_en.cfm, 5. 2. 2014.

Přelomovým obdobím jsou nicméně 80. léta. V roce 1980 vznikla pod Radou Evropy tzv. Madridská konvence, která jako mezinárodní smlouva přeshraniční spolupráci právně definuje.¹³ Konvencí se zřizuje právní rámec pro ustanovení přeshraničních regionů, a to jak pro mezistátní, tak lokální úroveň. Poprvé jsou tak euroregiony oficiálně regulovány na evropské úrovni (De Sousa, 2012: 9). Celá přeshraniční spolupráce byla také posílena ve svém postavení díky podpisu Jednotného evropského aktu v roce 1986, který „reviduje Římské smlouvy za účelem dát nový impuls evropské integraci a dokončit realizaci vnitřního trhu“.¹⁴ Ekonomická povaha těchto snah tak přeshraniční spolupráci výrazně ovlivnila (De Sousa, 2012: 10).

V rámci transformace mezinárodního prostoru v 80. a 90. letech je také vidět proměna mezi původním modelem euroregionu a dalším směřováním unie. V rámci poválečné idey euroregionu, která byla podporovaná Radou Evropy, byl tento region chápán jako politicko-administrativní jednotka. Postupně je ale tato vize vystřídána modelem euroregionu jako nástroje regionální politiky EU v ekonomickém smyslu (Perkmann, 2003: 4).

Počet vzniklých euroregionů mezi lety 1958–1989 se liší dle různých zdrojů. Například dle Perkmanna vznikaly první euroregiony především v oblasti Beneluxu a hranic mezi Německem, Francií a Švýcarskem. Dle jeho klasifikace jsou tyto euroregiony odděleny od

¹³ Celý název smlouvy zní „Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities“ a ke dni 3. 2. 2014 ji ratifikovalo 38 členských států Rady Evropy. Zdroj: Council of Europe – Treaty Office. European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities CETS No.: 106. Dostupné na: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=106&CM=&DF=&CL=ENG>, 3. 2. 2014.

¹⁴ Europa.eu. Přehledy právních předpisů EU. Jednotný evropský akt. Dostupné na: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_singleact_cs.htm, 5. 2. 2014.

skandinávských přeshraničních režimů a tzv. Working Communities (pracovní společenství, viz níže), které definuje jako jiné typy evropské přeshraniční spolupráce (Perkmann, 2003: 16–18). Seznam prvních euroregionů je uveden v příloze č. 1.

2.1.3 Vývoj přeshraniční spolupráce v EU od roku 1990

S koncem studené války a postupným přistupováním zemí střední a východní Evropy do unie narostl i celkový počet euroregionů. Mezníkem v tomto období bylo podepsání Maastrichtské smlouvy v roce 1992, v jejímž rámci vzniká například Hospodářská a měnová unie, evropské občanství a ve svých pravomocích posiluje Evropský parlament.¹⁵ Přeshraniční spolupráce byla smlouvou ovlivněna v tom, že jedním z oficiálních hesel EU se stala „sociální a ekonomická soudružnost“ (De Sousa, 2012: 10). Přeshraniční regiony se tak stávají prostorem ekonomického a sociálního rozvoje. Od přelomu 80. a 90. let vznikají finanční nástroje na podporu periferních a málo rozvinutých příhraničních regionů – již zmíněná iniciativa INTERREG a programy PHARE CBC a TACIS, které měly být finančními nástroji pro regiony na tehdejší vnější hranici ES, později EU (Scott, 1999: 608). Program PHARE byl jako fond založen v roce 1989 a určen pro financování projektů, které měly pomoci zemím bývalého východního bloku se vstupem do EU a s vyrovnáním jejich ekonomických rozdílů vůči zemím západní Evropy. Fond PHARE funguje do současnosti. V jeho rámci jsou vyčleněny Programy přeshraniční spolupráce, tzv. PHARE CBC, které jsou orientovány na přeshraniční rozvoj. Připravují tak země, které mají vstoupit do EU, na

¹⁵ Europa.eu. Přehledy právních předpisů EU. Maastrichtská smlouva o Evropské unii. Dostupné na: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_cs.htm, 5. 2. 2014.

čerpání z evropských fondů.¹⁶ TACIS byl programem EU, který podporoval rozvoj ve státech bývalého Sovětského svazu a v Mongolsku. V roce 2007 se spolu s programem MEDA včlenil do Nástroje evropské politiky sousedství (ENPI).¹⁷

Situace v evropské přeshraniční spolupráci se nadále vyvíjí. S rozpadem Sovětského svazu začaly například vznikat euroregiony jako prostor pro rozvoj a spolupráci mezi zeměmi EU a zeměmi na její vnější hranici. Tato spolupráce je součástí ENPI a má povahu především ekonomické pomoci se zaměřením na lokální rozvoj.¹⁸ V současnosti lze napočítat 15 těchto přeshraničních regionů, které překračují pozemní i mořské hranice nebo jsou tvořeny státy, které obklopují určitou mořskou plochu (Region Černého moře, Středozemního moře a Baltského moře). Mezi země, které jsou zapojeny do této spolupráce a nejsou členy EU, patří například Rusko, Bělorusko, Ukrajina, Moldavsko, Maroko či Tunisko (European Commission, 2007: 29).

V roce 2006 byl Evropským parlamentem a Radou ministrů přijat nový prostředek pro posuzování přeshraniční spolupráce v EU, tzv. EGTC (De Sousa, 2012: 11). EGTC neboli Evropské uskupení teritoriální kooperace je legálním nástrojem na pomoc a podporu přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráce. Je tak novým označením evropského přeshraničního regionu. Na rozdíl od institucí před rokem 2007 umožňuje přeshraničním regionům mít právní subjektivitu.¹⁹ Jak

¹⁶ Strukturální fondy. PHARE. Dostupné na: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Fondy-EU/Programy-2004-2006/Historie-regionalni-politiky-EU-v-Ceske-republice/Predvstupni-nastroje/Phare>, 5. 2. 2014.

¹⁷ Euroskop.cz. TACIS. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/291/422/clanek/t-u/>, 5. 2. 2014.

¹⁸ European Commission. Development and Cooperation – Europeaid. Dostupné na: http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index_en.htm, 5. 2. 2014.

¹⁹ European Commission. Regional Policy – Inforegio. European Territorial Co-operation. European Grouping of Territorial Cooperation (EGTC). Dostupné na: http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperate/cooperation/egtc/index_en.cfm, 5. 2. 2014.

shrnuje de Sousa, v současnosti existují klasické euroregiony a EGTCs vedle sebe a teprve následující vývoj ukáže, kam se bude přeshraniční spolupráce v Evropě dále ubírat. EGTC je jako nový typ přeshraničního regionu více zaměřen na spolupráci na lokální úrovni a na menší účast vlád jednotlivých států. Pokud by tento model překonal klasické euroregiony, hlavním zastřešujícím orgánem by se mohl stát CoR, který tento nový model regionální spolupráce podporuje (De Sousa, 2012: 11).

2.1.4 Rozdílnost euroregionů

Stručný přehled vývoje přeshraniční spolupráce v EU dokazuje, že se jedná o problematiku, která se do současnosti proměňuje. Jak již bylo řečeno v předešlých částech práce, některé regiony jsou schopny svou kooperaci hlouběji institucionalizovat, některé naopak fungují jen jako neformální setkávání. Významný podíl na realizaci přeshraniční spolupráce má také finanční stránka – na přelomu 80. a 90. let byly zřízeny významné finanční nástroje pro podporu pohraničních oblastí a přeshraniční spolupráce. Lze tak vidět spojitost mezi finanční podporou a nárůstem euroregionů po roce 1990, které se v tomto směru liší od prvních západoevropských euroregionů.

Kvůli rozmanitosti evropských přeshraničních regionů lze najít velké množství různých klasifikací. Perkmann například definuje vedle euroregionů tzv. pracovní společenství. Dle něj se jedná o přeshraniční uskupení, která jsou větší než euroregiony a která se objevovala hlavně v 80. a 90. letech. Po roce 1990 se poté stal hlavním typem přeshraniční spolupráce euroregion, který se zdál být pro nastavení ekonomického rozvoje vhodnější (Perkmann, 2003: 12). Příkladem pracovního společenství má být spolupráce Internationale Bodenseekonferenz (Regio Bodensee) mezi Rakouskem, Švýcarskem a Německem, která vznikla v roce 1975, nebo region Arc Atlantique mezi Velkou Británií,

Irskem, Španělskem, Portugalskem a Francií, který vznikl v roce 1989. Perkmann dále odděluje od euroregionů první skandinávské přeshraniční regiony (například Öresundkomitén mezi Dánskem a Švédskem z roku 1964), které jsou dle něj další podobou evropské přeshraniční spolupráce. Po roce 1990 je poté převládajícím typem spolupráce v severní Evropě také euroregion (Perkmann, 2003: 16–18).

AEBR pro srovnání rozděluje přeshraniční regiony v Evropě na rozsáhlá přeshraniční uskupení (například Arbeitsgemeinschaft Alpenländer mezi Rakouskem, Švýcarskem, Německem a Itálií), na menší hraniční a přeshraniční regiony (například Euregio EGRENSIS mezi Německem a Českou republikou) a na již zmíněné EGTCs (například Europaregion Tirol-Südtirol/Trentino-Alto-Adige mezi Rakouskem a Itálií, region Galicia – Norte de Portugal mezi Španělskem a Portugalskem nebo připravovaný region Europaregion Donau-Moldau mezi Německem, Rakouskem a Českou republikou).^{20 21}

Obecně je velmi těžké najít dva stejné euroregiony a jejich společné znaky jsou většinou jen obecné. Jak je nicméně vidět na stručném přehledu vývoje přeshraniční spolupráce v EU, euroregiony lze rozdělit na dvě hlavní skupiny. Do první skupiny patří euroregiony, které rozvíjely své přeshraniční vztahy bez finanční podpory, která je euroregionům v současnosti k dispozici. Ve druhé skupině jsou mladší euroregiony, které vznikají v podmínkách, kdy je přeshraniční spolupráce vnímána jako nástroj ekonomického rozvoje periferních oblastí a finančně

²⁰ AEBR. Region List. Dostupné na: http://www.aebr.eu/en/members/list_of_regions.php, 5. 2. 2014.

²¹ Na internetových stránkách AEBR je tento Europaregion Donau-Moldau (v češtině Evropský region Dunaj-Vltava) uveden jako plánovaný. Na oficiálních stránkách tohoto euroregionu lze nicméně najít informaci, že tento region již oficiálně existuje od svého založení 30. 6. 2012 a nyní je v přípravné fázi projektů. Zdroj: Evropský region Dunaj-Vltava. Evropský region Dunaj-Vltava (ERDV). Dostupné na: <http://www.evropskyregion.cz/cs/o-nas/evropsky-region.html>, 17. 3. 2014.

dotována. Z výše uvedeného vývoje přeshraniční spolupráce v EU vyplývá, že tato spolupráce má v současnosti výraznou rozvojovou a ekonomickou povahu. Opět lze tedy vidět, že se současný euroregion touto povahou liší od klasického transhraničního regionu, který primárně nevzniká jako nástroj přeshraničního rozvoje a nemusí být podmíněn nadnárodní integrací.

2.2 Sociokulturní spolupráce v euroregionech – vybrané případy

V této podkapitole budou představeny tři vybrané euroregiony, přičemž každý z nich je z části tvořen územím Německa (úplný přehled všech euroregionů s účastí Německa lze vidět na mapě v příloze č. 2). Podoba sociokulturní spolupráce v evropských přeshraničních regionech již byla představena v rámci teoretické kapitoly. Jak bylo řečeno, tato spolupráce je považována za velmi důležitou součást celkové spolupráce v euroregionech a má jí být oficiálně věnována stejná pozornost, jako například rozvoji infrastruktury či environmentálním projektům. Také je důležité připomenout, že povahu a hloubku projektů si aktéři jednotlivých euroregionů určují sami. Obecnější shrnutí podoby sociokulturní spolupráce v euroregionech nabízí AEER. Mezi příklady úspěšných projektů, které vznikly v rámci dotačního programu INTERREG II, řadí tato instituce například projekt „Network of Historic Fortified Cities and Sites“ mezi Francií, Belgií a Velkou Británií (Transmanche Euroregion). V rámci tohoto projektu vznikla naučná stezka s turistickou mapou ve čtyřech jazycích, která vede skrz oblast s historickými pevnostmi a dalšími památkami. Jiným příkladem může být projekt RTP/TV Galicia mezi Španělskem a Portugalskem, v jehož rámci vytvořily televizní stanice z obou zemí společné vysílání o životě v pohraničí. Sociokulturní projekty mohou probíhat také v rámci několika euroregionů. Příkladem

může být unie nezávislých novinářů mezi Německem, Belgií, Francií a Lucemburskem, kde kooperace v období INTERREG II zahrnovala euroregion SaarLorLux a jeho širší okolí (AEBR, 2000: 170–191). Nejúspěšnější projekty, které představuje AEBR, se realizovaly v oblastech jako je podpora kontaktů na obou stranách hranice (například v rámci hudebních festivalů či spolupráce muzeí), dále v oblasti vzdělávacích projektů o historii, kultuře a jazycích spolupracujících zemí, v oblasti výstavby kulturních zařízení a přeshraničních center, společných televizních a rozhlasových stanic či regionálního tisku (tamtéž).

2.2.1 EUREGIO

Dnešní území přeshraničního regionu EUREGIO zahrnuje části německých spolkových zemí Dolní Sasko a Severní Porýní – Vestfálsko a nizozemských provincií Gelderland, Overijssel a Drenthe (viz příloha č. 3). V minulosti byla tato oblast často zahrnuta pod větší státní celek (viz níže), nicméně zde nikdy nevznikl specificky jednotný region. Za pojící kulturní znak mezi dnešním Nizozemskem a Německem může být považováno etnikum Frísů, které již od raného středověku žilo u pobřeží Severního moře, tedy u severozápadního pobřeží dnešního Německa, na jeho hranicích s Dánskem a na pobřeží dnešního Nizozemska.²² V dalších historických etapách se nicméně Německo i Nizozemsko vyvíjelo jako samostatný národ. Německo bylo sjednoceno až v roce 1871. Jako celek existovala ve středověku na území dnešního Německa tzv. Svatá říše římská, až do svého sjednocení bylo nicméně toto území převážně rozdrobeno na menší státní celky. Při pohledu na vývoj evropského kontinentu a jeho států lze vidět, že během 12. a 13. století zahrnovala Svatá říše římská prostor dnešního Německa i Nizozemska. Od 14. století je poté pozorovatelná postupná fragmentace tohoto

²² Der Nordfriesische Verein e.V. Die Geschichte der Friesen. Dostupné na: <http://www.nf-verein.de/geschichte.htm>, 27. 2. 2014.

území.²³ Dnešní Nizozemsko tak muselo v historii velmi často čelit zásahům ze strany větších sousedních států. Jako jednotný stát se začalo formovat od roku 1579, kdy vznikla Utrechtská unie. Zásahem do nezávislosti tohoto politického celku byla například teritoriální expanze Francie pod vedením Napoleona Bonaparte, v rámci které byla namísto Utrechtské unie ustanovena tzv. Bátavská republika. K obnovení nezávislosti došlo poté v roce 1814, kdy byla přijata nová ústava, a území zahrnující jednotlivé provincie se stalo Nizozemským královstvím (Provincie Gelderland, 2007: 1–2). Vztahy mezi Nizozemím a Německem byly negativně poznamenány druhou světovou válkou, kdy bylo Nizozemsko obsazeno Německou říší. Při výzkumu poválečného veřejného mínění z roku 1947 se ale 77 % dotazovaných Nizozemců vyjádřilo pro znovuoobnovení obchodních vztahů s Německem, a to i přes určité nenávistné projevy ve společnosti.²⁴

EUREGIO tak vzniklo jak první evropský přeshraniční region již v roce 1958. Jako důvod vzniku tohoto euroregionu je udávána snaha zlepšit situaci v pohraničních oblastech Německa a Nizozemska (Perkmann, 2005: 12). EUREGIO je považován za euroregion s nejrozvinutější institucionální strukturou. V roce 1966 byla jako neformální instituce založena tzv. pracovní skupina (Work Group) a ve stejnou dobu vzniká v tomto regionu sekretariát financovaný z členských poplatků. V polovině 60. let získává pracovní skupina formální statut a rozvíjí se první akční program euroregionu. Celý vývoj je poté dokončen vytvořením rady v roce 1978, která se stala prvním přeshraničním regionálním parlamentem v Evropě. Rada je tvořena politickými zástupci

²³ Euratlas. History of Europe. Dostupné na: <http://www.euratlas.net/history/europe/index.html>, 27. 2. 2014.

²⁴ Haus der Niederlande. Deutsch-niederländische Beziehungen. Wie die niederländische Bevölkerung um 1950 auf Deutsche reagierte. Dostupné na: <https://www.unimuenster.de/HausDerNiederlande/Zentrum/Projekte/Schulprojekt/Lernen/Beziehungen/10/40.html>, 27. 2. 2014.

z členských úřadů (Perkmann, 2005: 12). EUREGIO je kromě toho také přeshraničním regionem, který aktivně spolupracuje s Evropskou komisí v oblasti implementace politik na německo-nizozemské hranici (Perkmann, 2007: 258). Euroregion má dnes rozlohu okolo 13 000 km² a v jeho rámci žije zhruba 3,4 miliony obyvatel. Do spolupráce je zapojeno celkově 129 členských uskupení – měst, spolků a okresů.²⁵

Spolupráce v tomto euroregionu probíhá mezi zeměmi s podobnými sociokulturními strukturami, které se částečně vyvíjely ještě v období před vznikem Německa a Nizozemska jako národních států (Perkmann, 2007: 258). Na druhou stranu je vztah těchto dvou zemí ovlivněn událostmi druhé světové války a mimo jiné komplikován rozdílnými jazyky (Strüver, 2004: 629). V základních cílech euroregionu je explicitně uvedeno, že EUREGIO chce fungovat jako zprostředkovatel mezi Německem a Nizozemskem a mezi bariéry, které se musí v rámci společné přeshraniční spolupráce odstranit, patří mimo jiné kulturní a jazykové rozdíly.²⁶ Odstranění jazykové bariéry je podporováno ve speciálním programu, jehož výstupy jsou například samostatná vysokoškolská fakulta Niederlande-Fakultät Deutschlands v Münsteru nebo podpora zájmu o výuku nizozemštiny v Německu prostřednictvím speciálních učebnic a projektů pro předškolní zařízení a první stupně základních škol. Dále je snaha odstranit jazykovou bariéru realizována prostřednictvím vzájemných vzdělávacích výměn v regionu či provozem internetového portálu Nachbarsprache, který nabízí překlady, užitečné odkazy a místo pro diskuzi (EUREGIO: nestránkováno). Kulturní projekty jsou poté oficiálně chápány jako nezbytná součást přeshraniční spolupráce. Pro jejich realizaci je v rámci euroregionu vyčleněn speciální

²⁵ EUREGIO. Über EUREGIO. Region & Mitglieder. Dostupné na: <http://www.euregio.eu/de/%C3%BCber-euregio/region-mitglieder>, 27. 2. 2014.

²⁶ EUREGIO. Über EUREGIO. Ziele. Dostupné na: <http://www.euregio.eu/de/%C3%BCber-euregio/ziele>, 27. 2. 2014.

finanční nástroj EUREGIO-Mozer-Programm. Tato iniciativa, původně financována jen členskými subjekty regionu, vznikla již v 70. letech. I po zřízení finančního nástroje INTERREG je do současnosti z tohoto programu na kulturní aktivity přispíváno (EUREGIO: nestránkováno). Toto spolufinancování různých sociokulturních projektů (hudebních, divadelních, literárních a jiných setkávání) tak může být pomocí pro jejich realizaci ještě před poskytnutím příspěvků z EU.²⁷ Mezi konkrétní projekty patří například partnerství muzeí v regionu, jejichž přehled (jedná se o 248 muzeí) nabízí průvodce z roku 2006 (EUREGIO, 2006: 6–11). Vyzdvihovaným projektem je také program GrensWerte, který funguje pro období 2010–2014 a zajišťuje mezinárodní setkávání umělců a realizaci různých kulturních akcí, které se dotýkají témat jako je například společná historie oblasti a její problémy nebo oddělení obyvatel státními hranicemi.²⁸

2.2.2 Region Sønderjylland-Schleswig

Region Sønderjylland-Schleswig²⁹ se nachází mezi Německem a Dánskem a byl ustanoven v oblasti, která byla v teoretické části práce dle Hnízdovy typologie představena jako transhraniční region Šlesvicko. Současný euroregion je tvořen dánským regionem Syddanmark, v jehož rámci spolupracují s německou stranou oblasti Aabenraa, Tønder, Haderslev a Sønderborg, a částmi německé spolkové země Šlesvicko-Holštýnsko, konkrétně městem Flesnburg a okresy Nordfriesland a Schleswig-Flesnburg³⁰ (viz příloha č. 4). Šlesvicko lze považovat za

²⁷ EUREGIO. Kunst und Kultur. Dostupné na: <http://www.euregio.eu/de/freizeit-tourismus/kunst-und-kultur>, 27. 2. 2014.

²⁸ GrensWerte. Grenzüberschreitende Kunstprojekte in der EUREGIO/ Grensoverschrijdende kunstprojecten in de EUREGIO. Dostupné na: <http://www.grenswerte.eu/home-actueel/de>, 27. 2. 2014.

²⁹ „Region Sønderjylland-Schleswig“ je celým oficiálním názvem euroregionu (pozn. autorky).

³⁰ Region Sønderjylland-Schleswig. Die Kooperation der Region. Dostupné na: <http://www.region.de/index.php?id=8>, 27. 2. 2014.

historický stát. Významným mezníkem ve vývoji této oblasti byl rok 1460, kdy se historická vévodství Šlesvicko a Holštýnsko (oblast spadající pod Svatou říši římskou) dostávají skrze dynastické linie pod vládu Dánska. V roce 1466 je poté ustanovena oficiální personální unie (Hansen, 1998: 46). Dánský král byl od této doby vždy nejen král Dánska, ale také vévodou šlesvicko-holštýnským (Berdichevsky, 2011: 175). Ve vztazích mezi Dánskem a Svatou říší římskou se střídavě vyskytovaly spory a do stability oblasti zasáhla také například Severní válka v letech 1700–1721. Region jako celek nicméně přestál všechny územní změny až do doby po Vídeňském kongresu z roku 1815 (Hansen, 1998: 47). V souvislosti se sjednocováním Německa v 19. století se objevily požadavky na odtržení Šlesvicka od Dánska – Dánsko bylo z německé strany označováno za agresora a etničtí Němci ve Šlesvicku a Holštýnsku jako utlačovaný národ (Berdichevsky, 2011: 178). V kontextu této situace proběhly mezi Dánskem a Pruskem, které mělo na své straně Rakousko-Uhersko, dvě války, přičemž ve druhé válce vítězí Prusko a po válce s Rakouskem-Uherskem jsou mu území Šlesvicka a Holštýnska postoupena (tamtéž: 178–179). Významnou událostí, která je spojena s regionem Šlesvicko, jsou plebiscity z roku 1920, které byly uspořádány v rámci teritoriálního vyrovnání po první světové válce. Šlesvicko bylo rozděleno dle článků Versailleské mírové smlouvy do dvou částí – zóny 1 jižně od hranic Dánského království a zóny 2 nacházející se pod určenými hranicemi zóny 1 (viz příloha č. 5). V zóně 1 hlasovalo 75 % obyvatel pro zachování této části pod Dánským královstvím a v zóně 2 rozhodlo 80 % hlasů o tom, že tato část připadne Německu (Berdichevsky, 2011: 187). Toto rozdělení bylo poté narušeno druhou světovou válkou, kdy Německo anektovalo Dánsko. To se nejdříve bez odporu vzdalo, ale v závěru války působil na dánském území významný protiněmecký odboj (Ministry of Foreign Affairs of Denmark, 2003: 3). I přestože po válce vzrostly

požadavky na redefinici společné hranice, a to především z dánské strany jako ze strany vítězů, zůstala hranice neměnná ve své podobě z roku 1920 (Bohn, 2006: 544). Spolupráce za účelem zlepšit poměry v pohraničních oblastech obou zemí (Spolkové republiky Německo a Dánska) pokračovala poté intenzivně v 50. letech a položila tak základy německo-dánské spolupráce (Region Sønderjylland-Schleswig: 4). S Německou demokratickou republikou začalo Dánsko, i když nejdříve neoficiálně, navazovat vztahy od 60. let (Lammers, 2006: 468). Plná spolupráce se poté rozvíjí od 90. let, kdy se Německo opět sjednocuje v jeden stát.

Region Sønderjylland-Schleswig vznikl oficiálně jako přeshraniční region až v roce 1997. Neformální přeshraniční kooperace probíhala nicméně již od 50. let, a to především v oblasti přeshraničních kulturních aktivit, které pořádalo město Flesnburg. V 70. letech se poprvé objevily návrhy na ustanovení euroregionu, nicméně ty byly z dánské strany zamítnuty. Právě dánský odpor je udáván jako důvod pozdějšího vzniku euroregionu (Klatt – Herrmann, 2011: 71–72). Na rozdíl od výše zmíněného euroregionu EUREGIO zde nebyl ustanoven přeshraniční parlament. Zastřešující institucí je kancelář „Regionskontor“ se sídlem v dánském Padborgu, která funguje jako společný sekretariát a informační kancelář pro regionální shromáždění, předsednictvo, výbory a specializované skupiny.³¹ Rozloha euroregionu je dnes 8 000 km² a žije zde okolo 700 000 obyvatel.³² Euroregion je speciálním příkladem oblasti, která byla s ohledem na svůj historický vývoj po dlouhou dobu sjednoceným teritoriálním celkem. V současnosti je přítom euroregion

³¹ Region Sønderjylland-Schleswig. Regionskontor. Dostupné na: <http://www.region.de/index.php?id=119&L>, 27. 2. 2014.

³² Region Sønderjylland-Schleswig. Die Kooperation der Region. Dostupné na: <http://www.region.de/index.php?id=8&L=%27A%3D01%2Ftrainers.php%3Fid%3D%27>, 27. 2. 2014.

spíše neformálním uskupením a není dle EU chápán jako funkční integrace, a to i přes velké množství různých přeshraničních projektů, které zde vznikají (Klatt – Herrmann, 2011: 72).

Sociokulturní spolupráce v euroregionu Sønderjylland-Schleswig je klíčovou oblastí vzájemných vztahů. I přestože je historicky utvářený a kulturně jednotný region dle EU výhodou pro přeshraniční spolupráci, v dánsko-německém regionu lze pozorovat opatrnost a lpění na národních symbolech, zejména z dánské strany. Také jazyková odlišnost je považována za významnou bariéru ve vzájemných vztazích (Hansen, 2000: 101). Odkaz historického konfliktu a přítomnost menšin na obou stranách hranice lze nicméně chápat nejen jako komplikaci, ale také jako výhodu (Klatt – Herrmann, 2011: 78). V rámci organizace euroregionu lze totiž nalézt několik oddělení, která jsou vyčleněna pouze pro sociokulturní spolupráci. Ta se tak jeví jako klíčová oblast přeshraniční spolupráce. Vedle výborů, které mohou vznikat přechodně dle potřeby euroregionu, se hlavní a stálý výbor zabývá především kulturní spoluprací a jazykovými otázkami. Stejně tak se dvě ze čtyř hlavních specializovaných skupin věnují sociokulturní problematice – jedna skupina je vyhrazena kultuře v regionu a druhá jazykům a interkulturnímu porozumění.³³ Zvyšování jazykové znalosti němčiny a dánštiny v regionu koordinuje skrze různé kampaně regionální kancelář. Ta také podporuje německo-dánský spolek učitelů, jejichž přeshraniční kontakty a setkávání mají vést ke zlepšení výuky jazyků v obou zemích.³⁴ Hlavním kulturním programem pro období 2011–2013, v rámci kterého byly realizovány hlavní sociokulturní projekty, byl program „KulturDialog“ financovaný ze strany EU skrze INTERREG. Program se opíral o 4 stěžejní cíle: podpora oblastí

³³ Region Sønderjylland-Schleswig. Organigramm. Dostupné na: <http://www.region.de/index.php?id=3&L=0%2C%2C>, 27. 2. 2014.

³⁴ Region Sønderjylland-Schleswig. Sprache – der Weg zum Verständnis. Dostupné na: <http://www.region.de/index.php?id=5>, 27. 2. 2014.

skrze zřízení jednotného přeshraničního kulturního regionu (Kulturregion), uplatnění kulturních aktivit v regionu na trhu, pořádání otevřených regionálních konferencí a zřízení skupiny „Kulturpool“, která ze svěřených peněz fungovala jako poradenská a podnikatelská kancelář, například pro kulturní mikroprojekty. V přehledu aktivit programu za rok 2012 lze najít projekty zaměřené na oblast architektury, historie, divadla, literatury, hudby a například tance. Do spolupráce se zapojily školy, muzea a kulturní zařízení z obou zemí. Projekty se zaměřovaly na všechny věkové skupiny. V rámci programů INTERREG je Region Sønderjylland-Schleswig zapojen také například do projektu „Bones4Culture“, který je zaměřen na výzkum běžného života obyvatel středověku v různých evropských regionech (Region Sønderjylland-Schleswig, 2012: 11–20).

I přes výše zmíněné problémy je Region Sønderjylland-Schleswig speciálním typem přeshraničního regionu, kde byly sociokulturní vztahy mezi Dány a Němci udržovány již v minulosti bez podpory EU. Současné stabilizované vztahy mezi menšinami po druhé světové válce byly stvrzené Kodaňsko-Bonnskou deklarací (Copenhagen-Bonn Declaration) z roku 1955. Němci v provincii Sønderjylland a Dánové ve Šlesvicku-Holštýnsku tak měli již před podporou z EU vlastní vzdělávací zařízení, kulturní instituce, tisk, atd. Menšiny mají do současnosti také vlastní politické strany a zástupce v lokálních a regionálních úřadech (Hansen, 2000: 111).

2.2.3 Euroregion Pomerania

Euroregion Pomerania je tvořen oblastmi Západní Pomořansko a Uckermark (části německé spolkové země Meklenbursko – Přední Pomořansko), oblastmi spolkové země Braniborsko, polským vojvodstvím

Zachodniopomorskie a švédskou provincií Skåne³⁵ (viz příloha č. 6). V rámci představení euroregionu a jeho sociokulturní spolupráce bude pozornost věnována především spolupráci mezi Polskem a Německem. Tato spolupráce probíhá v oblasti, která byla v historii označována jako Pomořansko. Území v minulosti sjednocovalo obyvatele dnešního Polska a Německa a stejně jako v případě Československa došlo k odsunu německého obyvatelstva z polské části oblasti po druhé světové válce (Balogh, 2010: nestránkováno). Hranice mezi Polskem a Německem se několikrát proměňovala, a jedná se tak o specifický případ hraniční oblasti v Evropě. V roce 1795 byla oblast ovlivněna expanzí Pruska na východ. V roce 1918 poté dochází k proměně tohoto území v důsledku vzniku Polska jako nezávislého státu po první světové válce. Současná podoba hranic mezi Polskem a Německem byla ustanovena v rámci Jaltské konference v roce 1945, kdy Polsko získalo území patřící dříve Německu a posunulo tak své hranice směrem na západ. Nová hranice byla chápána jako striktní etnické dělení mezi Němci a Slovany a toto nastavení přirozeně znamenalo podmínky pro vzájemnou spolupráci. Mezi lety 1945–1950 došlo také k největšímu nucenému odlivu německého obyvatelstva z nově ustanovených polských oblastí (Brym, 2011: 306). Polsko i Německá demokratická republika jako jeho sousední země patřily během bipolárního konfliktu k východnímu bloku, vzájemná interakce mezi obyvateli však nebyla možná. Situace se částečně změnila po roce 1971, kdy se mezi oběma státy otevřely hranice, a zájem obyvatel o přeshraniční kontakty podnítil první pokusy o spolupráci. To však trvalo jen do 80. let, protože kvůli strachu z přelití aktivit hnutí Solidarita přes hranice byl opět volný pohyb přes hranice znemožněn. Kontakty, které byly zahájeny v 70. letech, pak mohly být nicméně dále

³⁵ POMERANIA.NET. Was ist die Euroregion POMERANIA?. Dostupné na: <http://www.pomerania.net/main.cfm?l=de&rubrik=5&th=30>, 27. 2. 2014.

rozvíjeny po skončení studené války a rozpadu SSSR (Stokłosa, 2012: 245).

Euroregion Pomerania mezi Německem a Polskem byl založen ve městě Szczecin (Štětín) v roce 1995. Společenství aktérů ze švédské provincie Skåne se přidává v roce 1998, kdy je také podepsána společná smlouva. Euroregion má rozlohu okolo 49 000 km² a v jeho rámci žije zhruba 3,9 milionů obyvatel.³⁶ Jedná se o typický přeshraniční region, jehož vznik znemožňovala studená válka a s ní související rozdělení Evropy. Zatímco EUREGIO je považováno za příklad hluboce institucionalizované evropské přeshraniční spolupráce a Region Sønderjylland-Schleswig naopak za spíše volné společenství aktérů, Euroregion Pomerania a obecně německo-polské regiony jsou charakteristické množstvím ustanovených přeshraničních institucí, a to i přes komplikovanou historii vztahů mezi spolupracujícími zeměmi (Scott, 1999: 608). Nejdůležitějšími institucemi euroregionu jsou sekretariát, prezidium a rada.³⁷ V prezídiu zasedá 6 zástupců, přičemž vždy dva zástupci reprezentují jednu ze spolupracujících zemí. Rada je základním rozhodovacím orgánem euroregionu a funguje jako poradní a koordinační centrum. Je tvořena 36 zástupci z členských uskupení, přičemž za každou zemi je zde 12 zástupců. Členská uskupení jsou celky, v jejichž rámci jsou sdruženi jednotliví členové. Těmito uskupeními jsou: Spolek polských obcí Euroregionu Pomerania (Polsko), registrované sdružení Obecní společenství evropského regionu Pomerania (Německo) a Obecní sdružení Skåne (Švédsko).³⁸

³⁶ POMERANIA.NET. Was ist die Euroregion POMERANIA?. Dostupné na: <http://www.pomerania.net/main.cfm?l=de&rubrik=5&th=30>, 27. 2. 2014.

³⁷ POMERANIA.NET. Organisational structure of the EUROREGION POMERANIA. Dostupné na: http://www.pomerania.net/download/Euroregion_Pomerania_OrgStruktur.pdf, 27. 2. 2014.

³⁸ POMERANIA.NET. Mitglieder der Euroregion POMERANIA. Dostupné na: <http://www.pomerania.net/main.cfm?l=de&rubrik=5&th=32>, 27. 2. 2014.

Sociokulturní spolupráce je opět definována jako jedno z hlavních témat, kterým se euroregion věnuje. V oficiálních cílech euroregionu je však zmínka pouze o nutnosti podporovat kulturní dialog mezi mladými lidmi v euroregionu, a více je zde věnována pozornost tématům jako je doprava, turistika a životní prostředí.³⁹ Při analýze dokumentů věnovaných spolupráci v regionu lze nicméně vidět důležitost spolupráce v sociokulturní oblasti. Velmi známým sociokulturní projektem je „Radio Pomerania“. Jedná se o projekt, který AEER označuje za příklad úspěšné evropské přeshraniční spolupráce v oblasti kultury a médií. Tento německo-polský projekt vznikl podepsáním společné smlouvy v roce 1997. Radio Pomerania funguje jako měsíční magazín, který je vysílán prostřednictvím německé rozhlasové stanice NDR 1 a polské stanice Polskie Radio Szczecin. Cílem rádia je podporovat dobré sousedské vztahy a poskytovat informace o kulturních událostech v polsko-německé části euroregionu, dopravní zpravodajství a různé diskuze a rozhovory týkající se života v euroregionu (AEER, 2000: 184). V rámci oficiálních internetových stránek je poměrně těžké najít celistvý obraz o sociokulturní kooperaci v euroregionu a informace je tak nutné získat z jednotlivých dokumentů pro konkrétní operační období. Například pro období 2000–2006 byly realizovány v této oblasti projekty, které se zaměřovaly nejen na kulturní spolupráci, ale zároveň také na podporu vzdělávání v euroregionu a celkový rozvoj životního prostředí. Projekty se týkaly například historie měst v euroregionu či spolupráce muzeí a kulturních spolků. Jednalo se konkrétně například o výstavy výtvarného umění, každoroční kulturní víkendy nebo dny německo-polské hudby a koncerty (v této oblasti funguje například německo-polský orchestr). V rámci vzdělávání fungují opět výměnné projekty mezi učiteli, žáky a studenty. V období 2000-2006 bylo například zřízeno centrum pro mládež

³⁹ POMERANIA.NET. Ziele der Zusammenarbeit in der Euroregion. Dostupné na: <http://www.pomerania.net/main.cfm?l=de&rubrik=5&th=31>, 27. 2. 2014.

Internationale Jugendgästehaus „Uckerwelle“ v Prenzlau či noclehárna pro mládež (tzv. Jugendherberge) v Torgelow (Euroregion Pomerania, 2006: 59–62). Situaci sociokulturní spolupráce v Euroregionu Pomerania dobře shrnuje výhled pro období 2014–2020. V rámci jazykové výuky by mělo dojít k jejímu zintenzivnění na polské i německé straně a založení společného jazykového centra. V oblasti kultury by mělo celkově dojít k zintenzivnění výuky dějepisu na školách, ke vzniku vzdělávacích publikací, internetových portálů a mobilních aplikací, či ke zřízení společného centra pro vzájemnou interakci mezi obyvateli euroregionu (Euroregion Pomerania, 2013: 13–15).

2.2.4 Shrnutí

Stručné představení spolupráce u vybraných euroregionů ukázalo, že evropská přeshraniční spolupráce může mít různé podoby. Sociokulturní spolupráce může probíhat v regionech, které jsou dle svých ustanovených institucí více (EUREGIO) či méně (Region Sønderjylland-Schleswig) formální. Tato spolupráce může mít v euroregionech různou intenzitu, a to buď jako hlavní a významná část aktivit v euroregionu (Region Sønderjylland-Schleswig) či jako část spolupráce, která v euroregionu sice probíhá, v oficiálních plánech je ale zmíněno její nutné zlepšení a rozvoj do budoucna (Euroregion Pomerania). Opět je ale nutné připomenout, že výběr oblastí, ve kterých bude euroregion spolupracovat, závisí na aktérech euroregionu. Představení vybraných euroregionů a sociokulturní spolupráce, která v nich probíhá, nelze brát jako představení univerzálních případů pro evropské prostředí. I přestože byly představeny euroregiony, jejichž části jsou vždy tvořeny územím Německa a geograficky jsou si tak blízké, jedná se o velmi různorodé a specifické případy.

3 PŘÍPAD ČESKO-NĚMECKÉHO POHRANIČÍ

Poslední kapitola práce je věnována stručnému představení vývoje česko-německých vztahů a existujícím euroregionům mezi Českou republikou a Německem. Závěr kapitoly je věnován hlavní analýze spolupráce v sociokulturní oblasti ve vybraném česko-německém euroregionu, kterým je EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Mühlviertel⁴⁰ mezi Českou republikou, Německem a Rakouskem. S ohledem na téma práce bude pozornost opět věnována hlavně spolupráci mezi českou a německou částí euroregionu. Tento euroregion byl vybrán jako příklad česko-německé spolupráce v sociokulturní oblasti z několika důvodů. Bavorsko náleželo během studené války k západnímu bloku, zatímco tedy Československo bylo pod vlivem východního bloku. Tento euroregion je ovlivněn mimo jiné i touto historickou etapou, která měla v mnoha případech na přeshraniční spolupráci vliv (viz výše, druhá kapitola). Bavorsko bylo dále oblastí, kam se uchýlila velká část vysídleného německého obyvatelstva po druhé světové válce (například Seibt, 1998: 359; Fiala, 1997: 33; Cordell – Wolff, 2005: 58). Oblast tohoto euroregionu je mimo jiné prostorem Evropského regionu Dunaj-Vltava (Europaregion Donau-Moldau), který byl oficiálně založen 30. 6. 2012 mezi Rakouskem, Německem a Českou republikou.⁴¹ Samotné

⁴⁰ V případě tohoto euroregionu se můžeme setkat s různými názvy (viz níže v této kapitole). Jak již je zmíněno v textu, český název české části euroregionu zní Euroregion Šumava. V českém prostředí se můžeme tedy setkat s označením euroregionu EUROREGION Šumava – Bayerischer Wald – Mühlviertel (například Businessinfo.cz. Euroregiony. 21. 1. 2003. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/euroregiony-1836.html>, 13. 3. 2014.). Německý název tohoto euroregionu pak zní například EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald, Regionalmanagement Mühlviertel, EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Mühlviertel či jen pro česko-německou spolupráci EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn e.V. (například AEBR. Region List. Euregio Bayerischer Wald – Böhmerwald. Dostupné na: http://www.aebr.eu/en/members/member_detail.php?region_id=40, 13. 3. 2014.).

⁴¹ Evropský region Dunaj-Vltava. Evropský region Dunaj-Vltava (ERDV). Dostupné na: <http://www.evropskyregion.cz/cs/o-nas/evropsky-region.html>, 19. 3. 2014.

fungování tohoto nového evropského přeshraničního regionu je ale zatím v počáteční fázi.⁴²

3.1 Historické pozadí vztahů mezi Českou republikou a Německem

3.1.1 Vývoj česko-německých vztahů do 20. století

V minulosti byly vztahy mezi dnešní Českou republikou a dnešním Německem charakterizovány společným dějinným vývojem, především v oblastech dnešních hranic mezi těmito zeměmi. Významným obdobím, kdy byly české země a části dnešního Německa připojeny pod jeden státní útvar, je například doba vlády Karla IV. Prolínání českého i německého obyvatelstva tak bylo především ve středověku přirozené a běžné. Významným obdobím, které změnilo vnímání vztahů mezi Čechy a Němci, bylo poté 19. století. V tomto období je český národ definitivně vymezován proti Němcům žijícím v Čechách.

Vývoj Německa před jeho sjednocením byl již ve zkratce nastíněn v případě euroregionu EUREGIO. V rámci vývoje území Čech lze poté vidět nejen vliv blízkosti německého území, ale celkového dění v Evropě – od 10. století proniká na území Čech křesťanství, přicházejí první němečtí osadníci a postupně lze pozorovat závislost na Svaté říši římské a později svázání území s mnohonárodnostní habsburskou říší (Segert, 2002: nestránkováno).

Vliv Svaté říše římské, která vznikla z východní části říše Karla Velikého zhruba v 10. století, byl významný již za vlády českých knížat z rodu Přemyslovců, který je spojen se sjednocením slovanských kmenů

⁴² AEBR. Cross-border cooperation in Europe. Mapa se znázorněním Evropského regionu Dunaj-Vltava (Europaregion Donau-Moldau). Dostupné na: http://www.aebr.eu/en/members/map_of_members.php?startRegion=cbD, 13. 3. 2014.

na českém území (Tampke, 2003: 1). V roce 1002 uděluje římský císař Jindřich II. českému knížeti Vladivoji jako odměnu za slíbenou věrnost „Čechy v léno“ (Čapka, 1999: nestránkováno). V období vlády Přemyslovců přicházejí do Čech také první němečtí osadníci. Ve 12. století tak především pohraniční oblasti na jihu a západě Čech osidlují zemědělci, horníci a řemeslníci z oblasti dnešního Rakouska a oblasti „Oberpfalz“ v Německu. Kolem roku 1300 tak měla mít šestina z jednoho a půl milionu obyvatel v Čechách německý původ (Segert, 2002: nestránkováno). Rod Přemyslovců byl jako vládnoucí dynastie v Čechách následován rodem Lucemburků. Nejvýznamnějším představitelem tohoto rodu je Karel IV., který byl v roce 1347 korunován českým králem, v roce 1349 římskoněmeckým králem a následně se stal roku 1355 také císařem „Říše římskoněmecké“⁴³ (Čapka, 1999: nestránkováno).

Následující vývoj v 15. a 16. století je charakterizován válečnými konflikty – na českém území probíhají nejdříve husitské války a evropské území je postupně ovlivňováno reformací. Vývoj v Evropě se v tomto období také vyznačuje různými dynastickými konflikty a vysokou proměnlivostí hranic jednotlivých zemí a říší. České země se tak od roku 1526 dostávají pod vládu Habsburků (Segert, 2002: nestránkováno).

Obdobím, ve kterém poté dochází k oficiální artikulaci rozdílnosti českého a německého obyvatelstva v Čechách, je 19. století. V tomto století se vztahy mezi německým a českým obyvatelstvem stávají postupně stále více konfliktními (Höhne, 2010: 9). Důležité je nicméně uvést, že se jednalo o vzrůstající konfliktní potenciál mezi obyvateli a ne mezi státy – v tuto dobu probíhá postupné sjednocování Německa v jeden státní celek (konečné sjednocení Německa proběhlo v roce 1871)

⁴³ Za vlády Karla IV. se staly české země dočasně centrem německé říše. Z Prahy se stalo říšské centrum a české území v tomto období zahrnovalo také provincii Braniborsko, území Slezska a Horní Lužice a na jihu zasahalo až k městu Norimberk (Tampke, 2003: 4).

a české země se snaží získat samostatnost na Rakousku (později Rakousku-Uhersku).

Snahy o vymezení se vůči německému obyvatelstvu probíhala během národního obrození například v jazykově-kulturní rovině. V období vlády Marie Terezie a jejího syna Josefa II. se stala němčina v rámci reformy ve správě hlavním úředním jazykem na území celého Rakouska. Snahou představitelů národního obrození (například Josefa Jungmanna či Josefa Dorovského) bylo vrátit spisovnou češtinu do škol (Segert, 2002: nestránkováno). V roce 1860 je poté čeština na našem území oficiálně uznána jako druhý jazyk vedle němčiny (Höhne, 2010: 10). Iniciativy v jazykově-kulturní oblasti ale probíhaly v prostředí, ve kterém žila velká skupina Němců, kteří měli paralelně vlastní spolky a sdružení. V roce 1848 se ve Vídni například zformoval Spolek Němců z Čech, Moravy a Slezska na obranu své národnosti (Verein der Deutschen aus Böhmen, Mähren und Schlesien zur Aufrechterhaltung ihrer Nationalität), který protestoval proti zavádění češtiny do škol v německých oblastech a proti odtržení Čech od Rakouska (Čapka, 1999: nestránkováno).

V kulturní oblasti jsou poté zakládány různé spolky a sdružení, které podporovaly českou kulturu a historii. Založeno bylo například Národní divadlo a Národní muzeum. V letech 1881–1882 dochází například také k rozdělení Karlovy univerzity na českou a německou část (Segert, 2002: nestránkováno).

V rámci vývoje česko-německých vztahů je důležité zmínit rok 1848. Mimo národní povstání, která probíhala v tomto roce ve střední Evropě (Tampke, 2003: 16), byly téhož roku na zasedání ve Frankfurtu oficiálně diskutovány i dvě základní koncepce pro podobu sjednocujícího se Německa – velkoněmecké a maloněmecké řešení. V rámci maloněmeckého modelu mělo dojít ke sjednocení Německa jako

národního státu. Rakousko a země, které byly pod monarchií zahrnuty, měly s tímto státem samostatně spolupracovat. V rámci velkoněmeckého řešení mělo být Německo s Rakouskem a všemi jeho národy zahrnuto pod jeden politický útvar (Theiner, 2005: 133–134). Proti tomuto řešení se vyslovili čeští zástupci, přičemž významnou postavou těchto událostí byl František Palacký, který se ve slavném dopise adresovaném do Frankfurtu odmítl účastnit zasedání a za české národní hnutí odmítl možné připojení českých zemí k budoucímu německému národnímu státu (tamtéž: 134). Přestože mělo velkoněmecké řešení na začátku více příznivců, nakonec byl zvolen maloněmecký model jako řešení pro sjednocující se německý stát (Tampke, 2003: 16).

I přes požadavky na osamostatnění zůstaly české země, na rozdíl od Uherska, které získalo v roce 1867 vznikem Rakouska-Uherska větší autonomii, součástí rakouské monarchie. K nezávislosti dochází poté až po první světové válce se vznikem Československa v roce 1918. Tento stručný přehled vývoje česko-německých vztahů není rozhodně úplný, lze nicméně vidět, že především v 19. století dochází k postupnému vymezování se českého obyvatelstva vůči německému. Tyto dvě skupiny přitom žily na území Čech již od středověku.

3.1.2 Vývoj česko-německých vztahů ve 20. století do současnosti

Ve 20. století ovlivnila česko-německé vztahy především druhá světová válka a poválečné uspořádání v Evropě. Vztahy těchto dvou zemí byly nicméně poznamenány také rozdělením Evropy na západní a východní sféru vlivu v důsledku studené války. Od 90. let, kdy se rozpadá Sovětský svaz a Německo se znovu sjednocuje, je poté pozorovatelná snaha navázat a rozvíjet dobré česko-německé vztahy.

V první světové válce byly české země zahrnuty do společenství Rakouska-Uherska a Německa (blok centrálních mocností). Nicméně již

v průběhu tohoto konfliktu se formovala vize na samostatný český stát, oddělený od rakouské monarchie. Ještě před oficiálním skončením první světové války tak vzniká 28. 10. 1918 samostatné Československo. Již od jeho vzniku jsou přítomny problémy s německou menšinou, která tvořila druhou největší etnickou skupinu v zemi s počtem více než tři miliony obyvatel (viz příloha č. 7), a podobně, jako například maďarská menšina, usilovala od vzniku Československa o odtržení (Cordell – Wolff, 2005: 24–25). Německo ani Rakousko však požadavky německé menšiny na odtržení nepodpořilo, protože tyto země nebyly po své prohře v první světové válce v pozici, kdy by měly na ustanovení hranic vliv a kdy by byly jejich požadavky podpořeny spojenci (Otter, 1994: 129 dle Cordell – Wolff, 2005: 25). Československo se snažilo udržovat s Německem dobré vztahy, především kvůli obavám z nové agrese. Politikou „budování solidních mezistátních vztahů“ se tak vyznačovala nejen diplomacie prezidenta Masaryka, ale také prezidenta Beneše (Dejmek, 2002: 45). V kontextu komplikovaných vztahů mezi českým a německým obyvatelstvem jsou v rámci první republiky v českém pohraničí ustanoveny čtyři samostatné německé oblasti – Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau a Deutschsüdmähren⁴⁴ (Chromý, 2004: 37). Německé menšině pak bylo od roku 1926 také umožněno politické zastoupení na národní úrovni (Cordell – Wolff, 2005: 26).

Německá menšina v Československu byla významně postižena ekonomickou krizí, která propukla na konci 30. let a vztahy mezi

⁴⁴ Oblast Sudetenland byla původně severomoravskou provincií, Deutschböhmen byla oblast od Orlický hor po Cheb, Deutschsüdmähren byla jihomoravská provincie a Böhmerwaldgau byla rakouská provincie od Českého Krumlova po Prachatice (Čapka, 1999: nestránkováno). Toto vypořádání odráží podobu území Německa v první polovině 20. století, kdy zabíralo značnou část dnešního území Polska. Pojem „Sudety“ lze poté také ve velké míře najít i jako celkové označení pro pohraniční části Čech osídlené Němci. Pojem „sudetští Němci“ (Sudetendeutschen) se začal používat pro celou německou menšinu právě po vzniku provincie Sudetenland (Mípková – Segert, 2002: nestránkováno).

německým a českým obyvatelstvem se tak postupně ještě více zradikalizovaly (Cordell – Wolff, 2005: 28). Události 30. let jsou pak již ve znamení sílící snahy německé menšiny odtrhnout se od Československa. Od roku 1933 je německým kancléřem Adolf Hitler a postavení německého obyvatelstva v Evropě se postupně stává jednou z hlavních oblastí zájmu nového režimu. V roce 1933 zakládá Konrad Heinlein stranu Sudetendeutsche Heimatfront (Sudetoněmecká vlastenecká fronta), která je v roce 1935 přejmenována na Sudetendeutsche Partei (Sudetoněmecká strana) (Mípiková – Segert, 2002: nestránkováno). Ve všeobecných volbách v roce 1935, kdy strana kladla ostrý důraz na připojení pohraničních částí k Německu, se jí daří získat přes 60 % hlasů německého obyvatelstva (Cordell – Wolff, 2005: 27) a stává se nejsilnější stranou v československém Národním shromáždění (Čapka, 1999: nestránkováno). Důsledkem podepsání Mnichovské dohody v roce 1938 je následně české pohraničí připojeno k Německu a z Československa zřízen následujícího roku protektorát Čechy a Morava.

Právě události spojené s druhou světovou válkou a situací po jejím skončení jsou problematickým bodem v česko-německých vztazích do současnosti. Již v roce 1938, ale především v roce 1945, byly v českém pohraničí zahájeny významné „etnické přesuny“ – nejdříve odchod Čechů, poté vysídlení Němců žijících v Československu po druhé světové válce a následné dosídlení „původně převážně německého pohraničí“ (Chromý, 2004: 38). Vysídlení německého obyvatelstva z českého pohraničí je spojeno s dekrety prezidenta Beneše. V letech 1940–1945 bylo vydáno celkem 143 dekretů, z nichž některé zaváděly hluboké politické, sociální a hospodářské změny. Některé z nich jsou právě do současnosti předmětem sporů mezi Německem a Českou republikou, a to především ty, které nařídily zbavit práv německé obyvatelstvo (zbavení státního občanství) a určily německé menšině sociální postavení, které

bylo spojené konkrétně například s vyvlastněním majetku⁴⁵ (Mípiková – Segert, 2002: nestránkováno). „Oficiálně“ bylo odsunuto z pohraničí 2 336 000 etnických Němců. Dále je odhadováno, že okolo 600 000 Němců bylo vysídleno mimo oficiální záznamy, či odešlo z vlastní vůle. V roce 1948, kdy byl odsun dokončen, mělo v Československu zůstat okolo 200 000 Němců, z nichž někteří byli uznáni za loajální české občany, či dostali speciální povolení zůstat v zemi s ohledem na jejich profese, které byly uznány za klíčové k obnově státu (Cordell – Wolff, 2005: 111). Počet zabitých mezi „oficiálně odsunutými“ není určitý a pohybuje se mezi 30 000 až 250 000 lidmi (tamtéž: 112). Nejvíce vysídlených Němců se usadilo v Bavorsku (Seibt, 1998: 359).

Následující vývoj v česko-německých vztazích byl poznamenán studenou válkou a rozdělením Evropy na východní a západní sféry vlivu. Německo bylo na tyto dvě sféry navíc rozděleno důsledkem poválečného územního uspořádání. Zatímco Spolková republika Německo (SRN) patřila do západní sféry, Československo a Německá demokratická republika (NDR) do východní sféry. Československo uznalo NDR již v roce 1949, kdy jako stát vznikla. Spolupráce mezi těmito zeměmi byla zahájena poté již v roce 1950, a to v oblastech dlouhodobé obchodní výměny, vědecko-technické a kulturní spolupráce (Kucera – Segert, 2002: nestránkováno). Vztahy se SRN byly nicméně komplikované, a to především s ohledem na rozdílnost režimů v zemích. Problematickými aspekty ve vzájemných vztazích byly ale také události spojené s druhou

⁴⁵ Mípiková a Segert uvádějí jako sporné dekrety č. 5/1945, č. 12/1945, č. 33/1945, č. 71/1945 a č. 108/1945 (Mípiková – Segert, 2002: nestránkováno). Tyto dekrety se týkají majetkově-právních jednání z doby nesvobody a národní správy majetkových hodnot, konfiskace a rozdělení zemědělského majetku, úpravy československého státního občanství německé a maďarské menšiny, pracovní povinnosti osob bez státního občanství a konfiskace nepřátelského majetku. Zdroj: Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše (Benešovy dekrety). Dostupné na: <http://www.psp.cz/docs/laws/dek/>, 19. 3. 2014.

světovou válkou. Jediným poválečným kontaktem bylo každoroční vyjednávání o obchodní výměně, která byla ale pro SRN spíše na okraji zájmu. V 50. letech Československo zahajuje svou politiku striktního vymezení hranic a spolupráce je tak ještě více zkomplikována. K oficiálnímu navázání vztahů mezi Československem a SRN došlo po dlouhém vyjednávání až v roce 1973 (Kucera – Segert, 2002: nestránkováno).

Postoj vlády k německé menšině, která na území Československa po odsunu zůstala, byl po roce 1948 vyjádřen strategií co největší možné asimilace (Cordell – Wolff, 2005: 110). V roce 1950 se snížil počet Němců žijících na území Československa na 165 000 a oficiální počet německých obyvatel se snížil z 23,6 % celkové populace v roce 1930 na 1,3 % (Rouček, 1990: 201 dle Cordell – Wolff, 2005: 113). Velikost německého obyvatelstva v Československu se poté snižovala dál. Období 1966–1969 se vyznačovalo poměrně stálou emigrací Němců z Československa a v roce 1983 klesl jejich počet v zemi na 56 000 (Cordell – Wolff, 2005: 113–114).

Výměna obyvatelstva v letech 1945–1947 významně pozměnila charakter pohraničí v jeho sociálních a ekonomických strukturách. Výsledkem této změny bylo například „odlišné demografické chování populace, jazyk bez výrazných prvků dialektu, snížená homogenita národnostní struktury obyvatelstva apod.“ (Chromý, 2004: 41). Interakce mezi obyvateli v československém pohraničí byla především v oblastech mezi Československem a SRN znemožněna v důsledku přísně střežených státních hranic. Pohraniční oblasti se po roce 1945 výrazně proměňovaly také vlivem „dosídlovací politiky“, kdy „bylo na základě tehdejších okresů zkonstruováno tzv. nové pohraničí“ (tamtéž: 39).

Po roce 1989 začíná nové období vztahů mezi Československem (respektive Československou federativní republikou a od roku 1993 Českou republikou) a znovu sjednoceným Německem. Vzájemné vztahy mezi zeměmi potvrzují především dva dokumenty z 90. let – „Smlouva mezi Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo o dobrém sousedství a přátelské spolupráci“ z roku 1992 a „Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji“ z roku 1997.⁴⁶ Ani v těchto smlouvách se však stranám nepodařilo definitivně vyřešit dva hlavní problémy, které mají na vzájemné vztahy obou zemí dodnes vliv – problém role sudetských Němců v rozpadu Československa v roce 1938 a problematika jejich poválečného vysídlení. Z německé strany v těchto otázkách došlo k uznání německé odpovědnosti vedoucí k Mnichovské dohodě a následnému rozpadu Československa a byla vyjádřena hluboká lítost nad strádáním českého obyvatelstva za nacistické okupace. Tyto dva problematické body byly německou vládou uznány jako přímý důvod následného poválečného postoje k německému obyvatelstvu. Česká strana naopak vyjádřila lítost nad zacházením s etnickými Němci v posledních letech války a letech následujících (Cordell – Wolff, 2005: 57). Události druhé světové války a odsun německého obyvatelstva z Československa na základě dekretů prezidenta Beneše jsou nicméně živým a citlivým tématem v česko-německých vztazích do současnosti. Důkazem mohou být české prezidentské volby z roku 2013, kdy téma Benešových dekretů provázelo druhé kolo voleb a otevřelo diskusi ve společnosti. Především současný český prezident a tehdejší kandidát

⁴⁶ Velvyslanectví České republiky v Berlíně. Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. 22. 2. 2013. Dostupné na: https://www.mzv.cz/berlin/cz/vzajemne_vztahy/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html, 19. 3. 2014.

Miloš Zeman v kampani obhajoval existenci dekretů jako legitimního právního dokumentu.⁴⁷

Na německé straně existují do současnosti zájmové skupiny, které se snaží udržovat historii německého vysídlení v povědomí – nejznámějšími jsou Sudetoněmecké krajanské sdružení (Sudetendeutsche Landsmannschaft) a Svaz vyhnanců (Bund der Vertriebenen) (Fiala, 1997: 40–41). BdV je svazem, který organizuje a reprezentuje okolo 15 milionů vyhnaných a vysídlených Němců. Jedná se o zastřešující organizaci, která dále integruje 20 krajanských sdružení, 16 zemských svazů a 4 připojené členské organizace.⁴⁸ Sudetoněmecké krajanské sdružení je organizace, která působí především v Bavorsku a reprezentuje sudetoněmeckou menšinu. Jejím prezidentem je Franz Pany a mluvčím Bernd Posselt.⁴⁹

3.2 Česko-německé euroregiony – obecný přehled

I přes výše zmíněné problémy ve vývoji česko-německých vztahů vznikly mezi oběma zeměmi na počátku 90. let euroregiony (viz příloha č. 8). Nejdříve byla přeshraniční spolupráce financována v rámci programu PHARE CBC, který se vztahoval na kandidátské země EU. Se vstupem ČR do EU (1. 5. 2014) mohly poté již obě země čerpat z unijních fondů. Prvním dostupným programem tak byl INTERREG III (v případě přeshraniční spolupráce konkrétně INTERREG IIIa), který byl stanoven

⁴⁷ EurActive.cz. Analytici: Benešovy dekrety nebudou tématem česko-německých vztahů. 18. 2. 2013. Dostupné na: <http://www.euractiv.cz/cr-v-evropske-unii/clanek/analytici-benesovy-dekrety-nebudou-tematem-cesko-nemeckych-vztahu-010617>, 19. 3. 2014.

⁴⁸ Bund der Vertriebenen. Struktur, aktuelle Aufgaben und Tätigkeiten des BdV. Dostupné na: <http://www.bund-der-vertriebenen.de/derbdv/struktur-1.php3>, 19. 3. 2014.

⁴⁹ Sudetendeutsche Landsmannschaft Bundesverband e.V. Die Sudetendeutsche Landsmannschaft. Dostupné na: http://www.sudeten.de/cms/?Die_Sudetendeutsche_Landsmannschaft, 19. 3. 2014.

pro období 2000–2006 a na který navázala ČR programy pro období 2004–2006.^{50 51}

Navazujícím programem pro financování přeshraniční spolupráce byl program Cíl 3 – Evropská územní spolupráce. Konkrétně pro spolupráci mezi Českou republikou a Německem byly nastaveny operační programy OP Přeshraniční spolupráce ČR-Bavorsko a OP Přeshraniční spolupráce ČR-Sasko.^{52 53}

Pro období 2014–2020 tyto operační programy pokračují.⁵⁴ Euroregiony v rámci těchto operačních programů „spravují prostředky (fondy) určené na projekty menších finančních objemů vždy v části území příslušného programu“, a plní tak funkci prohlubování komunikace a spolupráce mezi obyvateli příhraničních oblastí. Pod program Přeshraniční spolupráce ČR-Sasko spadají Euroregion Nisa-Nysa, Euroregion Labe, Euroregion Krušnohoří a Euregio Egrensis. Pod program Přeshraniční spolupráce ČR-Bavorsko spadají Euregio Egrensis

⁵⁰ Centrum pro regionální rozvoj České republiky. Programy 2004-2006. Dostupné na: <http://ap3.crr.cz/cs/programy-eu/obdobi-2004-2006/>, 29. 3. 2014.

⁵¹ Pro spolupráci mezi Českou republikou a Svobodným státem Sasko bylo v tomto období k dispozici 9,9 milionů euro, pro spolupráci mezi Českou republikou a Svobodným státem Bavorsko poté 8,6 milionů euro. Zdroj: Centrum pro regionální rozvoj České republiky. Interreg III A. Dostupné na: <http://ap3.crr.cz/cs/programy-eu/obdobi-2004-2006/interreg-iii-a/>, 29. 3. 2014.

⁵² Centrum pro regionální rozvoj České republiky. Programy 2007-2013. Dostupné na: <http://ap3.crr.cz/cs/programy-eu/obdobi-2007-2013/>, 29. 3. 2014.

⁵³ Prostředky na realizaci projektů poskytli z 85 % ERDF a z 15 % členské státy. Pro operační program OP ČR-Bavorsko bylo vyčleněno celkem 135 894 647 euro (členské státy poskytly 20 384 198 euro) a pro OP ČR-Sasko bylo vyčleněno celkem 243 996 406 euro (členské státy poskytly 36 599 432 euro). Zdroj: Centrum pro regionální rozvoj České republiky. OP Přeshraniční spolupráce. Dostupné na: <http://ap3.crr.cz/cs/programy-eu/obdobi-2007-2013/cil-3-evropska-uzemni-spoluprace/op-preshranicni-spoluprace/>, 29. 3. 2014.

⁵⁴ Europroject.cz. Dotace 2014+. Dotační programy 2014-2020. Dostupné na: <http://www.europroject.cz/dotacni-programy-2014-2020/>, 29. 3. 2014.

a Euroregion Šumava.⁵⁵ Názvy euroregionů se liší dle různých zdrojů. Níže uvedené názvy používá ve svém seznamu AEBR.

3.2.1 Euroregion Neisse-Nisa-Nysa

Trilaterální přeshraniční spolupráce mezi Polskem, Českou republikou a Německem byla prvním euroregionem, který na území České republiky vznikl. Euroregion byl založen v roce 1991.⁵⁶ Dle informací z oficiálního internetového portálu měl euroregion ke dni 31. 12. 2008 rozlohu 13 255 km² a 1 632 768 obyvatel. Sídlo euroregionu se nachází v Liberci.⁵⁷

Euroregion funguje jako zájmové sdružení a je tvořen z deseti zemských okresů v Sasku, pěti okresů v České republice a 43 obcí ze tří polských vojvodství na východě země.⁵⁸ Partnerství je dle AEBR popsáno jako sdružení okresů se zaměřením na spolupráci v oblasti hospodářství a turismu.⁵⁹ Organizačně je euroregion tvořen třemi samostatnými národními platformami, z nichž každá má své vlastní orgány. Tyto národní organizace poté tvoří společnou trojstrannou radu euroregionu, prezidium a společný sekretariát. Dalšími společnými orgány jsou fóra,

⁵⁵ Cíl 3 – Evropská územní spolupráce. Euroregiony. Dostupné na: <http://www.cil3.cz/euroregiony.htm>, 29. 3. 2014.

⁵⁶ Deutsche Botschaft Prag. Grenzüberschreitende Zusammenarbeit in den Euroregionen. Dostupné na: http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/de/03/Grenzueberschreitende__regionale__Zusammenarbeit/seite__zusammenarbeit__euroregionen.html, 29. 3. 2014.

⁵⁷ Euroregion Neisse-Nisa-Nysa. Institution. Wirkungsraum/Mitgliedschaft. Dostupné na: <http://www.euroregion-neisse.de/index.php?id=63&L=0>, 29. 3. 2014.

⁵⁸ Deutsche Botschaft Prag. Grenzüberschreitende Zusammenarbeit in den Euroregionen. Dostupné na: http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/de/03/Grenzueberschreitende__regionale__Zusammenarbeit/seite__zusammenarbeit__euroregionen.html, 29. 3. 2014.

⁵⁹ AEBR. EUREGION NEISSE-NISA-NYSA. Dostupné na: http://www.aebr.eu/pdf/fmanager//Regionen/N/Neisse-Nisa-Nysa/Fact_sheet_Neisse_DE.pdf, 29. 3. 2014.

řídící výbory pro jednotlivé fondy malých projektů a euroregionální skupiny odborníků.⁶⁰

3.2.2 Euroregion Elbe/Labe

Euroregion byl založen v roce 1992 jako dohoda o spolupráci mezi dvěma komunálními společenstvími – Komunálním společenstvím Euroregionu Horní Polabí/Východní Krušnohoří na německé straně a Euroregionem Labe na české straně.⁶¹ Dle údajů z roku 2006 měl euroregion rozlohu 4 796 km² a 1 266 519 obyvatel.⁶²

Členy německého sdružení jsou již zmíněná komunální společenství. Na německé straně je společenství tvořeno zemským hlavním městem Drážďany, okresem Saské Švýcarsko – Východní Krušnohoří, městy Pirna, Disppoldiswalde a Hospodářskou iniciativou Saské Švýcarsko. Na české straně jsou členy euroregionu města a obce okresu Ústí nad Labem, Teplice, Litoměřice a Děčín.⁶³ Tato dvě společenství poté tvoří společnou radu euroregionu, prezidium, sekretariát a odborné pracovní skupiny pro oblasti dopravy, ochrany životního prostředí, pro společné oblasti věnované kultuře, vzdělávání a sportu, regionálního a hospodářského rozvoje, cestovního ruchu a společnou spolupráci v případě nehod a v rámci ochrany před

⁶⁰ Euroregion Neisse-Nisa-Nysa. Institution. Aufbau. Dostupné na: <http://www.euroregion-neisse.de/index.php?id=64&L=0>, 29. 3. 2014.

⁶¹ Deutsche Botschaft Prag. Grenzüberschreitende Zusammenarbeit in den Euroregionen. Dostupné na: http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/de/03/Grenzueberschreitende__regionale__Zusammenarbeit/seite__zusammenarbeit__euroregionen.html, 29. 3. 2014.

⁶² Euroregion Elbe/Labe. Region. EEL v číslech. Dostupné na: <http://www.euroregion-elbe-labe.eu/cz/region/eel-v-cislech/>, 29. 3. 2014.

⁶³ AEBR. EUROREGION ELBE/LABE (DE/CZ). Dostupné na: http://www.aebr.eu/pdf/fmanager//Regionen/E/ElbeLabe/Fact_Sheet_ElbeLabe_DE.pdf, 29. 3. 2014.

katastrofami.⁶⁴ Sekretariát euroregionu má kancelář v obou zemích – na české straně v Ústí nad Labem a na německé straně v Pirně.⁶⁵

3.2.3 Euroregion Erzgebirge-Krušnohoří

Euroregion vznikl v roce 1992 jako zájmové společenství pro podporu spolupráce v oblasti Krušných hor. Dle dostupných informací z roku 2002 byla rozloha euroregionu 5 338 km² a v jeho rámci žilo okolo 700 000 obyvatel.⁶⁶

Členy euroregionu jsou na české straně města, obce, organizace a firmy okresů Most, Chomutov, Louny, Teplice a Litoměřice a na německé straně okresy Freiberg, Krušnohoří a Střední Sasko. Jako zastřešující orgány fungují na německé straně „Představenstvo Euroregionu Krušnohoří“ a „Jednatelství Euroregionu Krušnohoří“ a na české straně „Rada Euroregionu Krušnohoří“ a „Jednatelství Euroregionu Krušnohoří“. Další instituce jsou poté v rámci euroregionu společné a jsou jimi pracovní skupiny (například pro kooperaci v oblasti záchranných akcí a pomoci při katastrofách, pro oblast dopravy, životního prostředí, turismu, sociálních záležitostí a pro oblasti vzdělávání, mládeže a kultury).⁶⁷

3.2.4 EUREGIO EGRENSIS

Euroregion byl založen v roce 1993 a je tvořen třemi právně samostatnými pracovními sdruženími – pracovním sdružením pro oblast Bavorska „EUREGIO EGRENSIS Arbeitsgemeinschaft Bayern e. V.“, pracovním sdružením pro oblast Saska a Durynska „EUREGIO

⁶⁴ Euroregion Elbe/Labe. O nás. Základní struktura. Dostupné na: <http://www.euroregion-elbe-labe.eu/cz/o-nas/organizace/zakladni-struktura/>, 29. 3. 2014.

⁶⁵ Euroregion Elbe/Labe. Kontakt. Sekretariát EEL. Dostupné na: <http://www.euroregion-elbe-labe.eu/cz/kontakt/sekretariat-eel/>, 29. 3. 2014.

⁶⁶ BusinessInfo.cz. Euroregiony. 21. 1. 2003. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/euroregiony-1836.html>, 29. 3. 2014.

⁶⁷ Euroregion Erzgebirge e.V. Zielsetzung der Euroregion. Organisationsstruktur. Mitglieder. Dostupné na: <http://www.euroregion-erzgebirge.de/ueberuns.html>, 29. 3. 2014.

EGRENSIS Arbeitsgemeinschaft Sachsen/Thüringen e. V.“ a skupinou „EUREGIO EGRENSIS pracovní sdružení Čechy“ (EUREGIO EGRENSIS Arbeitsgemeinschaft Böhmen). Německá sdružení fungují jako registrované neziskové organizace a česká část jako sdružení měst a obcí.⁶⁸ Dle dostupných údajů za rok 2002 měl euroregion rozlohu okolo 17 000 km² a 2 miliony obyvatel.⁶⁹ Pracovní sdružení Saska a Durynska sídlí v Plavně, pracovní sdružení Bavorska v Marktredwitz a pracovní sdružení pro českou část spolupráce v Karlových Varech.⁷⁰

Po stránce organizace mají všechny tři části euroregionu své vlastní orgány – prezidium s prezidentem, popř. předsednictvo a jednatelství. Zastřešujícím orgánem je poté společné prezidium s prezidentem, který je volen na dva roky.⁷¹

3.2.5 EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Mühlviertel

Tato trilaterální přeshraniční spolupráce vznikla mezi Českou republikou, Německem a Rakouskem v roce 1993. Dle údajů v pamětní publikaci z roku 2013 je rozloha euroregionu zhruba 16 000 km² a žije v něm okolo 1,3 milionu obyvatel (EUREGIO, 2013: 14). Region se skládá ze tří částí. Za českou stranu je celý euroregion tvořen českým „Euroregionem Šumava“ se sídlem v Klatovech. Zbylé dvě části spolupráce jsou „EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Mühlviertel“ se sídlem ve Freistadtu v Rakousku a „EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn“ se sídlem ve městě Freyung v Bavorsku. Bavorská sekce byla rozšířena do současné podoby

⁶⁸ AE BR. EUREGIO EGRENSIS. Dostupné na: http://www.aebr.eu/pdf/fmanager//Regionen/E/EGRENSIS/120628_Pr_sentation_Egrensis_DE.pdf, 29. 3. 2014.

⁶⁹ BusinessInfo.cz. Euroregiony. 21. 1. 2003. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/euroregiony-1836.html>, 29. 3. 2014.

⁷⁰ AE BR. EUREGIO EGRENSIS. Dostupné na: http://www.aebr.eu/en/members/member_detail.php?region_id=39, 29. 3. 2014.

⁷¹ EUREGIO EGRENSIS Arbeitsgemeinschaft Sachsen/Thüringen e.V. Struktur. Dostupné na: <http://www.euregioegrensis.de/euregio-egrensis/struktur>, 29. 3. 2014.

v roce 2004, kdy se do spolupráce zapojil také okres Rottal-Inn. Nejvyšším orgánem je valná hromada tvořená zástupci z jednotlivých částí euroregionu.⁷²

3.3 Sociokulturní přeshraniční spolupráce – EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Mühlviertel

3.3.1 Sociokulturní spolupráce jako aktivita v euroregionu

Dle informací oficiálního českého a německého internetového portálu euroregionu je sociokulturní spolupráce součástí jeho podporovaných aktivit. Již od roku 1993 má být v euroregionu patrná snaha o odstranění hranic, realizaci partnerství a snaha pracovat na oživení a zintenzivnění společné historie, kultury, hospodářských vztahů a veřejného života. V současnosti se euroregion věnuje společnému přeshraničnímu plánování a rozvoji oblastí jako je turismus, ochrana životního prostředí, doprava, hospodářské vztahy, vzdělávání, kultura aj.⁷³ Dle informací z českého portálu Euroregionu Šumava je v případě členství v euroregionu poskytnuta členům pomoc od komisí Euroregionu Šumava, a to pro oblasti, jako je cestovní ruch, hospodářský a regionální rozvoj, ekologie a životní prostředí, zemědělství a lesnictví a také pro oblast školství a kultury.⁷⁴

V rámci programu PHARE CBC, který byl pro Českou republiku před vstupem do EU zdrojem finančních prostředků v rámci přeshraniční spolupráce, patří mezi naplánované projekty například „rekonstrukce silnice Železná Ruda“ (již dokončený projekt), „plynovod Laziště – Volary

⁷² EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. EUREGIO – Die Organisation. Dostupné na: <http://www.euregio-bayern.de/wir-ueber-uns/euregio-die-organisation/>, 29. 3. 2014.

⁷³ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. EUREGIO - Idee und Ziele. Dostupné na: <http://www.euregio-bayern.de/wir-ueber-uns/euregio-idee-und-ziele/>, 29. 3. 2014.

⁷⁴ Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy. Euroregion Šumava. Dostupné na: <http://www.euregio.cz/euregio/index.php?page=30&lang=cz&sm=1>, 29. 3. 2014.

– Lenora“ či „kanalizace Alžbětín“.⁷⁵ Rozvojová povaha spolupráce má dodnes v rámci euroregionu významné postavení. Primární zaměření euroregionu shrnují hlavní priority spolupráce v rámci operačního programu ČR-Bavorsko pro období 2007–2013, tedy pro období, v rámci kterého mohla Česká republika poprvé čerpat prostředky po celou dobu jeho trvání. Hlavními prioritami v rámci tohoto operačního programu byly „Hospodářský rozvoj, lidské zdroje a sítě“ (konkrétně například tvorba do budoucna udržitelného pracovního trhu, zlepšování konkurenceschopnosti regionu či zlepšení sociální soudržnosti a integrace) a „Rozvoj území a životního prostředí“.⁷⁶

3.3.2 Instituce a organizace euroregionu

Jak již bylo výše zmíněno, euroregion má poměrně složitou organizační strukturu. Každá strana euroregionu (Bavorsko, Rakousko a Česká republika) si ponechává vlastní orgány. Na české straně euroregionu funguje předsednictvo, které má 19 členů – tvoří jej hejtman Jihočeského kraje a hejtman Plzeňského kraje, starostové z Českého Krumlova, Prachatic, Klatov a Domažlic, zástupci menších obcí, zástupci Strakonicka a Regionálního sdružení Šumava. Na české straně dále funguje také jednatelství se dvěma zaměstnanci. Projektové služby zajišťuje externě Rozvojová regionální agentura Šumava. Na národní úrovni fungují také komise pro různé oblasti (sport a školství, hospodářství a doprava, cestovní ruch, kultura, zemědělství a lesnictví či

⁷⁵ Regionální informační servis. Euroregion Šumava. Dostupné na: <http://www.risy.cz/cs/turisticke-ris/sumava/mesta-a-obce/sdruzeni-obci/euroregion-sumava/>, 29. 3. 2014.

⁷⁶ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Förderprogramm Ziel 3 Bayern - Tschechien 2007–2013. Dostupné na: <http://www.euregio-bayern.de/foerderungen-und-projekte/grossprojekte-ziel-3interreg-iv/ziel-3-bayern-tschechien/>, 29. 3. 2014.

životní prostředí a ekologie).⁷⁷ V současnosti je ve spolupráci na české straně zapojeno zhruba 125 členských měst a obcí.⁷⁸

Na bavorské straně funguje euroregion jako registrované sdružení obcí (e. V.) a jeho členy jsou okresy (Cham, Straubing-Bogen, Regen, Deggendorf, Freyung-Grafenau, Passau a Rottal-Inn), na okresech samostatná města (tzv. Kreisfreie Städte⁷⁹) a k okresům patřící obce. Euroregion má na německé straně okolo 150 členů, mezi které jsou zahrnuty i některé spolky a sdružení. V rámci německé části euroregionu také funguje předsednictvo, které je tvořeno zemskými radami tří členských okresů. Jako rozšířené předsednictvo poté funguje hlavní výbor (EUREGIO-Hauptausschuss), který tvoří zemské rady jednotlivých okresů, primátoři, zástupci starostů z každého okresu a zástupci spolků a sdružení.⁸⁰ Na německé (a rakouské) straně funguje dále také šestičlenný „management“, „který zajišťuje projektovou agendu, připravuje podklady pro předsednictvo a pomáhá zpracovat členům projekty.“⁸¹

Hlavním orgánem euroregionu je již zmíněná valná hromada, která se schází jednou za rok. Tento orgán není společný pro celý euroregion – pro každou národní část funguje zvlášť. Národní předsednictva se poté

⁷⁷ Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy. Organizační struktura. Dostupné na: <http://www.euregio.cz/euregio/index.php?page=31&idp=194&lang=cz&sm=1&task=on>, 29. 3. 2014.

⁷⁸ Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy. Euroregion Šumava. Dostupné na: <http://www.euregio.cz/euregio/index.php?page=30&lang=cz&sm=1>, 29. 3. 2014.

⁷⁹ Těmito městy jsou Kreisfreie Stadt Passau a Kreisfreie Stadt Straubing. Zdroj: EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. EUREGIO-Mitglieder in Bayern. Dostupné na: <http://www.euregio-bayern.de/wir-ueber-uns/euregio-mitglieder/liste-nach-landkreisen/>, 29. 3. 2014.

⁸⁰ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. EUREGIO – Die Organisation. Dostupné na: <http://www.euregio-bayern.de/wir-ueber-uns/euregio-die-organisation/>, 29. 3. 2014.

⁸¹ Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy. Organizační struktura. Dostupné na: <http://www.euregio.cz/euregio/index.php?page=31&idp=194&lang=cz&sm=1&task=on>, 29. 3. 2014.

na mezinárodní úrovni scházejí při slavnostních příležitostech, a to přibližně jednou za dva roky.⁸² Sociokulturní spolupráci není v rámci euroregionu věnován žádný specializovaný společný orgán.

3.3.3 Povaha sociokulturní spolupráce

Přehled nejúspěšnějších projektů v euroregionu představují dokumenty vydané k příležitosti dvaceti let jeho existence. Mezi nejúspěšnější projekty v rámci vzdělávání (se zaměřením na podporu výuky jazyků) je řazen projekt „Čeština v mateřských školách“ (Tschechisch im Kindergarten) či „EUREGIO-Hostitelský školní rok“ (EUREGIO-Gastschuljahr) (EUREGIO, 2012: 31). Druhý zmíněný projekt se zaměřuje na české studenty gymnázií z pohraniční oblasti a umožňuje jim strávit jeden rok na vybraném bavorském gymnáziu v blízkosti společných hranic. Na projektu se již mělo účastnit okolo 400 studentů z 12 českých a 14 německých gymnázií.⁸³

V přehledu úspěšně realizovaných projektů v oblasti kultury lze najít poté projekty zaměřené například na výstavbu kulturních zařízení: „Museum Fotoatelier Seidel Český Krumlov“ nebo „Muzeum skla Frauenau“ (Glasmuseum Frauenau). Za další úspěšné kulturní projekty jsou považovány vybudované „Centrum granitu Hauzenberg“ (Granitzentrum Hauzenberg), „Zahradní výstava ve Waldkirchenu“ (Gartenschau Waldkirchen) či oslavy „350 let barokního města Passau“ (350 Jahre Barockstadt Passau) (EUREGIO, 2012: 34–35). Za úspěšné kulturní projekty mezi Českou republikou a Bavorskem jsou v letech 1993–2013 dále považovány tři slavnosti či setkání – „1000 let

⁸² Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy. Organizační struktura. Dostupné na: <http://www.euregio.cz/euregio/index.php?page=31&idp=194&lang=cz&sm=1&task=on>, 29. 3. 2014.

⁸³ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. EUREGIO-Gastschuljahr. Dostupné na: <http://www.euregio-bayern.de/foerderungen-und-projekte/euregio-gastschuljahr/>, 29. 3. 2014.

soumarských stezek mezi Bavorskem a Čechami“ (1000 Jahre Säumerwege Bayern-Böhmen), „Bavorsko-české kulturní týdny v Deggendorfu“ (Bayerisch-böhmische Kulturwochen Deggendorf) a „Zemská výstava Bavorsko-Čechy“ (Landesausstellung Bayern-Böhmen) (EUREGIO, 2012: 35).

Kulturní projekty jsou velmi často spojeny s tradičními řemesly a tradičním obchodem v oblasti. Takovým projektem je již výše zmíněné „Centrum granitu Hauzenberg“, slavnost „1000 let soumarských stezek mezi Bavorskem a Čechami“ nebo „Tisíc let zlaté stezky“ (1000 Jahre Goldener Steig). Zlatá stezka je označení pro tradiční obchodní cestu, po které se vozila do Čech sůl.⁸⁴

Mezi Českou republikou a Bavorskem probíhala poslední realizace velkých projektů v rámci programu OP Přeshraniční spolupráce ČR-Bavorsko (pro období 2007–2013). Projekty jsou vytvářeny v souladu s hlavními prioritami spolupráce (viz výše), mohou být ale realizovány také v rámci dispozičního fondu Bavorsko-Čechy. Tento fond je zaměřen na malé a střední přeshraniční aktivity, v rámci kterých by měly být prohlubovány kontakty mezi občany, organizacemi a institucemi v česko-bavorském pohraničí.⁸⁵

Pro přiblížení povahy sociokulturních projektů v euroregionu tak byly analyzovány dokumenty se seznamem malých přeshraničních aktivit z let 2008–2013 (viz tabulka v příloze č. 9). Do roku 2010 jsou tyto projekty představovány euroregionem jako podporované, od roku 2011 jsou projekty představeny jako plánované. V rámci těchto dokumentů byl

⁸⁴ 1000 Jahre Goldener Steig 1010-2010. "Korn um Salz" zwischen Bayern und Böhmen - Der Goldene Steig. Dostupné na: <http://www.goldenersteig.eu/index.php>, 29. 3. 2014.

⁸⁵ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Dispositionsfonds Bayern-Tschechien. Dostupné na: <http://www.euregio-bayern.de/foerderungen-und-projekte/kleinprojektfonds-der-euregio/dispositionsfonds-bayern-tschechien/>, 29. 3. 2014.

sledován celkový počet projektů a celková suma finančních prostředků, která pro ně byla vyčleněna. Kvůli propojenosti kulturních projektů s dalšími tematickými oblastmi spolupráce byl sledován v každém roce počet projektů s jasným záměrem zlepšit jazykové schopnosti v euroregionu (češtinu a němčinu, či jeden z těchto jazyků), počet projektů zaměřených na spolupráci mezi kulturními institucemi (muzea, galerie a různé kulturní spolky a sdružení, a to na obou stranách spolupráce), na počet hudebních projektů a na počet konaných či plánovaných kulturních slavností. Vynechána byla samotná spolupráce mezi vzdělávacími institucemi, a to kromě projektů, které by svou povahou spadaly do výše uvedených skupin. Projekty mezi vzdělávacími institucemi jsou často zaměřeny nejen na sociokulturní spolupráci, ale také na spolupráci přírodovědné či technické povahy.

Dle analyzovaných dat, která jsou představena v příkládané tabulce, lze vidět, že celkový počet malých projektů byl v letech 2008–2011 poměrně stejný (vždy přes 40 realizovaných projektů). V roce 2012 poté počet projektů spadl na 36, následujícího roku ovšem vzrostl na 51, což je v období 2008–2013 nejvyšší číslo realizovaných a plánovaných projektů v jednom roce. V rámci poskytovaných finančních příspěvků lze vidět určité kolísání. Nejmenší objem finančních příspěvků byl poskytnut v roce 2009, nicméně nejméně zohledněných sociokulturních projektů lze najít v roce 2011, kdy byl objem finančních příspěvků druhý největší za analyzované období. Největší objem příspěvků byl k dispozici v roce 2013, kdy bylo obecně naplánováno nejvíce malých projektů (51) a také nejvíce zohledněných sociokulturních projektů (15). Významné rozdíly mezi počtem zohledněných sociokulturních projektů v letech 2008–2013 však s výjimkou roku 2011 nejsou.

Za rok 2013, ve kterém bylo tedy zohledněných sociokulturních projektů naplánováno nejvíce, lze uvést konkrétně tyto projekty: v oblasti hudby projekt „Přátelské koncerty v Čechách“ (Freundschaftskonzerten Tschechien), v oblasti kulturních slavností „Bavorsko-české dny“ (Bayerische-böhmische Kulturwochen), „Jihočeské-východobavorské literární dny“ (Südböhmische-ostbayerische Literaturtage), „Bavorsko-česká soumarská pout“ (Bayerisch-Böhmische Säumerzug) a „Bavorsko-česká soumarská pout 2014“ (Bayerische-böhmische Säumerzug 2014) – tyto dvě poutě byly do analýzy zahrnuty, protože oslavy v rámci bavorsko-českých soumarských stezek jsou považovány za významné kulturní projekty (viz výše). Mezi projekty zaměřené na jazykové vzdělávání patří pro rok 2013 Německo-česká kniha pro děti „Jazyková animace“ (Deutsch-tschechische Kinderbuch „Sprachanimation“), „Německo-český jazykový tábor“ (Deutsch-tschechisches Sprachcamp) a vzdělávací projekt mezi sousedskými školami zaměřený na jazyk a kulturu (Sprache und Kultur der Nachbarschule lernen). Mezi kulturní instituce, které jsou do realizace projektů zapojeny, patří poté například spolek muzeí Museumsverein Sankt Oswald, Šumavský kulturní spolek Kašperské Hory, Jihočeské muzeum České Budějovice, registrované sdružení Karl Klostermann – Dichter des Böhmerwaldes e.V., spolek Gesellschaft für tschechisch-deutsche Zusammenarbeit Písek o.s., atd.⁸⁶

3.3.4 Shrnutí

Sociokulturní spolupráce je v cílech euroregionu oficiálně zahrnuta, jedná se ale spíše o dílčí cíl. Hlavní zájem spolupráce byl ustanoven dle priorit pro období 2007–2013, a to v oblastech jako je hospodářství, lidské

⁸⁶ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Ziel 3 – Kleinprojektfonds Bayern/Tschechien. Dostupné na: http://www.euregio-bayern.de/uploads/media/Kleinprojekte_Bayern_Tschechien_2013_neu.pdf, 29. 3. 2014.

zdroje, rozvoj území a životního prostředí. Dle těchto priorit lze vidět návaznost na rozvojovou povahu programu PHARE CBC.

Po institucionální stránce je euroregion jako celek poměrně roztříštěný – každá národní část si zachovává vlastní organizaci. Pro sociokulturní projekty není vytvořen žádný specializovaný společný orgán. Důraz na národní povahu správy euroregionu lze vidět i v jeho oficiálním názvu, který se liší nejen dle jednotlivých stran spolupráce, ale také dle různých zdrojů.

Projekty sociokulturní povahy v tomto euroregionu probíhají. Dle analýzy vybraných malých projektů lze nicméně vidět, že tyto zohledněné projekty tvoří spíše menšinovou část z celkového počtu malých projektů za období 2008–2013. Také u představených nejvýznamnějších projektů v rámci dvacetileté existence euroregionu lze pozorovat, že kulturní projekty jsou významně spojeny s historií obchodu a řemesel české a německé strany Šumavy a že se jedná o projekty spíše jednorázové (slavnosti).

V rámci zde představené analýzy lze pozorovat i určitou asymetrii v česko-německé spolupráci. Významným projektem euroregionu je tzv. „EUREGIO-Gastschuljahr“, který je orientován na české studenty gymnázií. Projekty jako zmíněné „Centrum granitu Hauzenberg“, „Zahradní výstava ve Waldkirchenu“ a oslavy „350 let barokního města Passau“ byly uskutečněny na německé straně. Pro celkové shrnutí lze také uvést, že německý internetový portál euroregionu je na informace bohatší a celkově přehlednější, než český internetový portál. Stejně tak jsou na německé straně lépe dostupné primární zdroje.

ZÁVĚR

Transhraniční a přeshraniční regiony jsou oblastmi, které překrývají hranice států a v rámci daného prostoru jsou celistvou oblastí se specifickými znaky. Transhraniční region je územím, které je charakteristické určitou historickou a kulturní jednotností. Přeshraniční region, který byl historicky vytvořen a vyznačuje se kulturními specifiky, do jisté míry odpovídá regionu transhraničnímu. Regiony, které překrývají státní hranice, poté doplňuje v prostoru EU euroregion, který je speciálním typem přeshraničního regionu v prostoru evropské integrace a může být ustanoven právě v přeshraniční oblasti, která se kulturně a historicky vyvíjela jako geografický celek.

Příkladem propojení transhraničního regionu a euroregionu je Region Sønderjylland-Schleswig. Tento euroregion se nachází na území označovaném jako transhraniční region Šlesvicko, který byl v minulosti jednotným územním celkem, nicméně dnes již je rozdělen mezi Německo a Dánsko. Jako euroregion je považován za méně institucionalizovaný, nicméně je zde pozorovatelný velký význam podpory sociokulturních aktivit. Pro oblasti sociokulturní spolupráce jsou vyčleněny společné orgány euroregionu a v jeho rámci jsou zřizovány specializované programy, které jsou určeny pro podporu vzájemných vztahů mezi obyvateli zemí spolupráce a pro podporu historie a kultury této oblasti. Také EUREGIO mezi Německem a Nizozemím je příkladem euroregionu, který poměrně výrazně podporuje sociokulturní spolupráci. Jako vůbec první euroregion v rámci evropské přeshraniční spolupráce rozvíjel tuto oblast společných aktivit ještě bez podpory nástroje INTERREG, který vzniká až na přelomu 80. a 90. let. I když EUREGIO nevzniklo v prostředí označovaném jako transhraniční region, podobnost kultur zemí euroregionu hraje ve vzájemné spolupráci důležitou roli. Jak Nizozemsko,

tak Dánsko jsou přitom zeměmi, které byly negativně ovlivněny německou expanzí za druhé světové války. Euroregion Pomerania je také historickou oblastí a také Polsko muselo čelit za druhé světové války agresi Německa. Podobně jako v případě Československa byli Němci z Polska po válce odsunuti. I přesto zde vznikl fungující euroregion se společnými orgány.

Výzkumná otázka předkládané práce zněla, zda můžeme v rámci česko-německé spolupráce ve formě euroregionu najít takové znaky, které by vypovídaly o snaze navázat na transhraniční povahu česko-německého pohraničí před událostmi druhé světové války. V rámci historického vývoje byly české země vystaveny významnému německému vlivu. S odkazem na představený historický vývoj česko-německých vztahů lze pozorovat, že se česko-německé pohraničí v minulosti vyznačovalo jistým transhraničním charakterem, a to s ohledem na svou historicko-kulturní povahu, dlouhodobého prolínání českého a německého obyvatelstva a existenci sudetoněmecké menšiny v českém pohraničí (konkrétně v jednotlivých ustanovených česko-německých pohraničních oblastech). Události po druhé světové válce nicméně tento vývoj značně narušily – především vysídlení německého obyvatelstva a následné dosídlení českého příhraničí pozměnilo celý charakter bývalých česko-německých pohraničních oblastí. Dle těchto skutečností byla tedy transhraniční povaha česko-německého pohraničí přerušena.

V rámci provedené analýzy literatury v teoretické části práce a analýzy vybraného případu česko-německého euroregionu byly zhodnoceny stanovené hypotézy. Dle představených konceptů transhraničního a přeshraničního regionu v teoretické části práce lze transhraniční region považovat do jisté míry za etnicky homogenní a

historicko-kulturní celek a tuto hypotézu lze považovat za potvrzenou. Druhou stanovenou hypotézou bylo tvrzení, že česko-německá spolupráce ve formě euroregionu může, i přes komplikovaný vývoj vztahů mezi zeměmi, udržovat a podporovat tradiční kulturní vazby mezi obyvateli, kteří v pohraničí obou zemí žijí. Vybraný česko-německý euroregion a povaha sociokulturní spolupráce byla zhodnocena ve třech zvolených oblastech – postavení sociokulturní spolupráce v rámci ostatních cílů a priorit euroregionu, instituce a orgány euroregionu (především se zaměřením na existenci možných společných institucí pro oblast sociokulturní spolupráce) a povaha sociokulturní spolupráce dle příkladů realizovaných a plánovaných projektů. Sociokulturní přeshraniční spolupráce v EU, v rámci které je oficiálně zdůrazňováno budování a rozvíjení dobrých sousedských vztahů s ohledem na jejich historické kořeny, ve zkoumaném euroregionu probíhá. Z celkového hlediska se nicméně sociokulturní projekty jeví jen jako dílčí část aktivit v euroregionu a jsou realizovány v kontextu priorit spolupráce, jako je hospodářství, lidské zdroje, rozvoj území a životního prostředí. Celková správa euroregionu je rozdělená mezi národní orgány jednotlivých stran spolupráce a nejsou zde zřízeny orgány společné. Ani pro sociokulturní spolupráci v euroregionu nejsou ustanoveny žádné společné specializované instituce. Intenzita sociokulturní spolupráce ve vybraném euroregionu byla zjišťována dle vybraných malých projektů sociokulturní povahy, které byly realizovány či plánovány v letech 2008–2013. I dle této analýzy jsou zohledněné projekty vůči ostatním malým projektům v menšině. Mezi časté příklady vyzdvihovalých projektů euroregionu patří slavnosti či jubilejní setkávání, což jsou projekty jednorázového charakteru. V rámci analýzy euroregionu se projevila i jistá jednostrannost spolupráce – významný jazykový přeshraniční program je poskytován německou stranou pro české studenty a významné projekty, které jsou

prezentovány jako ukázkové příklady za dvacet let existence spolupráce, byly uskutečněny na německé straně. S ohledem na provedenou analýzu v euroregionu lze tedy říct, že druhá stanovená hypotéza byla potvrzena jen z části. Spolupráce na podporu kulturních vazeb obyvatel přeshraničních oblastí zde probíhá. Její význam, zvláště v porovnání s podobou sociokulturní spolupráce v Regionu Sønderjylland-Schleswig, je ale spíše druhotný. S ohledem na stanovenou výzkumnou otázku lze poté říct, že sociokulturní spolupráce v euroregionu nevykazuje takové znaky, dle kterých by mohla být pozorována snaha navázat na transhraniční povahu pohraničí z období před druhou světovou válkou.

Představená problematika evropské přeshraniční spolupráce dále ukázala, že vliv na povahu této spolupráce mají i jiné fenomény, než jen komplikovaný vývoj česko-německých vztahů s odkazem na události druhé světové války. V přehledu vývoje přeshraniční spolupráce v Evropě lze vidět, že výrazný vliv na podobu a charakter této spolupráce měla studená válka a rozdělení Evropy na východní a západní sféry vlivu. Zatímco euroregiony, které vznikly před rokem 1990, neměly k dispozici žádný specializovaný finanční nástroj pro podporu přeshraniční spolupráce, v 90. letech se objevují programy, které se na tuto problematiku zaměřují – především INTERREG a PHARE CBC. Euroregiony, které vznikají po roce 1990 (tedy i česko-německé euroregiony), tak měly tyto programy již k dispozici.

Samotné rozdělení Německa na východní a západní sféru vlivu poté vnáší problém do zkoumání povahy česko-německého pohraničí. Spolupráce mezi Českou republikou a Německem je rozdělena na operační programy zahrnující zvláště spolkovou zemi Sasko (bývalá oblast spadající pod východní sféru vlivu) a spolkovou zemi Bavorsko (bývalá oblast spadající pod západní sféru vlivu). Spolupráce Československa

s těmito dvěma oblastmi, jak bylo představeno v přehledu vývoje česko-německých vztahů, se lišila. Jisté rozdíly, které se mohly vlivem tohoto rozdělení do současné spolupráce promítnout, můžeme vidět v míře institucionalizace euroregionů. Pokud budeme sledovat povahu správy regionu od severu (Euroregion Neisse-Nisa-Nysa) na jih (EUREGIO Böhmerwald – Bayerischer Wald – Mühlviertel), lze pozorovat, že směrem od Saska k Bavorsku je kladen větší důraz na samostatné národní orgány euroregionů. Je tak otázkou, zda se postupem času a možným větším propojením v rámci EU podaří odbourat dědictví bipolárního rozdělení v evropském prostoru a spolupráce se tak bude v česko-německých euroregionech více prohlubovat.

Na tomto místě je také nutné zmínit, že analýza povahy přeshraniční spolupráce je obecně velmi problematická. V případě euroregionů, kde jsou nastaveny jen obecné principy fungování a kde si jednotlivé aktivity a celkovou povahu spolupráce rozhodnou samotné strany této spolupráce, je velmi těžké najít mezi euroregiony nějaké podobnosti. Situace v případě zde představeného euroregionu byla navíc komplikována samostatnými národními tělesy, přičemž každá ze stran spolupráce má samostatné dokumenty a internetové stránky. Získaná data tak bylo nutné neustále ověřovat a doplňovat z rozdílných dodatečných zdrojů. Výzkumu přeshraničních regionů je často vyčítáno, že v jeho rámci nejsou prováděny komparace. Podrobné srovnání euroregionů v Evropě by mohlo pomoci najít určité podobnosti, na kterých by mohly být možná stanoveny konkrétnější společné principy spolupráce. Je ale otázkou, zda by to bylo s ohledem na výše uvedené problémy možné.

I přestože má výsledek předkládané práce jen dílčí význam v celkové problematice česko-německého pohraničí, v rámci provedené

analýzy se podařilo představit základní rysy povahy a intenzity sociokulturní spolupráce ve vybraném česko-německém euroregionu. S ohledem na další představené euroregiony v této práci se dále podařilo představit výraznou rozdílnost existujících euroregionů v EU. Práce tak jistým způsobem poukazuje na skutečnost, že ačkoli jsou ze strany EU často nastaveny cíle pro podporu a rozvoj rozdílných geografických oblastí dle společných strategií, tyto jednotlivé oblasti si v Evropě přesto zachovávají svá (kulturní) specifika a ne všechny se vyvíjí stejně, i když je pro ně nastaven stejný program.

S ohledem na zde představenou sociokulturní spolupráci ve vybraném česko-německém euroregionu se objevily nové možnosti a nové otázky, které by mohly být zohledněny v rámci dalšího zkoumání této problematiky. Terénní výzkum ve zde představeném euroregionu by mohl například doplnit a prohloubit výsledky, kterých bylo v této práci dosaženo, a blíže tak představit pohled obyvatel euroregionu na problematiku společné historie a spolupráce České republiky s Německem. Takový výzkum si nicméně pro svou realizaci vyžaduje větší časové období a objem získaných dat by přesáhl rozsah diplomové práce. Stejně tak se nabízí možné srovnání pěti česko-německých euroregionů s ohledem na rozdělení Německa během studené války a na možné podobnosti či rozdíly v současných vztazích mezi Čechy a Němci žijícími v dříve odlišných oblastech.

Podoba evropské přeshraniční spolupráce se neustále vyvíjí a proměňuje. Do budoucna tak bude zajímavé sledovat další vývoj česko-německých euroregionů. Nabízí se například otázka, zda se postupem času výrazně pozmění charakter přeshraniční spolupráce mezi Českou republikou a Německem a zda se postupem času sociokulturní spolupráce prohloubí, či se naopak daleko výrazněji posune na okraj

zájmu aktérů spolupráce. Dále je ale také otázkou, zda euroregiony v této současné podobě budou do budoucna existovat paralelně s novými formami přeshraniční spolupráce (s ohledem na plánované změny v povaze přeshraniční spolupráce EU) a jejich fungování bude stejnou mírou podporováno, nebo zda v rámci těchto změn ve své současné podobě zaniknou.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

Literatura

AEBR (2000): Practical Guide to Cross-border Cooperation. Third Edition. AEBR: Gronau. Dostupné na: http://www.aebr.eu/files/publications/lace_guide.en.pdf, 12. 4. 2014.

Agnew, J. (2002): Making Political Geography. Arnold, a member of the Hodder Headline Group: London.

Archer, C. (2008): The European Union. Routledge: Abingdon.

Balibar, E. (2004): We, the People of Europe? Reflections on Transnational Citizenship. Princeton University Press: Princeton.

Balogh, P. (2010): Pomerania. In the borderlands between Germany and Poland. Baltic Worlds. 21. 7. 2010. Dostupné na: <http://balticworlds.com/in-the-borderlands-between-germany-and-poland/>, 12. 4. 2014.

Berdichevsky, N. (2011): An Introduction to Danish Culture. McFarland & Company, Inc., Publishers: Jefferson.

Bohn, R. (2006): From Wartime Enemies to Alliance Partners: The Remodelling of West Germany's Political Relationship with Denmark and Norway after the Second World War. Contemporary European History. Vol. 15, No. 4, s. 539–551.

Bourne, A. K. (2007): Regional Europe. In: Cini, M. (ed.): European Union Politics. 2nd Edition. Oxford University Press: Oxford, s. 287–303.

Breslin, S. – Higgott, R. (2000): Studying Regions: Learning from the Old, Constructing the New. New Political Economy. Vol. 5, No. 3, s. 333–352.

Brym, M. (2011): The enduring importance of national identity in cooperative European Union Borderlands: Polish university students' perceptions on cross-border cooperation in the Pomerania euro-region. National Identities. Vol. 13, No. 3, s. 305–323.

Cordell, K. – Wolff, S. (2005): Germany's Foreign Policy towards Poland and the Czech Republic. Ostpolitik revisited. Routledge: Abingdon.

Čapka, F. (1999): Dějiny zemí Koruny české v datech. Libri. Dostupné na: <http://libri.cz/databaze/dejiny/>, 19. 3. 2014.

Dahlman, C. T. (2009): Regionalism. In: Gallaher, C. – Dahlman, C. T. – Gilmartin, M. – Mountz, A. – Shirlow, P. (eds.): Key Concepts in Political Geography. SAGE Publications Ltd.: London, s. 210–222.

Dejmek, J. (2002): Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století. (1918 až 1992). Vybrané kapitoly z dějin československé zahraniční politiky. Centrum pro ekonomiku a politiku: Praha.

Delaney, D. (2005): Territory. A Short Introduction. Blackwell Publishing: Malden.

De Sousa, L. (2012): Understanding European Cross-border Cooperation: A Framework for Analysis. Journal of European Integration. i-First Article, s. 1–19. Dostupné na: <http://dx.doi.org/10.1080/07036337.2012.711827>, 3. 3. 2013.

Dohnalová, M. – Malina, J. (2006): Slovník antropologie občanské společnosti. Akademické nakladatelství CERM: Brno.

EUREGIO: Unterschiede verbinden. Verschillen verbinden. EUREGIO: Gronau. Dostupné na: <http://www.euregio.eu/sites/default/files/downloads/EUR110404%20Imagebrosch%C3%BCre%20web.pdf>, 12. 4. 2014.

EUREGIO (2006): Museumsführer. Museumgids. EUREGIO: Gronau. Dostupné na: http://www.euregio.eu/sites/default/files/downloads/Mozer-Museumsf%C3%BChrer_0.pdf, 12. 4. 2014.

EUREGIO (2012): Geschäftsbericht 2012. 20 Jahre EUREGIO. EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn: Freyung. Dostupné na: http://www.euregio-bayern.de/uploads/media/Geschaeftsbericht_201220_Jahre_EUREGIO_klein.pdf, 29. 3. 2014.

EUREGIO (2013): Festschrift. Pamětní publikace. 20 JAHRE EUREGIO. 20 LET EUROREGIONU. EUREGIO Bayerischer Wald – Šumava – Mühlviertel – Unterer Inn: Freyung. Dostupné na: http://www.euregio-bayern.de/fileadmin/user_upload/euregio/Publikationen/EUREGIO_Mag_1310-low.pdf, 29. 3. 2014.

European Commission (2007): ENPI Cross-Border Cooperation. Strategy Paper 2007–2013. Indicative Programme 2007–2010. European Commission: Brussels. Dostupné na: http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/country/enpi_crossborder_cooperation_strategy_paper_en.pdf, 12. 4. 2014.

European Union (2009): The European Grouping of Territorial Cooperation (EGTC): state of play and prospects. European Union: Brussels. Dostupné na: <http://cor.europa.eu/en/documentation/studies/Documents/c971da76-082c-4357-9b2c-10a176f1ddd8.pdf>, 12. 4. 2014.

Euroregion Pomerania (2006): Grenzüberschreitendes Entwicklungs- & Handlungskonzept der Euroregion POMERANIA für den Zeitraum 2007–2013 (EHK). Kommunalgemeinschaft Europaregion Pomerania e. V.: Löknitz. Dostupné na: http://www.pomerania.net/download/EHK_POMERANIA_2007-13_Endfassung_DE.pdf, 12. 4. 2014.

Euroregion Pomerania (2013): Grenzüberschreitendes Entwicklungs- & Handlungskonzept der Euroregion POMERANIA für den Zeitraum 2014–2020 (EHK). Kommunalgemeinschaft Europaregion Pomerania e. V.: Löknitz. Dostupné na: http://www.pomerania.net/download/EHK_Pomerania_2014-20_DE_2013-09-30_mit_Teilkonzepten.pdf, 12. 4. 2014.

Farrell, M. (2005): The Global Politics of Regionalism: An Introduction. In: Farrell, M. – Hettne, B. – Van Langenhove, L. (eds.): Global Politics of Regionalism. Theory and Practice. Pluto Press: London, s. 1–17.

Fiala, P. (1997): Interessen und Außenpolitik. Politische Parteien und organisierte Interessen als relevante Faktoren der Außenpolitik der Tschechischen Republik und der Bundesrepublik Deutschland. In: Höhne, S. – Nekula, M. (Hgg.): Sprache, Wirtschaft, Kultur: Deutsche und Tschechen in Interaktion. Iudicium: München, s. 31–44.

Gallaher, C. (2009): Bounding Space. Introduction. In: Gallaher, C. – Dahlman, C. T. – Gilmartin, M. – Mountz, A. – Shirlow, P. (eds.): Key Concepts in Political Geography. SAGE Publications Ltd.: London, s. 187–188.

Glassner, M. – Fahrner, C. (2004): The political Geography. 3rd Edition. John Wiley and Sons: Hoboken.

Greta, M. – Lewandowski, K. (2010): Euroregion's "mission" and the Access of the Lisbon Treaty. BEH – Business and Economic Horizons. Vol. 1, No. 1, s. 14–20.

Hansen, C. L. (2000): Economic, political, and cultural integration in an inner European union border region: The Danish-German border region. Journal of Borderlands Studies. Vol. 15, No. 2, s. 91–118.

Hansen, R. (1998): Das Alte Reich und Dänemark. Eine europäische Grenznachbarschaft vom Ausgang Mittelalters bis zum Anbruch der Moderne. Prague Papers on History of International Relations. Vol. 2, No. 1, s. 45–58.

Hettne, B. – Söderbaum, F. (2000): Theorising the Rise of Regionness. New Political Economy. Vol. 5, No. 3, s. 457–473.

Hnízdo, B. (1995): Mezinárodní perspektivy politických regionů. ISE: Praha.

Höhne, S. (2010): Zur Phänomenologie kulturellen und sprachlichen Wandels in den Böhmisches Ländern. In: Höhne, S. – Udolph, L. (Hgg.): Deutsche – Tschechen – Böhmen. Kulturelle Integration und Desintegration im 20. Jahrhundert. Böhlau Verlag Köln Weimar Wien: Köln, s. 9–17.

Hurrell, A. (2007): On Global Order. Power, Values, and the Constitution of International Society. Oxford University Press: New York.

Chromý, P. (2004): Historickogeografický pohled na české pohraničí. In: Jeřábek, M. – Dokoupil, J. – Havlíček, T. (a kol.): České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? Academia: Praha, s. 33–44.

Keating, M. (2004): Regions and the Convention on the Future of Europe. *South European Society and Politics*. Vol. 9, No. 1, s. 192–207.

Keating, M. (2008): A Quarter Century of the Europe of the Regions. *Regional and Federal Studies*. Vol. 18, No. 5, s. 629–635.

Klatt, M. – Herrmann, H. (2011): Half Empty or Half Full? Over 30 Years of Regional Cross-Border Cooperation Within the EU: Experiences at the Dutch–German and Danish–German Border. *Journal of Borderlands Studies*. Vol. 26, No. 1, s. 65–87.

Kucera, J. – Segert, D. (2002): Beziehungen zu Deutschland. Informationen zur politischen Bildung. Heft 276, Tschechien. Dostupné na: <http://www.bpb.de/izpb/9666/beziehungen-zu-deutschland?p=all>, 29. 3. 2014.

Lammers, K. C. (2006): Living Next Door to Germany: Denmark and the German Problem. *Contemporary European History*. Vol. 15, No. 4, s. 453–472.

Medeiros, E. (2011): (Re)defining the Euroregion Concept. *European Planning Studies*. Vol. 19, No. 1, s. 141–158.

Ministry of Foreign Affairs of Denmark (2003): Factsheet Denmark. History. Ministry of Foreign Affairs of Denmark: Copenhagen. Dostupné na: <http://denmark.dk/de/%20~/media/Denmark/Documents/Society/History-2003-en.jpg>, 12. 4. 2014.

Mípková, A. – Segert, D. (2002): Republik unter Druck. Informationen zur politischen Bildung. Heft 276, Tschechien. Dostupné na: <http://www.bpb.de/izpb/9638/republik-unter-druck?p=all>, 29. 3. 2014.

Mountz, A. (2009): Border. In: Gallaher, C. – Dahlman, C. T. – Gilmartin, M. – Mountz, A. – Shirlow, P. (eds.): *Key Concepts in Political Geography*. SAGE Publications Ltd.: London, s. 198–209.

Newman, D. (2003): Boundaries. In: Agnew, J. – Mitchell, K. – Toal, G. (eds.): *A Companion to Political Geography*. Blackwell Publishers Ltd.: Oxford, s. 123–137.

O'Dowd, L. (2003): The Changing Significance of European Borders. In: Anderson, J. – O'Dowd, L. – Wilson, T. M. (eds.): *New Borders for a Changing Europe. Cross-border Cooperation and Governance*. Frank Cass Publishers: London, s. 13–36.

Paasi, A. (2003): Region and place: regional identity in question. *Progress in Human Geography*. Vol. 27, No. 4, s. 475–485.

Perkmann, M. (2003): The rise of the Euroregion. A bird's eye perspective on European cross-border co-operation. Department of Sociology, Lancaster University, s. 1–19. Dostupné na: <http://www.lancaster.ac.uk/sociology/research/publications/papers/perkmann-rise-of-euroregion.pdf>, 15. 3. 2014.

Perkmann, M. (2005): Cross-border co-operation as policy entrepreneurship: explaining the variable success of European cross-border regions. CSGR Working Paper No. 166/05, s. 1–32. Dostupné na: http://wrap.warwick.ac.uk/1953/1/WRAP_Perkmann_wp16605.pdf, 15. 3. 2014.

Perkmann, M. (2007): Construction of New Territorial Scales: A Framework and Case Study of the EUREGIO Cross-border Region. *Regional Studies*. Vol. 41, No. 2, s. 253–266.

Provincie Gelderland (2007): Provincial life. Past, present and future. Provincie Gelderland: Arnhem. Dostupné na: <http://www.gelderland.nl/Documenten/Actueel/Pers/Provincial%20life.pdf>, 12. 4. 2014.

Region Sønderjylland-Schleswig: Deutsch-Dänische Beziehungen im Grenzland seit 1920. Region Sønderjylland-Schleswig: Padborg. Dostupné na: http://www.region.de/fileadmin/Downloads/Publikationen/DE/62153_DE_Deutsch-daenische_Beziehungen_A5_WEB.pdf, 12. 4. 2014.

Region Sønderjylland-Schleswig (2012): Jahresbericht 2012. Region Sønderjylland-Schleswig: Padborg. Dostupné na: http://www.region.de/fileadmin/Downloads/Publikationen/DE/AArsberetning_final_DE.pdf, 12. 4. 2014.

Schmitt-Egner, P. (2002): The Concept of 'Region': Theoretical and Methodological Notes on its Reconstruction. *Journal of European Integration*. Vol. 24, No. 3, s. 179–200.

Scott, J. W. (1999): European and North American Contexts for Cross-border Regionalism. *Regional Studies*. Vol. 33, No. 7, s. 605–617.

Segert, D. (2002): Entwicklung bis zum Ende der Monarchie. Informationen zur politischen Bildung. Heft 276, Tschechien. Dostupné na: <http://www.bpb.de/izpb/9636/entwicklung-bis-zum-ende-der-monarchie>, 29. 3. 2014.

Seibt, F. (1998): Deutschland und die Tschechen. Geschichte einer Nachbarschaft in der Mitte Europas. 4. Auflage. Piper Verlag GmbH: München.

Söderbaum, F. (2005): Exploring the Links Between Micro-Regionalism and Macro-Regionalism. In: Farrell, M. – Hettne, B. – Van Langenhove, L. (eds.): *Global Politics of Regionalism. Theory and Practice*. Pluto Press: London, s. 87–103.

Stokłosa, K. (2012): Neighborhood Relations on the Polish Borders: The Example of the Polish–German, Polish–Ukrainian and Polish–Russian Border Regions. *Journal of Borderlands Studies*. Vol. 27. No. 3, s. 245–255.

Strüver, A. (2004): 'Everyone Creates One's Own Borders': The Dutch–German Borderland as Representation. *Geopolitics*. Vol. 9, No. 3, s. 627–648.

Tampke, J. (2003): *Czech–German Relations and the Politics of Central Europe. From Bohemia to the EU*. Palgrave Macmillan: Basingstoke.

Theiner, P. (2005): Mitteleuropa – historisch. In: Koschmal, W. – Nekula, M. – Rogall, J. (Hrsg.): *Deutsche und Tschechen. Geschichte – Kultur – Politik*. Bundeszentrale für politische Bildung: Bonn, s. 133–145.

Van der Velde, M. – Van Houtum, H. (2003): Communicating Borders. *Journal of Borderlands Studies*. Vol. 18, No. 1, s. 1–11.

Van Houtum, H. (2000): III European perspectives on borderlands. *Journal of Borderlands Studies*. Vol. 15, No. 1., s. 56–83.

Wunderlich, J. U. (2007): *Regionalism, Globalisation and International Order. Europe and Southeast Asia*. Ashgate Publishing Limited: Aldershot.

Internetové zdroje

1000 Jahre Goldener Steig 1010-2010. Dostupné na: <http://www.goldenersteig.eu/>, 29. 3. 2014.

AEBR (anglická verze internetových stránek). Dostupné na: <http://www.aebr.eu/en/index.php>, 29. 3. 2014.

Bund der Vertriebenen. Dostupné na: <http://www.bund-der-vertriebenen.de/>, 19. 3. 2014.

Businessinfo.cz. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/>, 29. 3. 2014.

Centrum pro regionální rozvoj České republiky. Dostupné na: <http://ap3.crr.cz/cs>, 29. 3. 2014.

Cíl 3 – Evropská územní spolupráce. Dostupné na: <http://www.cil3.cz/>, 29. 3. 2014.

Council of Europe. Dostupné na: <http://www.coe.int/>, 21. 1. 2014.

Council of Europe – Treaty Office. Dostupné na: <http://www.conventions.coe.int/>, 3. 2. 2014.

Český statistický úřad. Dostupné na: <http://www.czso.cz/>, 29. 3. 2014.

Der Nordfriesische Verein e.V. Dostupné na: <http://www.nf-verein.de/>, 27. 2. 2014.

Deutsche Botschaft Prag. Dostupné na: <http://www.prag.diplo.de/Vertretung/prag/de/Startseite.html>, 29. 3. 2014.

Deutscher Böhmerwaldbund e.V. – Heimatgruppe Aalen. Dostupné na: <http://www.dbb-aalen.de/>, 19. 3. 2014.

Dierecke Weltatlas. Dostupné na: <http://www.diercke.de/>, 8. 4. 2014.

EurActive.cz. Dostupné na: <http://www.euractiv.cz/>, 19. 3. 2014.

Euratlas. Dostupné na: <http://www.euratlas.com/>, 27. 2. 2014.

EUREGIO (německá verze internetových stránek). Dostupné na: <http://www.euregio.eu/de>, 27. 2. 2014.

EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Dostupné na: <http://www.euregio-bayern.de/wir-ueber-uns/>, 29. 3. 2014.

EUREGIO EGRENSIS Arbeitsgemeinschaft Sachsen/Thüringen e.V. Dostupné na: <http://www.euregioegrensis.de/>, 29. 3. 2014.

Europa.eu. (česká verze oficiálních internetových stránek). Dostupné na: http://europa.eu/index_cs.htm, 5. 2. 2014.

European Commission (anglická verze internetových stránek). Dostupné na: http://ec.europa.eu/index_en.htm, 5. 2. 2014.

European Commission – eurostat. Dostupné na: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>, 5. 2. 2014.

Europroject.cz. Dostupné na: <http://www.europroject.cz/>, 29. 3. 2014.

Euroregion Elbe/Labe (česká verze internetových stránek). Dostupné na: <http://www.euroregion-elbe-labe.eu/cz/>, 29. 3. 2014.

Euroregion Erzgebirge e. V. Dostupné na: <http://www.euroregion-erzgebirge.de/>, 29. 3. 2014.

Euroregion Neisse-Nisa-Nysa (německá verze internetových stránek). Dostupné na: <http://www.euroregion-neisse.de/index.php?id=1&L=0>, 29. 3. 2014.

Euroregion Šumava – jihozápadní Čechy. Dostupné na: <http://www.euregio.cz/euregio/index.php>, 29. 3. 2014.

Euroskop.cz. Dostupné na: <https://www.euroskop.cz/>, 5. 2. 2014.

Evropská komise (česká verze internetových stránek). Dostupné na: http://ec.europa.eu/index_cs.htm, 5. 2. 2014.

Evropská komise. Zastoupení v České republice. Dostupné na: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/index_cs.htm, 15. 1. 2014.

Evropský region Dunaj-Vltava (česká verze internetových stránek). Dostupné na: <http://www.evropskyregion.cz/cs/>, 19. 3. 2014.

GrensWerte (německá verze internetových stránek). Dostupné na: <http://www.grenswerte.eu/home-actueel/de>, 27. 2. 2014.

Haus der Niederlande. Dostupné na: <http://www.uni-muenster.de/HausDerNiederlande/>, 27. 2. 2014.

Oxford Dictionaries. Dostupné na: <http://www.oxforddictionaries.com/>, 15. 1. 2014.

POMERANIA.NET. Dostupné na: <http://www.pomerania.net/main.cfm>, 27. 2. 2014.

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky. Dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>, 19. 3. 2014.

Region Sønderjylland-Schleswig. Dostupné na: <http://www.region.de/index.php?id=30>, 27. 2. 2014.

Regionální informační servis. Dostupné na: <http://www.risy.cz/cs>, 29. 3. 2014.

Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania. Dostupné na: <http://www.pomerania.org.pl/>, 26. 2. 2014.

Strukturální fondy. Dostupné na: <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Uvodni-strana>, 5. 2. 2014.

Sudetendeutsche Landsmannschaft Bundesverband e.V. Dostupné na: <http://www.sudeten.de/cms/>, 19. 3. 2014.

Velvyslanectví České republiky v Berlíně. Dostupné na:
<http://www.mzv.cz/berlin/cz/>, 19. 3. 2014.

RESUMÉ

The title of the presented thesis is called “Euroregions and cross-border regions in Europe – analysis of the Czech-German borderland”. The objective of the thesis is to illustrate a possible socio-cultural cooperation in the chosen Czech-German Euroregion (EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Mühlviertel) and to find features which can show supported continuity of the former cross-border nature of the Czech-German borderland as a cultural and historical unified cross-border region. The historical and cultural unity of the Czech-German borderland could be seen in periods before the World War II.

The term “cross-border region” that is used in this thesis refers to cross-border region presented by Bořivoj Hnízdo in the Czech academic background. The term which is used by Hnízdo can be literally translated as “transboundary region”. These regions cross the boundaries of minimally two states and they can be characterized by the specific historical development and common cultural signs of their inhabitants. Furthermore, the term “cross-border region” used in English academic literature (authors like Fredrik Söderbaum, Markus Perkmann, or Luis de Sousa, etc.) can include many different characteristics. It could be said, that a historical and cultural cross-border region has common signs with Hnízdo’s cross-border region. As other types of the cross-border regions, Euroregions can be understood as tools of the EU and the cross-border cooperation among EU member states should be supported by them. Euroregions can be also based on the area of the historical cross-border regions with specific cultural features of their inhabitants and their specific historical development. These specific historical and cultural cross-border regions can be regarded as the key area for the future successful cross-border cooperation among the European countries.

The whole first chapter of the thesis is theoretical and provides the outline of the basic terms connected with the topic of the thesis. In the first chapter the terms “cross-border region” (according to Hnízdo and other chosen authors) and “Euroregion” are described - especially with the intention to their socio-cultural characteristics and function. The next chapter is focused on the cross-border cooperation and cross-border regions within the EU. Three chosen cases of Euroregions and the form of their socio-cultural cooperation are presented there. The third chapter, which is also the final one, is concentrated on the case of the Czech-German borderland. Firstly, the historical development of the Czech-German relations and the basic information on the Czech-German Euroregions are presented. Then, the character of the possible socio-cultural cooperation in the chosen Czech-German Euroregion is examined.

The character of the Czech-German relations has its historical roots which can be dated back to the Middle Ages. During the first half of the 20th century the specific minority group “Sudeten Germans” appeared. Nevertheless, the events of the World War II had negative impact not only on the Czech-German relations but also on the possible cross-border character of the Czech-German borderland. Within some Euroregions in the EU, the socio-cultural cooperation between the neighbouring countries is supported quite markedly. According to this fact, the intensity and the character of the Czech-German socio-cultural cooperation in the form of Euroregion could give evidence of supported continuity of the former cross-border nature of the Czech-German borderland - in other words, it studies the possibility whether the continuity of the historical development and cultural relations between the Czechs and the Germans can be found or not.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Seznam euroregionů do roku 1989

Název euroregionu	Spolupracující země	Vznik
EUREGIO	Německo, Nizozemsko	1958
Euregio Rhein-Waal	Německo, Nizozemsko	1973
Euregio Maas-Rhein	Belgie, Nizozemsko, Německo	1976
Ems Dollart Region	Německo, Nizozemsko	1977
Euregio Rhein-Maas-Nord	Německo, Nizozemsko	1978
Benego	Belgie, Nizozemsko	1980
Benelux Middengebied	Belgie, Nizozemsko	1984
Transmanche Region	Francie, Velká Británie	1987
Conseil du Léman	Francie, Švýcarsko	1987
PAMINA	Francie, Německo	1988
Scheldemond	Belgie, Francie, Nizozemsko	1989
EuRegio SaarLorLuxRhein	Německo, Francie, Lucembursko	1989
PACTE (Hainaut-Pas-de-Calais)	Belgie, Francie	1989

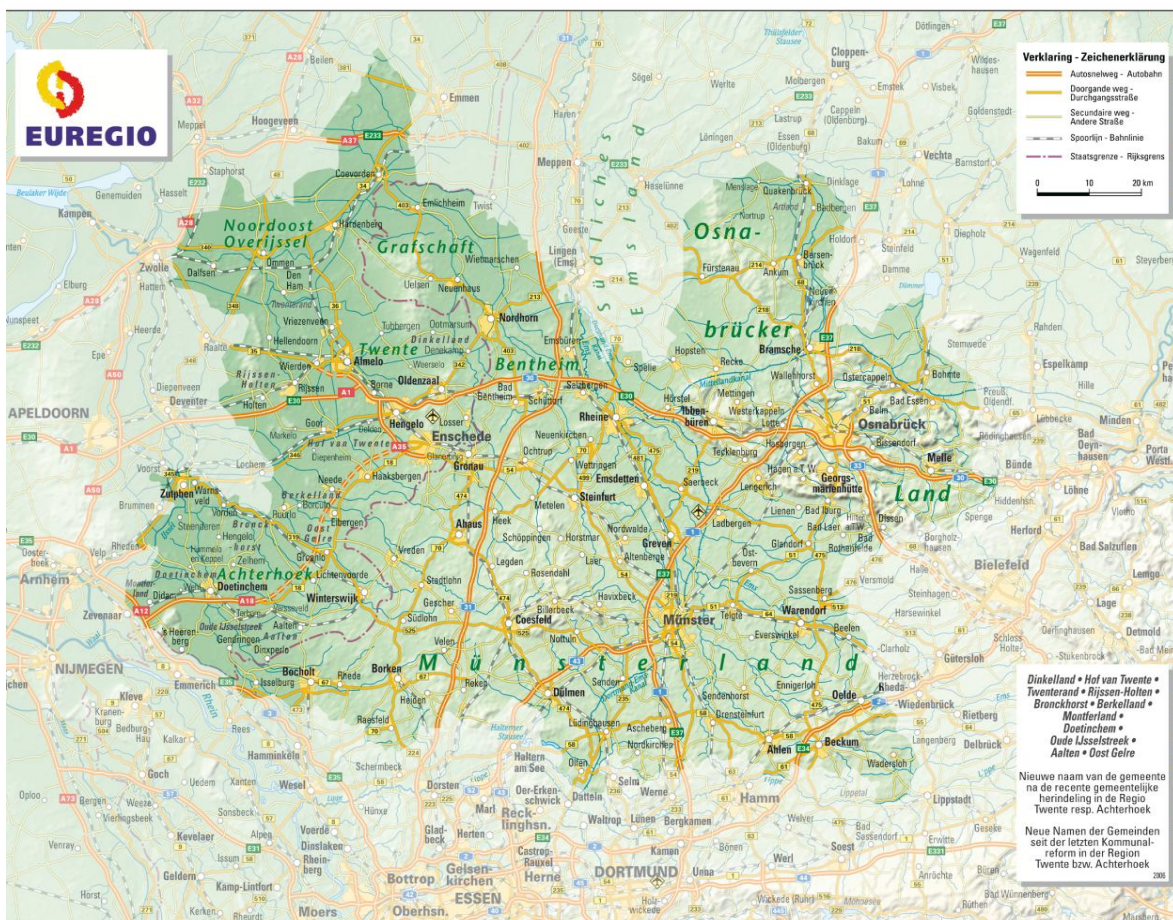
Zdroj: vlastní úprava autorky dle Perkmann, 2003: 16–18.

Příloha č. 2: Euroregiony Německa

Zdroj: Diercke Weltatlas. Deutschland – Raumordnung. Euregios in Deutschland. Dostupné na: http://www.diercke.de/bilder/omeda/800/9851E_1.jpg, 8. 4. 2014.

Příloha č. 3: EUREGIO

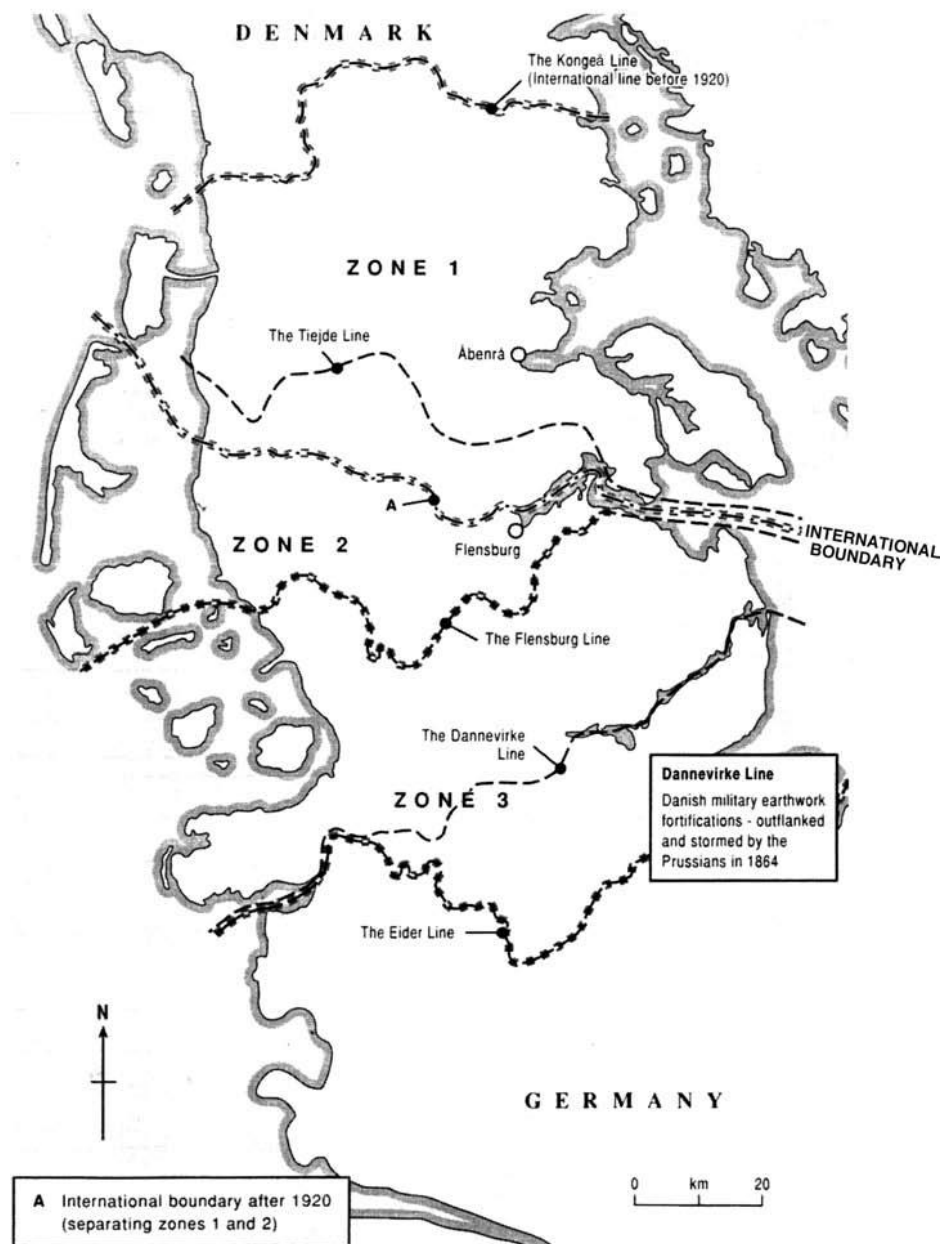
Zdroj: EUREGIO. EUREGIO – eine starke Europäische Region. EUREGIO – een sterke Europese Regio. Mapa euroregionu. Dostupné na: http://www.euregio.eu/sites/default/files/downloads/EUREGIO%20Karte_EUREGIO%20kaart.pdf, 26. 2. 2014.

Příloha č. 4: Region Sønderjylland-Schleswig

Zdroj: AEBR. Euroregion Sønderjylland-Schleswig. Mapa euroregionu. Dostupné na: http://www.aebr.eu/en/members/member_detail.php?region_id=26, 26. 2. 2014.

Příloha č. 5: Transhraniční region Šlesvicko

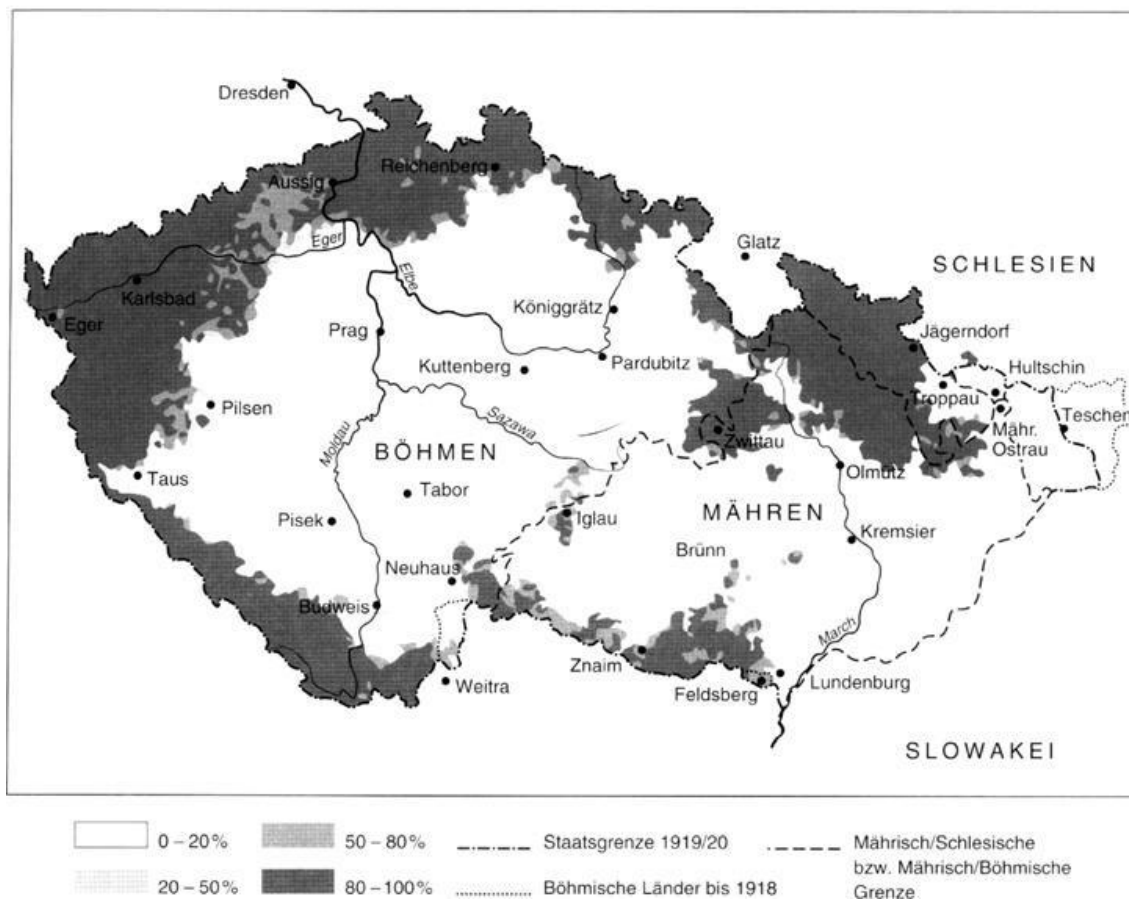
Zdroj: University of Durham. Courtesy of The IBRU. The 1920 plebiscite and boundary changes in Jutland. Převzato z: Berdichevsky, 2011: 188.

Příloha č. 6: Euroregion Pomerania

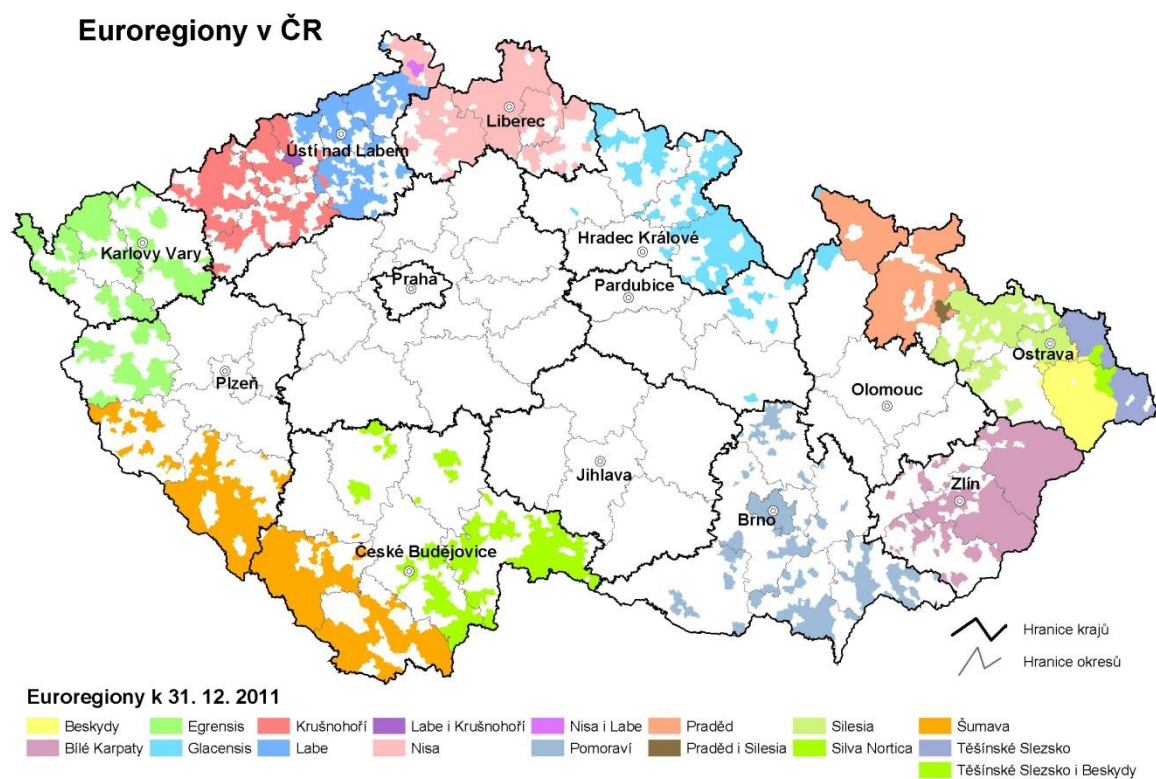
Zdroj: Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Pomerania. Historia. Mapa euroregionu. Dostupné na: <http://www.pomerania.org.pl/site/historia/9>, 26. 2. 2014.

Příloha č. 7: Mapa německého osídlení v Čechách a na Moravě kolem roku 1910

Zdroj: Deutscher Böhmerwaldbund e.V. Heimatverband der Böhmerwäldler. Heimatgruppe Aalen. Geschichte der Sudetendeutschen. der tschechoslowakische Staat. Mapa německého osídlení okolo roku 1910. Dostupné na: <http://www.dbb-aalen.de/Herkunft/Herkunft-Geschichte/Geschichte-Kapitel-12.html>, 19. 3. 2014.

Příloha č. 8: Euroregiony v České republice

Zdroj: Český statistický úřad. Krajská správa ČSÚ v Ústí nad Labem. Mapa euroregionů v České republice. Dostupné na: [http://www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/mapa/\\$File/Euroregiony2011.jpg](http://www.czso.cz/xu/redakce.nsf/i/mapa/$File/Euroregiony2011.jpg), 29. 3. 2014.

Příloha č. 9: Přehled malých projektů v letech 2008–2013

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Projekty v euroregionu celkem	41	42	46	43	36	51
Projekty zaměřené na výuku jazyků	2	2	1	1	0	3
Projekty ve spolupráci kulturních institucí	6	4	0	2	9	7
Hudební projekty	2	3	3	0	2	1
Kulturní slavnosti (kulturní dny, jubilejní oslavy)	2	2	5	0	0	4
Počet zohledněných kulturních projektů celkem	12	11	9	3	11	15
Dotace pro malé projekty (v eurech)	317 984	274 967	343 173	414 044	340 849	523 092

Zdroj: vlastní úprava autorky dle seznamů malých projektů dispozičního fondu Bavorsko-Česko pro roky 2008⁸⁷, 2009⁸⁸, 2010⁸⁹, 2011⁹⁰, 2012⁹¹ a 2013⁹².

⁸⁷ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Ziel 3 - Kleinprojektfonds Bayern/Tschechien. Dostupné na: http://www.euregio-bayern.de/uploads/media/Kleinprojekte_Bayern-Tschechien_2008.pdf, 29. 3. 2014.

⁸⁸ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Ziel 3 - Kleinprojektfonds Bayern/Tschechien. Dostupné na: http://www.euregio-bayern.de/uploads/media/Kleinprojekte_Bayern-Tschechien_2009.pdf, 29. 3. 2014.

⁸⁹ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Ziel 3 - Kleinprojektfonds Bayern/Tschechien. Dostupné na: http://www.euregio-bayern.de/uploads/media/Kleinprojekte_Bayern-Tschechien_2010.pdf, 29. 3. 2014.

⁹⁰ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Ziel 3 - Kleinprojektfonds Bayern/Tschechien. Dostupné na: http://www.euregio-bayern.de/uploads/media/Kleinprojekte_Bayern-Tschechien_2011.pdf, 29. 3. 2014.

⁹¹ EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Ziel 3 - Kleinprojektfonds Bayern/Tschechien. Dostupné na: http://www.euregio-bayern.de/uploads/media/Kleinprojekte_Bayern-Tschechien_2012.pdf, 29. 3. 2014.

⁹² EUREGIO Bayerischer Wald – Böhmerwald – Unterer Inn. Ziel 3 - Kleinprojektfonds Bayern/Tschechien. Dostupné na: http://www.euregio-bayern.de/uploads/media/Kleinprojekte_Bayern_Tschechien_2013_neu.pdf, 29. 3. 2014.